

Collection of Papers
from the International Academic Conference
21st – 22nd of October 2016

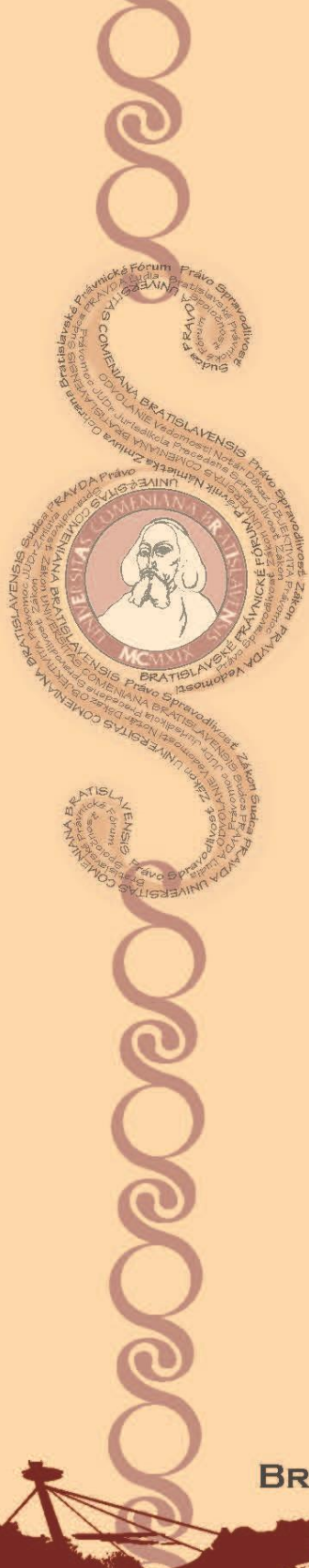
COLLECTIVE REDRESS
BRATISLAVA
LEGAL FORUM 2016

Zborník príspevkov
z medzinárodnej vedeckej konferencie
21. – 22. októbra 2016

KOLEKTÍVNE UPLATŇOVANIE
NÁROKOV
BRATISLAVSKÉ
PRÁVNICKÉ FÓRUM 2016

BRATISLAVA LEGAL FORUM
BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM

2016

SYMPOSIA, COLLOQUIA, CONFERENCES
SYMPÓZIÁ, KOLOKVIÁ, KONFERENCIE

COLLECTIVE REDRESS
BRATISLAVA LEGAL FORUM 2016

KOLEKTÍVNE UPLATŇOVANIE NÁROKOV
BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM 2016

Collection of Papers from the International Academic Conference
Bratislava Legal Forum 2016
organised by the Comenius University in Bratislava, Faculty of Law
on 21st – 22nd of October 2016
under the auspices of Andrej Danko,
the Chairman of the National Council of the Slovak Republic

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie
Bratislavské právnické fórum 2016
organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou
v dňoch 21. – 22. októbra 2016
pod záštitou predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Andreja Danka

UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
VYDAVATELSKÉ ODDELENIE

Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
2016

Reviewers of Papers / Recenzenti:

- prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc.
- JUDr. Martin Križan, PhD.
- JUDr. Romana Smyčková, PhD.
- doc. JUDr. Marek Števček, PhD.

Editors / Zostavovatelia:

- Mgr. Michal Lenhart
- JUDr. Jozef Andraško
- JUDr. Juraj Hamuľák, PhD.

© Comenius University in Bratislava, Faculty of Law, 2016

© Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2016

ISBN 978-80-7160-429-7
EAN 9788071604297

CONTENT / OBSAH

MECHANIZMUS KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NÁROKOV A SÚŤAŽNÉ PRÁVO	
Lenka Dufalová, Petronela Luprichová	5
SPOTREBITEĽSKÉ ZDRUŽENIA AKO SUBJEKT KOLEKTÍVNEJ OCHRANY SPOTREBITEĽSKÝCH PRÁV	
Katarína Gešková	13
FINANCOVÁNÍ HROMADNÝCH ŽALOB	
Klára Hamuřáková	22
VYBRANÉ ASPEKTY KOLEKTÍVNEJ OCHRANY PRÁV V REŽIME NOVÝCH PROCESNÝCH KÓDEXOV	
Romana Smyčková, Alexandra Kotrecová	34
VYBRANÉ ASPEKTY KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NIEKTORÝCH NÁROKOV Z POHĽADU EMISNÉHO ŠKANDÁLU SPOLOČNOSTI VOLKSWAGEN	
Martin Križan	44
KOLEKTÍVNE ZÁUJMY SPOTREBITEĽOV	
Marek Maslák.....	55
BUDÚCNOSŤ KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NÁROKOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	
Katarína Szendreiiová.....	64
ABSTRAKTNÁ KONTROLA V SPOTREBITEĽSKÝCH VECIACH – ZÁRODOK HROMADNÝCH ŽALÔB?	
Marek Števček.....	70
PRÁVNA ÚPRAVA KOLEKTÍVNEJ OCHRANY PRÁV V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY A JEJ KOMPARÁCIA SO ZAHRANIČNÝMI PRÁVNÝMI ÚPRAVAMI	
Bianka Tkáčová.....	77

MECHANIZMUS KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NÁROKOV A SÚŤAŽNÉ PRÁVO¹

Lenka Dufalová, Petronela Luprichová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The European Commission Recommendation on Collective Redress (2013/396/EU) establishes a framework to ensure a coherent horizontal approach to collective litigation in the EU. The primary focus of this article is to analyze mechanism of collective redress and to investigate if the development of collective redress could effectively facilitate enforcement of EU competition law.

Abstrakt: Odporúčanie Európskej komisie o kolektívnom uplatňovaní nárokov (2013/396 / EU) stanovuje rámec s cieľom zabezpečiť súdržný horizontálny prístup ku kolektívnym sporom v priestore EÚ. Autorky v príspevku analyzujú mechanizmus kolektívneho odškodnenia a skúmajú otázku či by kolektívne uplatňovanie nárokov mohlo účinne uľahčiť presadzovanie právnych predpisov EÚ v oblasti hospodárskej súťaže.

Key words: Collective Redress, Competition Enforcement, Competition Law

Kľúčové slová: Kolektívneho uplatňovanie nárokov, ochrana hospodárskej súťaže, súťažné právo

1 ÚVOD

Príslušné orgány Európskej únie viac ako desaťročie venujú zvýšenú pozornosť otázke súkromnoprávneho vymáhania/presadzovania (*private enforcement*) súťažného práva, nakoľko je zrejmé, že tzv. administratívny prístup² k presadzovaniu antitrustových pravidiel už nie je postačujúci. V rámci súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva, už nie je v súčasnosti primárnou otázkou to, aké má subjekt dotknutý porušením pravidiel hospodárskej súťaže nároky voči subjektom porušujúcim hospodársku súťaž, ale to, **akým spôsobom si tieto nároky môže efektívne uplatniť**. Pokiaľ ide o nároky, sudy EÚ vo viacerých svojich rozhodnutiach konštatovali, že každý, kto utrpel škodu porušením článku 101 a 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej aj ako „ZFEÚ“), má právo vymáhať náhradu tejto škody.³ Právo požadovať odškodnenie za utrpenú škodu sa vzťahuje na všetky druhy osôb, ktoré boli poškodené porušením pravidiel upravujúcich hospodársku súťaž, a to bez ohľadu na to, či žaloby o náhradu škody nasledujú potom, čo orgán pre ochranu hospodárskej súťaže zistil porušenie pravidiel, alebo žaloby z takéhoto zistenia nevychádzajú.⁴

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0426/16 „*Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov v podmienkach SR*“.

² Pojem administratívny princíp je používaný v súvislosti s vymáhaním súťažného práva a poukazuje na skutočnosť, že väčšina kompetencií a dostupných právnych prostriedkov v oblasti vymáhania súťažného práva je zverená národným alebo nadnárodným súťažným autoritám, a nie súkromným osobám. Bližšie pozri: BROUVER, M. US and EU Competition Policy on Abuse of Dominance in High Tech Industries. University of Amsterdam working paper, 2011, s. 2.

³ Napríklad Rozsudok Súdneho dvora z dňa 13.júla 2006 v spojených veciach C-295/04 až C-298/04 (Manfredi a ďalší), rozsudok Súdneho dvora z dňa 20.septembra 2001 vo veci C-453/99 (Courage v. Bernard Crehan).

⁴ DUFALOVÁ, L.: Pojem a podstata súkromnoprávneho vymáhania súkromného práva. In: Zmluvný systém a rekonštrukcia súkromného práva. [cit. 06.11.2016] Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Civil%20Law.pdf, s. 266

Okrem náhrady škody sú dotknuté subjekty oprávnené požadovať vydanie príkazu ukladajúceho povinnosť zdržať sa konania, ktoré je klasifikované ako porušenie antitrustových pravidiel. Oba tieto nároky sú upravené právnymi predpismi Európskej únie vo forme smerníc.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/22/ES z 23. apríla 2009 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov umožňuje, aby v prípade porušenia právnych predpisov EÚ, ktoré negatívne ovplyvňuje kolektívne záujmy spotrebiteľov v členskom štáte, kvalifikovaný subjekt (spotrebiteľský zväz alebo verejná organizácia zodpovedná za ochranu spotrebiteľov) podal žalobu na vydanie súdneho príkazu v tom členskom štáte, v ktorom došlo k porušeniu právnych predpisov. Vydania súdneho príkazu sa možno dožadovať za účelom uloženia povinnosti zdržať sa konania, ktoré poškodzuje kolektívne záujmy spotrebiteľov. Táto smernica však neumožňuje spotrebiteľom požadovať utrpenú náhradu škody. V roku 2014 bola prijatá Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/104/EÚ o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a Európskej únie, ktorá stanovuje pravidlá potrebné na zabezpečenie toho, aby každá osoba, ktorá utrpela škodu spôsobenú porušením práva hospodárskej súťaže podnikom alebo združením podnikov, mohla účinne vykonávať svoje právo uplatniť si nárok na úplnú náhradu tejto škody od tohto podniku alebo združenia. Ani jedna z týchto smerníc však neukladá členským štátom povinnosť zaviesť mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu na účely presadzovania článkov 101 a 102 ZFEÚ.

Kolektívnym uplatňovaním nárokov aj v súvislosti s porušením súťažného práva sa zaoberá Odporúčanie Európskej komisie o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EU), ktoré sa zaoberá dvoma aspektami súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva (ďalej aj ako „Odporúčanie“). Jedným je kolektívne uplatňovanie nárokov na náhradu škody a druhým je kolektívne uplatňovanie nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania. K súkromnoprávnym prostriedkom vymáhania súťažného práva môžeme zaradiť aj ďalšie nároky, ako napríklad právo domáhať sa neplatnosť protisúťažnej zmluvy; tieto nároky však nie sú predmetom Odporúčania. **Odporúčanie sa nevzťahuje len na oblasť súťažného práva, ale horizontálne aj na oblasť ochrany spotrebiteľa, ochrany životného prostredia, ochrany osobných údajov, na právne predpisy upravujúce finančné služby, na oblasť ochrany investorov, ako aj na ďalšie oblasti, kde by mohlo byť kolektívne uplatňovanie nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie relevantné.**⁵ Cieľom odporúčania je pristupovať v Európskej únii ku kolektívnemu uplatňovaniu nárokov konzistentne aj bez toho, aby sa harmonizovali systémy členských štátov.

2 ÚČEL KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NÁROKOV V SÚŤAŽNOM PRÁVE

Kolektívne uplatňovanie nárokov možno všeobecne definovať ako „*procesnoprávny mechanizmus, ktorý umožňuje, aby sa z dôvodu zjednodušenia postupov a/alebo účinnosti presadzovania viacerých podobných právnych nárokov spojilo do jedného súdneho konania. Kolektívne uplatňovanie nárokov uľahčuje prístup k spravodlivosti najmä v prípadoch, keď je individuálna škoda taká nízka, že potenciálni žalobcovia by nepovažovali za zmysuplné uplatniť si individuálny nárok. Zvyšuje takisto vyjednávaciu silu potenciálnych žalobcov a prispieva k efektívnemu výkonu spravodlivosti tým, že zabraňuje početným konaniam o nárokoch vyplývajúcim z toho istého porušenia právnych predpisov.*“⁶

Odporúčanie samostatne vymedzuje pojem kolektívne uplatňovanie nárokov, a to vo vzťahu k nárokom, ktoré sú predmetom Odporúčania. Na účely Odporúčania sa tak kolektívnym uplatňovaním nárokov rozumie „*1/ právny mechanizmus, ktorý zabezpečuje dvom alebo viacerým fyzickým alebo právnickým osobám, resp. subjektu oprávnenému podať žalobu v zastúpení,*

⁵ Odporúčanie Európskej komisie o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EU), recitál 7.

⁶ Oznámenie Komisie Európskemu Parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov „Smerom k európskemu horizontálnemu rámcu pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu“ COM (2013) 401 z 11.6.2013, s. 4.

možnosť uplatňovania si nároku na zastavenie protiprávneho správania (nárok na prikázanie zdržania sa určitého konania), ako aj 2/ právny mechanizmus, ktorý zabezpečuje dvom alebo viacerým fyzickým alebo právnickým osobám, čo tvrdia, že utrpeli hromadnú škodu, resp. subjektu oprávnenému podať žalobu v zastúpení, možnosť kolektívneho uplatňovania si nároku na náhradu tejto škody (nárok na náhradu škody).“

Kolektívne žaloby ako prostriedky kolektívneho uplatňovania nárokov v súťažnom práve je potrebné vnímať v celkovom kontexte potreby ochrany hospodárskej súťaže. Kolektívne žaloby na náhradu škody majú slúžiť ako efektívny prostriedok odškodnenia subjektov ktorí utrpeli škodu porušením antitrustových pravidiel, a to predovšetkým tým, že umožnia domáhať sa náhrady aj škody, ktorá v individuálnom prípade nie je vysoká a nebolo by ekonomicky výhodne žalovať ju samostatne. Ako konštatuje samotné Odporúčanie „spojenie nárokov a ich spoločné uplatňovanie môže predstavovať lepší spôsob zabezpečenia prístupu k spravodlivosti, a to najmä v prípadoch, keď náklady na individuálne vedené prípady by jednotlivcov mohli odrádzať od toho, aby sa obracali na súdy.“⁷ Subjekt porušujúci antitrustové pravidla je v súčasnosti vystavený najmä hrozbe verejnoprávnej sankcie vo forme pokuty. Ak k tomu pristúpi povinnosť nahradiť aj spôsobenú škodu, ktorá zahŕňa skutočnú škodu, ušlý zisk, aj úrok⁸, tak možno konštatovať, že takéto žaloby majú schopnosť posilniť „fungovanie pravidiel hospodárskej súťaže a odrádza od dohôd alebo postupov, [...] ktoré môžu obmedziť alebo narušiť hospodársku súťaž. Z tohto pohľadu môžu žaloby o náhradu škody pred vnútroštátnymi súdmi podstatne prispieť k zachovaniu účinnej hospodárskej súťaže v Spoločenstve.“⁹ Týmto sa chránia nielen individuálne záujmy konkrétneho spotrebiteľa, ale aj tzv. kolektívne záujmy spotrebiteľa, a v konečnom dôsledku aj samotná hospodárska súťaž. Zároveň je však potrebné uviesť, že orgány EÚ zotrvávajú na pozícii deľby práva na verejné a súkromné a poukazujú na to, že náhrada škody, ako prostriedok súkromnoprávneho presadzovania súťažného práva, by nemala mať podobu sankcie. Sankčnú funkciu by malo zabezpečovať presadzovanie verejnoprávnymi prostriedkami Európska komisia tak odporúča členským štátom, aby priznaná náhrada škody neplnila represívnu funkciu, t.j. **náhrady škody by nemala zahŕňať sankčnú zložku.**

Kolektívne žaloby tiež majú zabezpečiť lepší prístup k spravodlivosti - jednou z prekážok prístupu k spravodlivosti môžu byť trovy súdneho konania. V prípadoch, v ktorých veľký počet osôb tvrdí, že boli poškodené údajným porušením práv zaručených právom EÚ, ale potenciálna strata každej z nich je malá v porovnaní s potenciálnymi nákladmi jednotlivého žalobcu, spojenie podobných nárokov do schémy kolektívneho uplatňovania nárokov umožní osobám žiadajúcim náhradu škody tieto trovy spoločne znášať, čím sa zníži finančná záťaž jednotlivých žalobcov.¹⁰ Okrem toho, kolektívne uplatňovanie nárokov môže prispieť k vyššej právnej istote a to tým, že sa zabráni súbežným súdnym sporom v prípade podobných žalôb. Kolektívne žaloby by mali byť prostriedkom, ktorým sa doplnia, avšak nie nahrádza, individuálna právna ochrana.

Pokiaľ ide o subjekty, ktorým by malo v zmysle Odporúčania prislúchať právo uplatňovať si svoje nároky kolektívnou formou, Odporúčanie sa touto otázkou výslovne nezaobberá, avšak zo znenia jednotlivých ustanovení Odporúčania, možno usúdiť, že toto právo by nemalo byť obmedzené len na subjekty v postavení spotrebiteľa, ale malo by prislúchať aj iným osobám, napr. iným súťažiteľom

2.1 Druhy kolektívnych žalôb

Druhy kolektívnych žalôb z hľadiska uplatňovaného nároku:

1. Žaloby na prikázanie zdržania sa určitého konania
2. Žaloby na náhradu škody

⁷ Odporúčanie, recitál 9.

⁸ Tieto nároky priznáva poškodeným subjektom Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/104/EÚ.

⁹ C-453/99 *Courage v. Bernard Crehan* zo dňa 20. septembra 2001

¹⁰ Oznámenie Komisie Európskemu Parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov „Smerom k európskemu horizontálnemu rámcu pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu“ COM (2013) 401 z 11.6.2013, s. 8.

Ako sme už uviedli vyššie, predmetom Odporúčania a ním stanovených spoločných zásad sú oba tieto nároky.

Druhy kolektívnych žalôb z hľadiska žalujúceho subjektu:

1. skupinové žaloby – žaloby, ktoré môžu podať spoločne osoby, ktoré tvrdia, že utrpeli škodu; skupinové žaloby môžu mať dve formy:
 - a) opt-in - táto skupina žalôb zahŕňa iba tie subjekty, ktoré si aktívne zvolili stať sa jej súčasťou; rozsudok je záväzný pre tie osoby, ktoré si zvolili byť jej súčasťou, zatiaľ čo všetky ostatné osoby údajne poškodené v dôsledku rovnakého alebo podobného porušenia si môžu uplatniť nárok na náhradu škody individuálne.
 - b) opt-out – v tomto prípade sa skupina skladá zo všetkých osôb, ktoré patria k definovanej skupine a tvrdia, že boli poškodené rovnakým alebo podobným porušením právnych predpisov, pokiaľ si aktívne nezvolia nebyť jej súčasťou; rozsudok je záväzný pre všetky osoby, ktoré patria k definovanej skupine, okrem tých, ktoré si výslovne zvolili, že nechcú byť jej súčasťou.
2. reprezentačné žaloby, resp. žaloby v zastúpení – Odporúčanie definuje pojem žaloba v zastúpení ako žalobu, ktorú podáva subjekt zastupujúci určité záujmy, subjekt poverený *ad hoc* alebo orgán verejnej moci, a to v mene dvoch alebo viacerých fyzických alebo právnických osôb, čo tvrdia, že sú vystavení hrozbe utrpenia hromadnej škody, resp. čo utrpeli hromadnú škodu, pričom tieto osoby nie sú účastníkmi konania .

Európska únia vo vzťahu k žalobám v zastúpení odporúča členským štátom, aby subjekty, ktorým umožniť vystupovať ako zástupcom, spĺňali určité kritéria spôsobilosti na zastupovanie tak, aby nedochádzalo k zneužívaniu týchto kolektívnych nástrojov. Minimálne požiadavky na subjekty poverené aktívnou legitimáciou by mali byť nasledovné:

- a) subjekt by mal mať neziskovú povahu;
- b) mala by existovať priama súvislosť medzi hlavnými úlohami subjektu a údajne porušenými právami vyplývajúcimi z práva Únie, o ktorých sa koná, ako aj
- c) subjekt by mal mať dostatočné kapacity, v zmysle dostatočných finančných a ľudských zdrojov, ako aj právnej odbornosti, aby bol schopný zastupovať viacerých žalobcov v ich najlepšom záujme. Okrem toho by malo byť umožnené, aby žaloby v zastúpení mohli podávať aj subjekty poverené *ad hoc* na účely konkrétnej žaloby v zastúpení, a tiež orgány verejnej moci.

Druhy kolektívnych žalôb vo vzťahu k existencii konečného rozhodnutia o tom, či došlo k porušeniu práva EÚ alebo nie:

1. nadväzné žaloby (*follow-on actions*) – Odporúčanie definuje kolektívnu nadväznú žalobu ako žalobu na kolektívne uplatňovanie nárokov, ktorá sa podáva po tom, ako orgán verejnej moci prijal konečné rozhodnutie, že došlo k porušeniu práva Únie. V prípade, ak príslušný orgán verejnej moci začal konanie o porušení antitrustových pravidiel v čase, keď už prebieha súdne konanie vo veci kolektívneho uplatňovania nárokov, súd by nemal rozhodnúť v rozpore s predpokladaným rozhodnutím tohto orgánu t.j. až do rozhodnutia orgánu verejnej moci by malo byť konanie na súde prerušené. Zároveň by členské štáty mali zabezpečiť, aby subjekty domáhajúce sa náhrady v dôsledku takéhoto prerušenia súdneho konania, nestratili možnosť uplatňovať si svoje nároky pre uplynutie premlčacej doby.
2. samostatné žaloby (*standalone actions*) - žaloby podané bez existencie konečného rozhodnutia príslušnej súťažnej autority o porušení súťažného práva. Žalobca musí sám dokazovať splnenie podmienok na náhradu škody, vrátane existencie porušenia súťažného práva.

Druhy kolektívnych žalôb z hľadiska subjektu rozhodujúceho o žalobe:

Odporúčanie obsahuje zásady, ktoré sa týkajú nielen súdneho, ale aj mimosúdneho kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu, ktoré by malo existovať popri súdnom uplatňovaní nárokov.

1. žaloby, o ktorých rozhoduje súd – kolektívne uplatňovanie nárokov je prípustné len v prípade, že sú splnené zákonné podmienky prípustnosti žalôb,
2. žaloby, ktorého sú predmetom alternatívneho riešenia sporov – Odporúčanie sa zasadzuje za to, aby účastníci sporu mali možnosť a boli motivovaní urovnať svoj spor konsenzuálne alebo mimosúdne, avšak takéto riešenie sporov by nemalo byť povinným prvým krokom pred obrátením sa na súd; použitie takýchto prostriedkov by malo závisieť len od vôle účastníkov súdneho sporu. Komisia zároveň členským štátom odporúča, aby výsledok v takýchto prípadoch potvrdzovali súdy, a to z dôvodu zabezpečenia zákonnosti výsledku mimosúdneho riešenia sporu a jeho vykonateľnosti.

3 PRÍNOS KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NÁROKOV V OBLASTI SÚŤAŽNÉHO PRÁVA

Ako sme už uviedli, verejnoprávne prostriedky pre zvýšenie efektivity súťažného práva v priestore Európskej únie už nie je efektívny a dostatočný, nakoľko ukladanie pokút podľa štatistických zistení Európskej komisie nepôsobí preventívne a nezabezpečuje tak efektívny spôsob ochrany hospodárskej súťaže. Výška pokút uložených Európskou komisiou z dôvodu existencie dohôd obmedzujúcich súťaž medzi podnikateľmi, sa totiž v posledných rokoch dramaticky zvyšuje. Celková výška uložených pokút v období rokov 1990 – 2016 je 25,86 miliardy Eur.¹¹ Zároveň je však zaujímavé, že v rokoch 1990-1999 bola celková výška pokút len 832 miliónov Eur, tá vzrástla v rokoch 2000-2009 na 12,8 miliárd Eur, pričom za 6-ročné obdobie rokov 2010-júl 2016 už dosahuje 13,4 miliardy Eur.¹² Takto narastajúca celková výška uložených pokút samozrejme môže naznačovať zvyšujúcu sa efektívitu verejnoprávných prostriedkov sankcionovania konaní obmedzujúcich hospodársku súťaž, ale zároveň je aj významným ukazovateľom zlyhávania preventívneho pôsobenia súčasnej právnej úpravy ochrany hospodárskej súťaže.

Súkromnoprávne presadzovanie súťažného práva však rovnako vykazuje niekoľko nedostatkov, ktoré bránia určitému okruhu osôb uplatniť svoje nároky na náhradu škody vzniknutej v súvislosti s protisúťažným konaním podnikateľov. Európska komisia totiž odhaduje, že v období rokov 2006-2016 len na 25% rozhodnutí komisie, v ktorých konštatovala porušenie práva na ochranu hospodárskej súťaže (kartelovú dohodu alebo zneužitie dominantného postavenia na trhu), nadväzovala súkromnoprávna žaloba o náhradu škody (follow-on action).¹³ Navyše vo väčšine prípadov tieto žaloby nepodávali malý a stredný podnikatelia alebo spotrebiteľia, ale väčšie spoločnosti. Nedostatky súkromnoprávneho presadzovania súťažného práva spočívajú najmä v pomerne vysokých nákladoch, spojených s takýmto konaním a preukazovaním príčinnej súvislosti medzi porušením pravidiel na ochranu hospodárskej súťaže a škodou, ktorú žalobca utrpel. V neposlednom rade je pomerne problematické aj vyčíslenie skutočnej škody a sprístupnenie informácií potrebných pre žalobcu, aby mohol uniesť dôkazné bremeno.

V prípade problematiky nákladov spojených so súkromnoprávnym uplatňovaním nárokov sa pomerne často vyskytuje problém tzv. „racionálnej apatie“, ktorý súvisí so skutočnosťou, že náklady sporu môžu prevýšiť ich nároky a z toho dôvodu je žaloba na náhradu škody voči veľkej a silnej spoločnosti neefektívna. Pozíciu týchto žalobcov sťažuje aj preukazovanie príčinnej súvislosti medzi porušením pravidiel na ochranu hospodárskej súťaže a škodou, ktorú žalobca utrpel a to aj v prípade, že podáva nadväzujúcu žalobu (follow-on action). V súvislosti s preukazovaním príčinnej súvislosti je zároveň potrebné vypracovať tzv. „porovnávací scenár“,

¹¹ Údaje sú aktuálne k 19.07.20016

¹² Štatistika Európskej komisie o dohodách obmedzujúcich súťaž. [cit.06.11.2016] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>

¹³ Staff Working Document Impact Assessment Report: Damages actions for breach of the EU antitrust rules Accompanying the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union. [cit. 06.11.2016] Dostupné na: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/impact_assessment_en.pdf

v rámci ktorého sa vypracuje hypotetický scenár v akom postavení by bol žalobca, ak by k porušeniu čl. 101 alebo 102 ZFEÚ nedošlo. Vypracovanie takéhoto scenára si však vyžaduje vyhodnotenie toho, ako by sa trh vyvíjal bez porušenia pravidiel na ochranu hospodárskej súťaže. Faktory, ktoré sú pre vypracovanie takéhoto odhadu určujúce, sú okrem iného napr. situácia na trhu, typy žalobcov, druh ujmy. Rovnako takáto analýza vyžaduje dôkladné pochopenie ekonomických premenných, ako sú napr. ceny, objem predaja, zisk, náklady, podiel na trhu. Žalobcovia sa rovnako stretávajú aj problémom vyčíslenia škody.¹⁴

Vzhľadom na práve uvedené problematiku súkromnoprávných ale aj verejnoprávných prostriedkov uplatňovania súťažného práva je potrebné opätovne zdôrazniť, že práve s inštitútom tzv. kolektívneho uplatňovania nárokov sa spája dôvera v zefektívnenie súťažného práva a aktívnejšiu úlohu súkromnoprávných žalôb na náhradu škody pri prevencii pred konaním deformujúcim hospodársku súťaž. V tomto kontexte je však dôležité sa zamerať na otázku, ako by mal byť konštruovaný inštitút kolektívneho uplatňovania nárokov, aby zabezpečil úspešné uplatnenie nárokov žalobcov a zároveň zvýšil aktívnu úlohu súkromných žalôb pri prevencii protisúťažných konaní.

3.1 Model Opt-In a Opt-out

Na základe odporúčania má byť inštitút kolektívneho uplatňovania nárokov založený v EÚ založený na modeli Opt-In, pričom použitie Opt-Out modelu by malo byť „odôvodnené riadnym výkonom spravodlivosti“. Okrem výhod tohto modelu, ktoré zhrnula Komisia a ktoré sme uviedli vyššie, má tento model aj nedostatky spočívajúce v nízkej miere participácie. Niektoré prípady z členských štátov poukazujú na skutočnosť, že model Opt-In vzhľadom na cieľ, ktorý majú kolektívne uplatňovania nárokov sledovať, je neefektívny. Napríklad vo Francúzsku bolo preukázané uzavretie dohody obmedzujúcej súťaž medzi tromi mobilnými operátormi, ktorá mala potenciónný vplyv na 20 miliónov spotrebiteľov. Avšak združeniu spotrebiteľov UFC Que Choisir sa podarilo zhromaždiť nároky len 12 350 spotrebiteľov.¹⁵ Obdobné prípady sú známe aj z iných členských štátov.¹⁶ Oba tieto prípady demonštrujú neochotu spotrebiteľov zúčastňovať sa konania, ak je založené na Opt-In princípe, nakoľko je veľmi ťažké zabezpečiť dostatočne veľký počet žalobcov, aby náklady spojené s konaním neprevýšili nároky, ktoré strany môžu požadovať. V tomto prípade je samozrejme, že model Opt-Out by dokázal lepšie riešiť problém s nízkou mierou participácie poškodených osôb, ale zároveň by aj viac spĺňal kritérium preventívneho pôsobenia prostriedkov presadzovania nárokov z porušenia súťažného práva. Výhodou Opt-Out systému zároveň je väčšia participácia a prístup k spravodlivosti najmä pre spotrebiteľov, ktorých nároky sú nízkej hodnoty. Rovnako však aj tento model má určité nevýhody, spočívajúce najmä v riziku zneužívania súdnych sporov, porušení zásady dispozície a vo veľkom množstve neoprávnených nárokov. Na základe analýzy týchto dvoch modelov v kontexte efektívnejšieho uplatňovania nárokov z porušenia pravidiel hospodárskej súťaže, by pravdepodobne bolo vhodné zaviesť tzv. „zmiešaný model“, ktorý sa uplatňuje vo Veľkej Británii, kde bola rozšírená právomoc Súťažného odvolacieho tribunálu (ďalej len „CAT“). Len CAT môže určiť, či kolektívny nárok bude uplatnení na Opt-In alebo Opt-Out báze. Obdobnú právnu úpravu má aj Dánsko, v rámci ktorej platí, že sudca môže v odôvodnených prípadoch rozhodnúť, že konkrétny prípad bude uplatnení na báze Opt-Out. V tomto prípade môže podať žalobu len Ombudsman pre spotrebiteľov.

4 ZÁVER

V poslednom období došlo v priestore EÚ k rýchlemu rozvoju inštitútu kolektívneho uplatňovania nárokov na náhradu škody, ktorý môže uľahčiť prístup k spravodlivosti poškodených subjektov.

V súčasnosti má 20 členských štátov implementovaný systém kolektívneho uplatňovania nárokov. Avšak počet kolektívnych žalôb je stále pomerne nízky a preto sa implementácia javí ako neefektívna. Kolektívne nároky na náhradu škody spôsobenej porušením súťažného práva boli

¹⁴ C-104/89 and C-37/90 *Mulder and others v Council and Commission*

¹⁵ HODGES, C, *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems. A New Framework for Collective Redress in Europe*. Hart Publishing, 2008, 84.

¹⁶ Pozri aj prípad z Veľkej Británie Case No 1078/7/9/07 *Consumers Association v. JJB Sports Plc*

uplatnené len v 6 členských štátoch¹⁷, z čoho je možné usúdiť, že úspešnosť zavedeného mechanizmu závisí najmä od modelu uplatňovania týchto nárokov a od skutočnosti, či zavedený mechanizmus dokáže prekonať racionálnu apatiu potencionálnych žalobcov. V tomto kontexte sme sa snažili poukázať na skutočnosť, že čistý Opt-In model uplatňovania kolektívnych nárokov nemusí byť vždy efektívny a vzhľadom na potrebu efektívnejšej ochrany hospodárskej súťaže by bolo žiaduce zvážiť použitie zmiešaného modelu a presne špecifikovať situácie, v ktorých by bol využitelný aj Opt-Out princíp. Rovnako je dôležité sa venovať financovaniu kolektívnych nárokov a okruhu aktívne legitimovaných subjektov, ktoré môžu návrh podať. V neposlednom rade mechanizmus kolektívneho uplatňovania nárokov môže uľahčiť prístup k spravodlivosti poškodených subjektov.

Výška pokút uložených podnikateľom za porušovanie súťažného práva, ktoré v súčasnosti dosahujú rekordné výšky, zároveň poukazujú na skutočnosť, že všetky v súčasnosti zavedené mechanizmy na ochranu súťažného práva sú nedostatočné a nedokážu preventívne pôsobiť na podnikateľov. Rovnako nízka miera využívania súkromných žalôb naznačuje, že uzatvárať dohody obmedzujúce súťaž alebo zneužívať dominantné postavenie na trhu sa súťažiteľom stále „oplatí“. Našou snahou bolo poukázať na skutočnosť, že súkromnoprávne uplatňovanie nárokov a zavedenie mechanizmu kolektívneho uplatnenia nárokov nemusí byť vnímané len ako kompenzačný mechanizmus, ale môže spolu s verejnoprávnymi prostriedkami ochrany hospodárskej súťaže vytvoriť efektívny mechanizmus preventívneho pôsobenia na súťažiteľov, ktorého cieľom má byť ochrana hospodárskej súťaže pred konaním, ktoré ju obmedzuje alebo deformuje.

Použitá literatúra:

BROUVER, M. US and EU Competition Policy on Abuse of Dominance in High Tech Industries. University of Amsterdam working paper, 2011, s. 2.

DUFALOVÁ, L.: Pojem a podstata súkromnoprávneho vymáhania súkromného práva. In: Zmluvný systém a rekonštrukcia súkromného práva [cit.06.11.2016] Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Civil%20Law.pdf, s. 266

HODGES, C, *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems. A New Framework for Collective Redress in Europe*. Hart Publishing, 2008, 84.

Lear Study, 'Collective Redress in Antitrust', Study for the European Parliament DG Internal Policies department A (2012)

Case No 1078/79/07 *Consumers Association v. JJB Sports Plc*

Oznámenie Komisie Európskemu Parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov „Smerom k európskemu horizontálnemu rámcu pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu“ COM (2013) 401 z 11.6.2013, s. 8.

C-453/99 *Courage v. Bernard Crehan* zo dňa 20.septembra 2001

Rozsudok Súdneho dvora z dňa 13.júla 2006 v spojených veciach C-295/04 až C- 298/04 (Manfredi a ďalší)

Rozsudok Súdneho dvora z dňa 20.septembra 2001 vo veci C-453/99 (*Courage v. Bernard Crehan*).

Štatistika Európskej komisie o dohodách obmedzujúcich súťaž. [cit.06.11.2016] Dostupné na:

<http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>

Staff Working Document Impact Assessment Report: Damages actions for breach of the EU antitrust rules Accompanying the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union. [cit. 06.11.2016] Dostupné na: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/impact_assessment_en.pdf C-104/89 and C-37/90 *Mulder and others v Council and Commission*

Kontaktné údaje:

Mgr. Lenka Dufalová, PhD.

lenka.dufalova@flaw.uniba.sk

¹⁷ Lear Study, 'Collective Redress in Antitrust', Study for the European Parliament DG Internal Policies department A (2012)

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
811 01 Bratislava
Slovenská republika

Mgr. Petronela Luprichová, PhD.
petronela.luprichova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
811 01 Bratislava
Slovenská republika

SPOTREBITEĽSKÉ ZDRUŽENIA AKO SUBJEKT KOLEKTÍVNEJ OCHRANY SPOTREBITEĽSKÝCH PRÁV¹

Katarína Gešková

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: The paper deals with the position of consumer associations in Slovak civil procedure after recodification. In terms of protection of collective rights it analyzes its role in the position of the plaintiff and the defendant. Further, it analyzes the role and objectives of consumer associations and the institutes available, allowing consumer associations to meet these objectives, including in relation to the implementation of European directives and recommendations in this area. The social function of law in the form of efficient, fair and accessible consumer protection may be fulfilled also through consumer associations.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá postavením spotrebiteľských združení v slovenskom civilnom procese po jeho rekodifikácii. Z pohľadu ochrany kolektívnych práv analyzuje jeho postavenie v pozícii na strane žalobcu a žalovaného. Ďalej analyzuje úlohu a ciele spotrebiteľských združení a dostupné procesné inštitúty, ktoré umožňujú spotrebiteľským združeniam tieto ciele plniť, a to aj vo vzťahu k implementácii európskych smerníc a odporúčaní v tejto oblasti. Aj prostredníctvom spotrebiteľských združení môže byť naplnená sociálna funkcia práva v podobe účinnej, spravodlivej a dostupnej ochrany spotrebiteľa ako slabšej strany.

Kľúčové slová: consumer associations, collective protection, special subject of the procedure, intervener

Kľúčové slová: spotrebiteľské združenie, kolektívna ochrana, osobitný subjekt konania, intervenient

1 ÚVOD

Spotrebiteľské združenia slúžia na ochranu spotrebiteľských práv a vzhľadom k tomu, že ochrana spotrebiteľa v sebe zahŕňa rôzne činnosti v hmotnoprávnej, ako aj procesnoprávnej rovine, majú spotrebiteľské združenia pomerne široké pole pôsobnosti. V tomto príspevku sa budeme venovať najmä procesnému postaveniu spotrebiteľských združení a ich úlohe pri ochrane spotrebiteľov v civilnom procese.

Právne postavenie spotrebiteľských združení upravuje v Slovenskej republike zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. V rámci tohto zákona si občianske združenie môže založiť akákoľvek skupina občanov pôsobiaca, okrem iného, v oblasti ochrany spotrebiteľa. Práva a povinnosti členov združení upravujú stanovy združenia. Združenie vzniká registráciou na Ministerstve vnútra SR. V súčasnosti je na Slovensku registrovaných niekoľko desiatok združení.

Spotrebiteľské právo je veľmi dynamické odvetvie práva s cieľom chrániť práva spotrebiteľa. Táto ochrana sa realizuje prostredníctvom kogentných hmotnoprávnych ustanovení, ale aj prostredníctvom procesných ustanovení, najmä v podobe oprávnení súdu, ktorý môže *ex officio* chrániť práva spotrebiteľa v civilnom procese. Cieľom je nielen ochrana spotrebiteľa, ale aj demotivovať dodávateľov konať protiprávne a za prípadné protiprávne konanie niesť dôsledky v podobe neplatnosti neprijateľných dojednaní a nemožnosti domáhať sa nárokov z nich, resp. aj v podobe administratívno-právnych sankcií.

Zneužívanie dominantného postavenia dodávateľov spôsobilo, že v súčasnosti existuje veľa zadlžených spotrebiteľov, čo spôsobuje množstvo spotrebiteľských a exekučných vecí na

¹Tento príspevok vznikol v rámci riešenia grantu APVV-14-0061 „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“ Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave.

slovenských súdoch, ale tento jav má aj negatívne sociologické dôsledky, zadlžený spotrebiteľia si ťažko hľadajú prácu, strácajú pracovné návyky, vzniká priestor pre frustráciu a depresiu. Tento stav je aj jedným z dôvodov, prečo Ministerstvo spravodlivosti pripravuje novelu zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Má umožniť zadlženým spotrebiteľom urobiť hrubú čiaru za svojimi dlhmi a prostredníctvom dostupného osobného bankrotu im umožniť „začať odznova“.

Nerovné postavenie subjektov spotrebiteľského práva si nevyhnutne vyžaduje jeho reguláciu zo strany štátu; tento druh práva nie je samo – regulovateľný. Práve z tohto dôvodu plní právo významnú sociálnu funkciu, napomáha sociálnej rovnosti a vyvážení právnych vzťahov, a to aj v hmotnoprávnej, ako aj v procesnej rovine. Právo pôsobí ako usporiadajúca sociálna sila, ktorá stanovuje osobitné pravidlá pre určité oblasti sociálneho života. Sociálna funkcia práva sa prejavuje v tom, že normatívny rámec práva niektoré konania automaticky berie pod svoju ochranu, zatiaľ čo iné zakazuje pod hrozbou právnej sankcie. Sociálna funkcia práva by mala byť vyvážená, t.j. nemala by spotrebiteľa ako chránenú stranu zväzdať k ľahostajnosti, ale podporovať určitú mieru obozretnosti a zodpovednosti a zároveň by mala demotivovať dodávateľa chovať sa protiprávne, a to pod hrozbou sankcie.

2 SPOTREBITEĽSKÉ ZDRUŽENIE V CIVILNOM PROCESSE

Rozmach spotrebiteľského práva si vynútil potrebu ochrany spotrebiteľa aj v procesnom práve. Najskôr to boli rôzne čiastkové novely Občianskeho súdneho poriadku (napr. § 153 ods. 3 a 4 OSP), v rámci rekodifikácie sa skoncipovali v rámci rubriky Spory s ochranou slabšej strany, aj Spotrebiteľské spory a v rámci nich Konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach. Už v rámci rekodifikačných prác sme sa mohli stretnúť s akýmsi dešpektom k ochrane spotrebiteľa, hovorilo sa o tom, či tá ochrana nie je prehnaná, či je v takejto miere nevyhnutná. Možno sa už pozabudlo na problémy v súvislosti s nekalými praktikami dodávateľov, ktorí svoje podnikanie postavili na profitovaní z neznalosti spotrebiteľov, zo zneužívania rôznych právnych inštitútov. Snáď najvýraznejšie sa to prejavilo pri zabezpečovacom prevode práva v podobe tzv. prepadného zálohu. Právna prax si nevyhnutne vyžiadala legislatívnu zmenu tohto inštitútu. Nebyť spotrebiteľského práva, zrejme by sa v týchto praktikách pokračovalo, vďaka spotrebiteľskému právu došlo k ich zmierneniu.

Na spotrebiteľské právo a existenciu a funkciu spotrebiteľských združení reflektuje aj civilný proces. CSP upravuje spotrebiteľské spory ako osobitné druhy sporov, kde je spotrebiteľ chránený samotným súdom (vyšetrovacía zásada, zákaz konkurencie konania, zákaz vydať kontumačný rozsudok, ak je spotrebiteľ žalovaný, materiálne vedenie konania a pod.). Ochrana spotrebiteľovi v civilnom procese môže poskytnúť aj spotrebiteľské združenie, ktoré svojím spôsobom pomáha súdu pri hľadaní spravodlivosti ako osobitný subjekt konania (§ 95 CSP).

Podľa právnej úpravy účinnej do 30.6.2016, t.j. podľa OSP, mali spotrebiteľské združenia postavenie vedľajšieho účastníka. Podľa ust. § 93 ods. 2 OSP: „Ako vedľajší účastník sa môže popri navrhovateľovi alebo odporcovi zúčastniť konania aj právnická osoba, ktorej predmetom činnosti je ochrana práv podľa osobitného predpisu.“ Možno povedať, že uvedené ustanovenie deformovalo inštitút vedľajšieho účasti (intervencie), pretože jeho imanentným prvkom je právny záujem vedľajšieho účastníka (intervenienta) na veci.² Spotrebiteľské združenia tento záujem nemali, no napriek tomu sa stali vedľajšími účastníkmi konania, a to so všetkými právami a povinnosťami vedľajšieho účastníka. Negatívne emócie vzbudzovala najmä skutočnosť, že spotrebiteľské združenia sa ako vedľajší účastníci dávali v konaní zastupovať advokátmi, čím vznikali v konaní ďalšie trovy. Na druhej strane spotrebiteľské združenia vnášali do konania kontradiktórnosť a ich účasť v konaní motivovala dodávateľa správať sa v konaní partnersky, t.j. nespoliehať sa na pasivitu spotrebiteľa.

Súčasná právna úprava so spotrebiteľským združením ako intervenientom (vedľajším účastníkom) nepočíta. Vychádza zo skutočnosti, že spotrebiteľské združenie nemá na veci hmotnoprávny záujem a teda mu toto postavenie nemožno priznať. Na procesné postavenie spotrebiteľského združenia však nerezignuje a priznáva mu postavenie osobitného subjektu konania

² K charakteru a histórii inštitútu vedľajšieho účastníka pozri Gešková, K, Šorl, R. [Postavenie a zmysel inštitútu vedľajšieho účastníka v civilnom procese a jeho vývojové premeny](#). Justičná revue 8-9/2005

podľa § 95 Civilného sporového poriadku (k tomu pozri ďalej v texte) alebo zástupcu spotrebiteľa (§ 291 CSP).

Podľa ust. § 95 OSP:

(1) *Na ochranu práv strany môže súd aj bez návrhu do konania pribrať orgán verejnej moci, v pôsobnosti ktorého je ochrana základných ľudských práv a slobôd, alebo právnickú osobu, ktorej predmetom činnosti je ochrana práv podľa osobitného predpisu, ak s tým strana, na ochranu práv ktorej má vystupovať, súhlasí.*

(2) *Subjekt podľa odseku 1 je v konaní oprávnený na všetky úkony, ktoré môže vykonať strana, ak nejde o úkony, ktoré môže vykonať len subjekt právneho vzťahu.*

(3) *Ak úkony právnickej osoby podľa odseku 1 odporujú úkonom strany, na ktorej vystupuje, posúdi ich súd po uvážení všetkých okolností tak, aby to zodpovedalo rozumnému usporiadaniu vzťahov.*

Uvedené ustanovenie sa bude týkať spravidla takých situácií, keď bude spotrebiteľ na strane žalovaného, t.j. pôjde o ochranu individuálneho záujmu každého spotrebiteľa v tom-ktorom konaní.

Spotrebiteľské združenia však môže stáť aj na strane žalobcu. Toto postavenie mu výslovne priznáva ust. § 302 CSP v konaní o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, v ktorom súd skúma neprijateľnosť zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve alebo v iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou a nekalé obchodné praktiky nezávisle od okolností konkrétneho prípadu. Inak povedané súd právne posudzuje určité zmluvné dojednania bez toho, aby došlo v ich dôsledku k sporu medzi konkrétnym spotrebiteľom a dodávateľom; preto aj názov „konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach“ namiesto „spor“. Súd ich môže skúmať aj preventívne, pred vznikom potenciálnej ujmy a rozsudok v tejto veci je záväzný pre všetkých, *erga omnes* (§ 306).

V konaniach o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach zákon priznáva procesnú aktívnu vecnú legitímáciu aj spotrebiteľskému združeniu, t.j. právnickej osobe založenej alebo zriadenej na ochranu spotrebiteľa. Táto vecná legitímácia teda nevyplýva z hmotného práva, ale priamo zo zákona, z ust. § 302 CSP: „*Žalobu podľa § 301 môže proti dodávateľovi podať iba právnická osoba založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľa a orgán dohľadu podľa osobitného predpisu.*“ Zákonodarca prostredníctvom uvedeného ustanovenia vytvára procesný filter subjektov oprávnených iniciovať toto konanie, čím chce docieľiť, aby sa na súd dostali len kvalifikované podania a nie podania šikanózne, neopodstatnené a vadné. Akákoľvek osoba však môže týmto subjektom podať podnet na začatie tohto konania.

3. SPOTREBITEĽSKÉ ZDRUŽENIE NA STRANE ŽALOBCEU

3.1. Filozofia kolektívnej ochrany porušených práv

V prípade kolektívnej ochrany práv spotrebiteľov, ktorí stoja na strane žalobcu, prichádza do úvahy využitie kolektívnej žaloby. Kolektívna žaloba spravidla vychádza z mnohosti porušených práv, t.j. kolektívna ochrana sa poskytuje množstvu žalobcov. Využitie inštitútu kolektívnej žaloby je v tomto prípade úplne na mieste, pretože je zrejme jediným spôsobom ako prekonať tzv. racionálnu apatiu spotrebiteľa (k racionálnej apatii pozri ďalej v texte).

Osobitná právna úprava kolektívnej žaloby má svoje opodstatnenie a dôvody, pre ktoré dochádza k jej zavádzaniu do jednotlivých právnych poriadkov predstavujú významný prvok procesnej prevencie pred zneužívaním dominantného postavenie niektorých subjektov. V tomto ohľade je zásadným dokumentom Odporúčanie Komisie z 11.júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EÚ). Uvedené Odporúčenie vychádza z cieľov, ktoré si stanovila Európska únia a medzi ktoré patrí aj zabezpečenie vysokej úrovne ochrany spotrebiteľa. Komisia v roku 2005 prijala zelenú knihu o žalobách o náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel a v roku 2008 bielu knihu, ktorá obsahovala návrhy možných politík v oblasti kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu v súvislosti s porušením antitrustových pravidiel. V roku 2008 Komisia uverejnila aj zelenú knihu o kolektívnom uplatňovaní nárokov spotrebiteľov na nápravu. V roku 2011 uskutočnila verejné konzultácie o problematike zblížovania európskeho prístupu ku kolektívnemu uplatňovaniu nárokov na nápravu. Účelom týchto opatrení je predísť protiprávnemu konaniu a ukončiť ho, ako aj zabezpečiť náhradu hromadnej škody. Spojenie nárokov a ich spoločné uplatňovanie môže predstavovať lepší spôsob zabezpečenia prístupu k spravodlivosti, a to najmä v prípadoch, keď náklady na individuálne vedené prípady by jednotlivcov mohli odrádzať od toho, aby sa obracali na

súdy. Pokiaľ ide o problematiku súdnych príkazov ukladajúcich povinnosť zdržať sa určitého konania, Európsky parlament a Rada v tejto oblasti už prijali smernicu 2009/22/ES o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov. Postup na vydanie príkazu ukladajúceho povinnosť zdržať sa určitého konania, ktoré sa stanovuje v tejto smernici, však neumožňuje, aby osoby, ktoré tvrdia, že utrpeli škodu v dôsledku protiprávneho správania, získali náhradu škody. Doposiaľ zavedené postupy v jednotlivých členských štátoch sa líšia, preto chce Komisia prostredníctvom tohto Odporúčenia harmonizovať právne úpravy jednotlivých štátov určením základných zásad pre jednotlivé vnútroštátne úpravy. Členské štáty by mali implementovať zásady uvedené v tomto odporúčaní do vnútroštátnych systémov kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu najneskôr do 26. júla 2015.

Filozofia kolektívnej ochrany vychádza z racionálnej apatie spotrebiteľa. Racionálna apatia je racionálnym rozhodnutím spotrebiteľa, ktorý utrpel malú škodu, nevymáhať si ju. Toto rozhodnutie vychádza z toho, že náklady na jej vymoženie v podobe súdnych poplatkov, trovy právneho zastúpenia, rizika prehry sporu spojeného s povinnosťou nahradiť trovy protistrane, vynaloženého času a stresu, ktoré so sebou konanie prináša, sú neúmerne vysoké. Inak povedané, slasť z pozitívneho výsledku konania (priznanie náhrady škody, aj keď malej) je neúmerne strasti, ktorú so sebou táto výhra prináša. Skupinová žaloba je tak v zásade založená na tom, že pokiaľ z dôvodu racionálnej apatie chýba samotným poškodeným motivácia k vymáhaniu škody, je treba v záujme toho, aby k odškodneniu došlo a neoprávnený zisk neostal škodcovi, motivovať na podanie žaloby niekoho iného – advokáta, ktorého tradičná úloha ako právneho zástupcu sa zmení na rolu označovanú ako „*litigation entrepreneur*.“³ Tento pojem vyjadruje skutočnosť, že advokát sa chová viac ako podnikateľ, berie na seba riziko a keď prehrá, prerobí. Pokiaľ je však dostatočne obratný, vyhrá a môže získať značnú odmenu. Nárok na relatívne vysokú odmenu je odôvodnený tým, že advokát poskytol veľmi cennú službu všetkým členom skupiny, ktorým sa dostane odškodnenia, ktorého by sa im, nebyť advokát, nedostalo.⁴ Skupinová žaloba musí byť pre advokáta dobrým biznisom, inak žalobu viesť nebude. Ďalšou výhodou motivácie advokáta je, že síce jednotliví členovia skupiny získajú svoje čiastkové náhrady škody, ale konanie ako celok (prisúdená celková náhrada škody) je odstrašujúcu pre dodávateľa nekonať protiprávne v budúcnosti, pretože sa to jednoducho nevypláti.

Touto osobou však nemusí byť len advokát, ale aj spotrebiteľské združenie, ktoré bude mať aktívnu legitímáciu začať konanie zo zákona. Aj v Zelenej aj v Bielej knihe sa uvádza, že kolektívna žaloba je pri porušení práv z nekalej súťaže nevyhnutnosťou. Pričom v Bielej knihe sa navrhovalo, aby sa žaloby podávali buď kvalifikovanými subjektmi (do úvahy prichádza oprávnenie iniciovať žalobu zo zákona alebo ad hoc) alebo priamo poškodenými. Kolektívne uplatňovanie práv prostredníctvom zástupcu predpokladá aj Odporúčanie Komisie.

Odporúčenie rámcovo upravuje základné zásady financovania kolektívnych žalôb. Možno povedať, že je nastavená pomerne striktné a stavia sa veľmi reštriktívne k podielovým odmenám (contingency fees). Miestami regulácia v Odporúčaní vzbudzuje pocit alebo potrebu vyhraniť sa voči americkej kolektívnej žalobe. V USA však financovanie a podielová odmena rieši otázku motivácie pustiť sa do kolektívnej ochrany práv a je prostriedkom ako prekonať racionálnu apatiu. Preto sa obávam, či takto striktné nastavená regulácia financovania nespôsobí to, že kolektívne žaloby fungovať jednoducho nebudú vôbec alebo len ako nástroj vymáhania v situáciách, keď by žalobcovia škodu vymáhali aj samostatne a tento inštitút využijú, pretože im ešte uľahčí situáciu. V situácii racionálnej apatie sa totiž nenájde člen skupiny, ktorý sa dobrovoľne stane jej zástupcom,

³ SCHÄFER, Hans-Bernd. The Bundling of Similar Interests in Litigation. The Incentives for Class Actions and Legal Actions taken by Associations. 9 European Journal of Law and Economics. 2000, roč. 9, č. 3, s. 183.

⁴ KALVEN, Harry; ROSENFELD, Maurice. The Contemporary Function of the Class Suit. The University of Chicago Law Review. 1941, roč. 8, č. 4, s. 715-716.

⁵ Motivácia - pohnútky, ktoré vyvolávajú aktivitu organizmu a určujú jej zameranie. Motivácia je psychologický proces, ktorý aktivuje ľudské správanie a dáva mu účel a smer. Je to vnútorná hnacia sila, ktorá ženie k uspokojeniu nenaplnených potrieb.

a tak vlastne jediným účastníkom konania,⁶ ktorý nesie riziko prehry a platenia trov konania protistrane, pokiaľ mu nebude sľúbená značná odmena v prípade úspechu vo veci. Zároveň ani advokát, ak má byť zviazaný prísnymi pravidlami financovania, nebude mať dôvod na to, aby ponúkol potenciálnym členom skupiny také podmienky, ktoré by ich ku vstupu do skupiny motivovali.

3.2. Spotrebiteľské združenia ako zástupca žalobcov - spotrebiteľov pri tzv. reprezentatívnej žalobe

Odporúčenie výslovne hovorí aj o tzv. reprezentatívnych žalobách (čl. 3 písm. d.) Reprezentatívnu žalobou (žalobou v zastúpení) je žaloba, ktorú podáva subjekt zastupujúci určité záujmy, subjekt poverený ad hoc alebo orgán verejnej moci, a to v mene dvoch alebo viacerých fyzických alebo právnických osôb, čo tvrdia, že sú vystavení hrozbe utrpenia hromadnej škody, resp. čo utrpeli hromadnú škodu, pričom tieto osoby nie sú účastníkmi konania;

Členské štáty by mali na základe jednoznačne stanovených podmienok spôsobilosti určiť subjekty zastupujúce určité záujmy, ktoré môžu podávať žaloby v zastúpení. Medzi tieto podmienky spôsobilosti by mali patriť prinajmenšom tieto požiadavky:

- a) subjekt by mal mať neziskovú povahu;
- b) mala by existovať priama súvislosť medzi hlavnými úlohami subjektu a údajne porušenými právami vyplývajúcimi z práva Únie, o ktorých sa koná, ako aj
- c) subjekt by mal mať dostatočné kapacity, v zmysle dostatočných finančných a ľudských zdrojov, ako aj právnej odbornosti, aby bol schopný zastupovať viacerých žalobcov v ich najlepšom záujme.

Skutočnosť, že Odporúčenie pripúšťa reprezentatívnu žalobu, možno odôvodniť tým, že reprezentant (nezisková organizácia, orgán verejnej moci alebo subjekt poverený ad hoc) by mal garantovať ochranu pred zneužívaním systému a vznikom „litigačnej kultúry“. Skutočnosť, že ochrana spotrebiteľa bude (väčšinou) prvotným poslaním zastupujúceho subjektu by mohla riešiť problém motivácie.

Komentátori Odporúčenia však nie sú takí optimistickí a poukazujú predovšetkým na ťažkosti v oblasti financovania žalôb a takisto na pravdepodobnú nízku účasť poškodených v prípade opt – in systému. Pokiaľ reprezentant nebude disponovať dostatočnými zdrojmi, aby sám uniesol buď všetky alebo aspoň podstatnú časť procesných trov a rizík v prípade prehry, nebude schopný racionálne apatických poškodených nijako prilákať.⁷ Skúsenosti zo Švédska, Francúzska a Veľkej Británie, kde už systém reprezentatívnych žalôb funguje, tieto obavy len potvrdzuje. Počet vedených reprezentatívnych žalôb, tak ako aj percento poškodených, ktorí sa do nich prihlásili, je veľmi malý.⁸

Je pravda, že Odporúčenie požaduje, aby subjekt mal dostatočné kapacity, v zmysle dostatočných finančných a ľudských zdrojov, ako aj právnej odbornosti, aby bol schopný zastupovať viacerých žalobcov v ich najlepšom záujme (čl. 4 písm. c.) Odporúčenia). Existencia takého subjektu by skutočne bola výborným základom pre efektívne fungovanie kolektívnych žalôb. Treba však pripustiť, že pri pomerne striktnom mechanizme financovania kolektívnych žalôb a súčasnom poddimenzovanom financovaní spotrebiteľských združení, je tento scenár málo pravdepodobný. S financovaním súvisí aj otázka motivácie spotrebiteľských združení ísť do náročných reprezentatívnych kolektívnych sporov, a pokiaľ hnacou silou ich činnosti nebude odmena za úspešné ukončenie sporu, treba vyriešiť otázku motivácie iným spôsobom, napr. jej financovaním prostredníctvom štátu (k financovaniu spotrebiteľských združení pozri text ďalej). V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že činnosťou občianskeho združenia je primárne nezisková a verejnoprospešná

⁶ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohľad). Bulletin advokacie. 2008, č. 10, s. 22.

⁷ VAN DEN BERGH, Roger. Private Enforcement of European Competition Law and the Persisting Collective Action Problem. Maastricht Journal of European and Comparative Law. 2013, roč. 20, č. 1, s.22-23

⁸ Tamže, s. 23

činnosť. Občianske združenie však môže aj podnikáť, no len za určitých okolností a za osobitných podmienok. Podnikať v oblasti poskytovania právnych služieb (t.j. poskytovať právne služby odplatne) však môže len advokát.

3.3. Prvky kolektívnej ochrany práv slovenskom právnom poriadku

Napriek tomu, že slovenská právna úprava nemá osobitnú úpravu kolektívnej žaloby, isté prvky kolektívnej ochrany predpokladajú niektoré ustanovenia slovenského právneho poriadku.

1.) Ustanovenia § 301 a nasl. CSP, ktoré upravujú konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach (viď výklad vyššie) sú dôsledkom implementovania smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/22/ES z 23. apríla 2009 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov.

2.) Ust. § 53 a 54 Obchodného zákonníka (OBZ):

§ 53 OBZ:

Osoby, ktorých práva boli nekalou súťažou porušené alebo ohrozené, môžu sa proti rušiteľovi domáhať, aby sa tohto konania zdržal a odstránil závadný stav. Ďalej môžu požadovať primerané zadostučinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch, náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia.

§ 54 OBZ:

(1) Právo, aby sa rušiteľ protiprávneho konania zdržal a aby odstránil závadný stav, môže okrem prípadov uvedených v § 48 až 51 uplatniť aj právnická osoba oprávnená hájiť záujmy sťažiteľov alebo spotrebiteľov.

(2) Len čo sa začalo konanie v spore o zdržanie sa konania alebo o odstránenie závadného stavu alebo sa právoplatne skončilo, nie sú žaloby ďalších oprávnených osôb pre tie isté nároky z tohto istého konania prípustné; to nie je na ujmu práva týchto ďalších osôb pripojiť sa k začatému sporu podľa všeobecných ustanovení ako intervenienti. Právoplatné rozsudky vydané o týchto nárokoch k žalobe i len jedného oprávneného sú účinné aj pre ďalších oprávnených.

Uvedené ustanovenie modifikuje podmienky *res iudicata* a *litispendencie*. Slabinou uvedenej právnej úpravy je informovanosť ostatných dotknutých subjektov o prebiehajúcom súdnom konaní a teda aj možnosť vstúpiť do týchto konaní ako intervenient.

3.) Ust. § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa (z.č. 250/2007 Z.z. v znení neskorších predpisov): *Proti porušeniu práv a povinností ustanovených zákonom s cieľom ochrany spotrebiteľa môže sa spotrebiteľ proti porušiteľovi na súde domáhať ochrany svojho práva. Združenie sa môže na súde proti porušiteľovi domáhať, aby sa porušiteľ zdržal protiprávneho konania a aby odstránil protiprávny stav, a to aj vtedy, ak takéto konanie porušiteľa poškodzuje záujmy spotrebiteľov, ktoré nie sú len jednoduchým súhrnom záujmov jednotlivých spotrebiteľov poškodených porušením spotrebiteľských práv, ale ide o konanie porušiteľa uplatňované voči všetkým spotrebiteľom (ďalej len "kolektívne záujmy spotrebiteľov"). Spotrebiteľ, ktorý na súde úspešne uplatní porušenie práva alebo povinnosti ustanovenej týmto zákonom a osobitnými predpismi, má právo na primerané finančné zadostučinenie od toho, kto za porušenie práva alebo povinnosti ustanovenej týmto zákonom a osobitnými predpismi zodpovedá.*

Žiadne z uvedených ustanovení neumožňuje domáhať sa kolektívne náhrady škody v dôsledku týchto protiprávnych konaní.

4. SPOTREBITEĽSKÉ ZDRUŽENIE NA STRANE ŽALOVANÉHO

Spotrebiteľské združenia môžu chrániť spotrebiteľa aj v prípade, ak je spotrebiteľ žalovaným. CSP výslovne určuje osobitné pravidlá pre riešenie spotrebiteľských sporov a tieto pravidlá umožňujú súdu aktívne participovať na ochrane spotrebiteľa a viesť konanie materiálne. CSP vymedzuje dva spôsoby, ako môže spotrebiteľské združenie hájiť práva spotrebiteľa:

- 1.) ako zástupca na základe splnomocnenia
- 2.) ako osobitný subjekt konania

Ak spotrebiteľské združenie vystupuje ako zástupca spotrebiteľa, je vylúčené, aby sa spotrebiteľské združenie dalo ďalej zastúpiť, napr. advokátom a je vylúčené, aby sa na trovy právneho zástupcu – advokáta, reflektovalo pri rozhodovaní o náhrade trov konania.

CSP neumožňuje spotrebiteľskému združeniu vystupovať v konaní ako intervenient (podľa OSP mohlo spotrebiteľské združenie vstupovať do konaní ako vedľajší účastník podľa § 93 ods. 2, t.j. aj bez právneho záujmu na veci). Spotrebiteľské združenie dostalo postavenie osobitného subjektu konania podľa § 95 CSP.

Z pohľadu procesnej spravdnosti ide o dobré riešenie, keďže intervencia (vedľajšie účastníctvo) slúži na ochranu tretích osôb s právnym záujmom na veci. Avšak vzhľadom na to, že spotrebiteľské združenia sa môžu len v obmedzenej miere domáhať náhrady trov konania, je možné, že ochrana prostredníctvom spotrebiteľských združení (buď ako zástupcov alebo osobitných subjektov konania) bude neúčinná. Neúčinnosť môže spočívať v tom, že spotrebiteľské združenia nebudú môcť vstupovať do konaní ako osobitný subjekt alebo zástupca strany sporu, pretože nebudú mať dostatok finančných prostriedkov na tieto činnosti.

Ďalším problémom je kvalifikovanosť spotrebiteľských združení, aby mohli dostatočne sami (bez pomoci advokátov) hájiť záujmy spotrebiteľov.

Môžeme povedať, že CSP síce vytvorilo priestor pre spotrebiteľské združenia, dokonca im dáva určité povinnosti v civilnom procese, avšak ich realizácia nebude možná, ak nebudú disponovať finančnou podporou. Primárne k financovaniu spotrebiteľských združení dochádza prostredníctvom darov alebo z podnikateľskej činnosti (ktorá však nemôže byť primárnou činnosťou), tento spôsob financovania však nemusí byť dostatočný.

Súčasný stav v oblasti fungovania spotrebiteľských združení popisuje Návrh Stratégie spotrebiteľskej politiky Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020, ktorý vypracovalo ministerstvo hospodárstva SR. Ako sa v ňom uvádza, „z pohľadu veľkosti, rozsahu pôsobnosti, kvalifikovanosti a odbornosti ide o veľké množstvo malých regionálnych spotrebiteľských združení. Tieto nie sú schopné komplexne zabezpečovať úlohy, ktoré majú vo vzťahu k spotrebiteľom plniť tak na národnej, európskej (BEUC, ECCG,...), ako aj medzinárodnej úrovni. V SR v súčasnosti neexistuje zastrešujúce združenie, resp. spotrebiteľská organizácia, ktorá by zastupovala záujmy jednotlivých združení zriadených na ochranu spotrebiteľa. Napriek mnohým snahám zo strany MH SR o vytvorenie jednej silnej spotrebiteľskej organizácie, pokrývajúcej všetky regionálne združenia na území SR, schopnej komplexne riešiť spotrebiteľské záležitosti a byť rovnocenným partnerom pre ústredné orgány štátnej správy riešiace v rámci svojich kompetencií sektorové problémy ochrany spotrebiteľa, došlo k ich výraznej roztrieštenosti. Na základe posledného stretnutia MH SR so zástupcami združení sa budeme snažiť posilňovať spoluprácu medzi existujúcimi združeniami a budeme podporovať ich iniciatívu v smere vytvorenia viacerých zastrešujúcich spotrebiteľských organizácií s príbuznou problematikou. Vzhľadom na vyššie menované skutočnosti je potrebné uviesť, že rovnako Európska komisia kladie veľký dôraz na kvalifikovanosť, efektívne a účinné pôsobenie združení v rámci členských štátov. Pre slovenské združenia je preto veľmi ťažké, často až nemožné, čerpať finančné prostriedky z fondov EÚ, ktoré by mohli využívať v rámci Spotrebiteľského programu na ďalšie roky. SR tým prichádza o značnú časť finančných prostriedkov, ktoré by mohli združenia využiť na zabezpečenie vyššej úrovne ochrany spotrebiteľov zlepšovaním ich poznatkov, poradenstvom pre spotrebiteľov, zastupovaním ich záujmov pred súdmi a v neposlednom rade budovaním kapacít regionálnych a národných spotrebiteľských združení.“

V rámci krajín EÚ fungujú dva modely činnosti spotrebiteľských združení. V niektorých štátoch majú jednu národnú spotrebiteľskú organizáciu, v iných viaceré úzko profilované združenia (napr. na vzdelávanie, energetický sektor, testovanie výrobkov,...).

Medzi najzávažnejšie problémy z hľadiska efektívnej činnosti združení v súčasnosti patrí najmä:

- nedostatok finančných prostriedkov,
- slabá spolupráca s orgánmi štátnej správy
- nedostatočná prepojenosť, nedostatočná komunikácia a spolupráca medzi spotrebiteľskými združeniami navzájom.

Finančná podpora spotrebiteľských združení je v Slovenskej republike veľmi nízka. V roku 2014 výrazne klesol objem prostriedkov určených pre podporu združení. Združenia často bojujú s

existenčnými problémami, čo im bráni systematicky rozvíjať ochranu spotrebiteľa a prioritne plniť poslanie, na ktoré sú určené.

Rok	Celkový objem pridelených dotácií
2007	82 985 € (2 500 000 Sk)
2008	165 970 € (5 000 000 Sk)
2009	152 500 €
2010	124 800 €
2011	80 000 €
2012	80 000 €
2013	80 000 €
2014	20 000 €

Zdroj: Návrh Stratégie spotrebiteľskej politiky Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020 (Ministerstvo hospodárstva SR)

Rok 2012

Štát	Celkový objem dotácií	Priemerná suma na obyvateľa
Slovensko	80 000 €	0,014 €
Maďarsko	266 372 €	0,026 €
Rakúsko	2 367 203 €	0,288 €
Cyprus	71 342 €	0,339 €
Nemecko	20 000 000 €	0,242 €
Česká republika	526 536 €	0,049 €
Estónsko	51 000 €	0,038 €

Zdroj: Návrh Stratégie spotrebiteľskej politiky Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020 (Ministerstvo hospodárstva SR)

Riešením by mohlo byť vytvorenie kvalifikovaných (licencovaných) spotrebiteľských združení, so štátnym financovaním. Kvalifikácia by spočívala v zabezpečení odbornej spôsobilosti členov štatutárneho orgánu, príp. zamestnancov (advokátska skúška, príp. právnické vzdelanie 2. stupňa) a ich kontinuálne vzdelávanie (napr. aj prostredníctvom Justičnej akadémie alebo Ministerstva spravodlivosti, príp. Právnických fakúlt). Správne fungovanie spotrebiteľských združení je otázka nastavenia správnej motivácie členov štatutárneho orgánu spotrebiteľského združenia, jej zamestnancov a členov, ako aj potenciálnych prispievateľov a donorov.

Spotrebiteľské združenia plnia pri ochrane spotrebiteľa nezastupiteľnú úlohu. Okrem úlohy spotrebiteľského združenia v civilnom súcnom konaní podľa CSP, možno zmysel fungovania spotrebiteľských združení vidieť aj:

- vo vytváraní priestoru pre mimosúdne riešenie sporov (odbrevenenie súdov)
- pri vzdelávaní mládeže, seniorov, príp. Iných rizikových skupín, t.j. spolupráca so školami, s domovmi dôchodcov, s podnikmi a pod.
- vo vytváraní pobočiek aj v menších mestách (dostupnosť pomoci)
- v profilovaní spotrebiteľských združení na rôzne oblasti ochrany spotrebiteľa (úvery, ochrana životného prostredia a pod.)

5 ZÁVER

Správne fungovanie spotrebiteľských združení je otázkou správneho nastavenia motivácie ich činnosti. Aj keď primárnou činnosťou spotrebiteľských združení ako občianskych združení je nezisková a verejnoprospešná činnosť, spotrebiteľské združenie musí disponovať financiami na realizáciu tejto svojej činnosti. Časť prostriedkov môže získať prostredníctvom darov, možno však predpokladať, že na činnosť, aká sa od spotrebiteľských združení očakáva (aktívna účasť v súdnych konaniach, pri alternatívnom riešení sporov, vzdelávaní, pri budúcich kolektívnych (reprezentatívnych) žalobách), nebudú tieto prostriedky stačiť. Koniec koncov prax a analýza Ministerstva hospodárstva túto skutočnosť len potvrdzuje. Preto je potrebné zabezpečiť spotrebiteľským združeniam možnosti, aby mohli plniť funkcie, ktoré im spotrebiteľské právo ukladá, resp. ktoré od nich spoločnosť očakáva (finančná podpora, vytvorenie predpokladov na čerpanie rôznych grantov a fondov). S tým však súvisí zodpovednosť spotrebiteľských združení a zo strany štátu regulácia a kontrola.

Použitá literatúra:

- 1.) VAN DEN BERGH, Roger. Private Enforcement of European Competition Law and the Persisting Collective Action Problem. *Maastrich Journal of European and Comparative Law*. 2013, roč. 20, č. 1
- 2.) SCHÄFER, Hans-Bernd. The Bundling of Similar Interests in Litigation. The Incentives for Class Actions and Legal Actions taken by Associations. *9 European Journal of Law and Economics*. 2000, roč. 9, č. 3
- 3.) KALVEN, Harry Jr., ROSENFELD, Maurice (1941) "The Contemporary Function of the Class Suit," *University of Chicago Law Review*: Vol. 8: Iss. 4, Article 3.
- 4.) WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohľad). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 22.
- 5.) GEŠKOVÁ, K, ŠORL, R. [Postavenie a zmysel inštitútu vedľajšieho účastníka v civilnom procese a jeho vývojové premeny](#). *Justičná revue* 8-9/2005

Kontaktné údaje:

JUDr. Katarína Gešková, PhD.
katarina.geskova@truni.sk; katarinageskova@gmail.com
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Kollárova 10
Trnava
Slovensko

FINANCOVÁNÍ HROMADNÝCH ŽALOB¹

Klára Hamuláková

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Abstract: The paper deals with the questions of funding of collective actions. Proper funding is one of the basic conditions for the proper functioning of the proceeding in general, specifically in connection with a collective redress. Funding of class actions is also closely related with other issues such as costs and lawyer's fees, reimbursement of legal costs and moreover.

Abstrakt: Článek se věnuje problematice financování hromadných žalob. Řádné a dostatečné financování řízení je jednou z hlavních podmínek řádného průběhu řízení obecně, o to více v případě kolektivní soudní ochrany. Otázka financování řízení úzce souvisí i s náklady řízení, odměnou advokáta, náhradou nákladů řízení.

Key words: Funding of collective actions, third party funding, collective redress, contingency fee.

Klíčová slova: Financování řízení, financování řízení třetí osobou, hromadné žaloby, podílová odměna vázaná na výsledek řízení.

1 ÚVOD

V současné době narůstá počet případů, v nichž je velká skupina osob poškozena stejnou nezákonnou praktikou určitého subjektu.² K tomu dochází typicky v oblasti spotřebitelských práv, práv hospodářské soutěže, finančních služeb, cenných papírů, ochrany životního prostředí, ale i v celé řadě dalších oblastí.

Tento jev se pak může projevit i v rovině práva procesního, kdy narůstá počet sporů, které jsou shodné co do předmětu řízení a osoby žalované. Je pak samozřejmě v rozporu se zásadou rychlosti a hospodárnosti řízení, aby byly řešeny odděleně. Spojení těchto věcí však často technicky i administrativně neumožňuje právě enormní množství žalobců. Ve druhé polovině dvacátého století a počátku století 21. proto nabývá na významu tzv. kolektivní ochrana práv ve formě tzv. hromadných žalob. Jejich účelem je nejen vyřešit výše uvedenou situaci, ale i předejít tomu, aby se osoby, do jejichž práv bylo zasaženo, vzdali svého práva na soudní ochranu. Často jde totiž u jednotlivých osob pouze o bagatelní nároky (tvořící však ve svém souhrnu velké částky) a proto tyto osoby rezignují na podání žaloby z obavy z nákladů řízení i jeho časové náročnosti (hovoříme o tzv. racionální apatii). S tím souvisí i možné preventivní působení právní úpravy kolektivní ochrany práv.

Významu kolektivní ochrany práv si je vědoma i Evropská unie. V rámci EU se doposud kolektivní ochraně práv věnovala v různé míře celá řada dokumentů, zaměřených na konkrétní oblasti ochrany práv. Zásadním počinem na poli obecné úpravy kolektivní ochrany práv je pak Doporučení Komise 2013/396/EU o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie (dále jen Doporučení). To předkládá soubor zásad kolektivní soudní i mimosoudní ochrany práv, které by se měly uplatňovat v právních řádech všech členských států Unie, a to jak pro nároky týkající se zdržení se jednání, tak i náhrady škody. Poměrně velký prostor je v Doporučení věnován i otázce financování hromadných žalob.³

¹ Tento článek vznikl za podpory Grantové agentury České republiky - projekt Kolektivní ochrana práv v České republice – současnost a perspektivy (GA16-06065S).

² Viz i čl. 2 Preambule Doporučení Komise č. 2013/396/EU o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie.

³ Význam financování hromadných žalob je zdůrazněn i v jiných evropských dokumentech. Srov. např. pracovní dokument útvarů Komise. Veřejná konzultace: Směrem k soudržnému evropskému

2 OBECNÉ VYMEZENÍ PROBLEMATIKY HROMADNÝCH ŽALOB

Dostatek finančních prostředků výrazně přispívá k realizaci práva na přístup k soudu a je i jednou z podmínek pro řádný průběh řízení. Zároveň umožní žalovanému úspěšně se domoci svého práva na náhradu nákladů, pokud bude ve sporu úspěšný a v řízení se bude při rozhodování o náhradě nákladů řízení uplatňovat zásada úspěchu ve věci.

Na významu pak otázka financování řízení nabývá v případě kolektivní soudní ochrany. Kolektivní soudní řízení s sebou samozřejmě nese zvýšené náklady (např. náklady na dokazování, náklady zastoupení).⁴ Ty navíc vynakládá pouze jedna osoba.⁵ Jednotlivé dotčené osoby či členové skupiny nenesou odpovědnost za financování řízení. Výjimkou jsou náklady individuální povahy, např. náklady na důkazy prokazující skutečnosti vztahující se pouze k určité konkrétní osobě, náklady vynaložené na podání odvolání, pokud proti určitým rozhodnutím jeho podání jednotlivými členy skupiny zákon umožňuje. Jiná úprava by mohla mít odrazující efekt na hromadné soudní řízení, není však vyloučena určitá forma spoluúčasti. Právě z těchto důvodů Doporučení předpokládá, že strana žalující musí soudu sdělit, odkud pochází finanční prostředky, které bude využívat na podporu svých právních kroků (čl. 14 Doporučení).

Povinnost zajistit dostatečné finanční prostředky pro vedení řízení a sdělit zdroj financování soudu je jasně dána v případě tzv. reprezentativních žalob, kde aktivně věcně legitimován k podání žaloby je zastupující subjekt, reprezentant. Ačkoliv jedním z předpokladů pro stanovení vhodného reprezentanta je i dostatečná finanční kapacita (čl. 4 Doporučení)⁶, není vyloučeno, aby došlo k financování řízení i z jiných zdrojů. I reprezentant tedy musí původ finančních prostředků určených k financování řízení soudu sdělit.

V případě skupinových žalob stojí na straně žalující více subjektů. Zásadní roli zde přitom hraje žalobce a zástupce skupiny. Tyto dva subjekty přitom nemusí být totožné, žalobce nemusí být následně zároveň zástupcem skupiny. Je tedy otázka, kdo má povinnost soudu sdělit zdroje financování řízení. Placení nákladů řízení je zpočátku spojeno s osobou žalobce. To však pouze do tzv. certifikace, tedy jakéhosi uznání skupinového řízení soudem, v němž mj. ustanoví zástupce skupiny. Otázka financování a prokázání dostatečných prostředků by tedy měla být spojena právě s certifikací. V certifikačním rozhodnutí by měla být ustanovena zástupcem skupiny osoba, která bude vedle dalších předpokladů splňovat i záruku dostatečného a řádného financování řízení. K certifikaci by mělo i z tohoto důvodu dojít v počáteční fázi soudního řízení (viz i čl. 8 Doporučení).⁷ K dostatečnému finančnímu zajištění řízení však musí soud přihlížet v průběhu celého řízení, tedy i po samotné certifikaci.

přístupu k hromadné žalobě. SEK(2011) 173 nebo Zelená kniha o kolektivním odškodnění spotřebitelů KOM(2008) 794.

⁴ Na druhou stranu však zpravidla platí, že vynaložené náklady ve svém úhrnu budou nižší, než kdyby byla vedena dotčenými osobami individuální řízení, což je nespornou výhodou kolektivního soudního řízení.

⁵ Náklady samozřejmě nevznikají pouze v průběhu soudního řízení, ale mohou vzniknout už i v přípravné fázi, jako např. náklady na zveřejnění informací o úmyslu podat hromadnou žalobu, náklady na shromažďování informací o možných ostatních dotčených osobách, koordinaci těchto osob a další. Viz i studie BEUC, The European Consumer Organisation. Litigation funding in relation to the establishment of a European mechanism of collective redress.

⁶ Přestanou-li takto předem určené subjekty splňovat vymezené požadavky, musí pozbýt svého oprávnění. Soud však nemůže odebrat oprávnění k podání žaloby, nicméně může řízení z důvodu nedostatečného prokázání zdrojů financování zastavit.

⁷ Certifikace je z důvodu rychlosti řízení a procesní ekonomie víceméně nutným krokem soudu v rámci každé právní úpravy hromadných žalob. Soud tak totiž postaví najisto, zda daná žaloba a řízení na základě ní zahájené lze pojímat jako řízení kolektivní. Proti rozhodnutí je přípustný opravný prostředek. Po nabytí právní moci rozhodnutí o certifikaci již soud pokračuje v řízení ve věci samé. V opravném prostředku proti rozhodnutí vydaném ve druhé fázi řízení už nelze namítat, že nebyly splněny předpoklady pro kolektivní vedení řízení.

K financovaniu řízení může dojít z vlastních zdrojů reprezentanta nebo zástupce skupiny, realizováno může být i prostřednictvím třetích osob (third party funding, TPFL). Financování z vlastních zdrojů může být ve skupinovém řízení založeném na systému opt-in doplněno o příspěvky ostatních členů skupiny (např. v podobě záloh). Tato povinnost může členům skupiny vyplývat přímo ze zákona (povinné příspěvky). To však může odradit dotčené osoby k účasti na řízení. Spolufinancování řízení členy skupiny by tak mělo být založeno spíše na dohodě mezi zástupcem a členy skupiny bez negativních následků pro jednotlivé členy, pokud na řízení nepřispějí (např. v podobě ukončení účasti na řízení).⁹ Zástupce skupiny může vyzvat k součinnosti jednotlivé členy skupiny sám, popř. tak učinit prostřednictvím soudu. S ohledem na to, že soud ustanovuje zástupcem skupiny osobu i s přihlédnutím k prokázání dostatečných finančních zdrojů k financování řízení, mělo by k dohodě dojít ještě před certifikací skupiny, samozřejmě s možným rozšířením i po vydání certifikačního usnesení v průběhu řízení. Protože však není na počátku řízení zřejmé, jaká bude výše nákladů řízení a není tedy možné v počáteční fázi soudního řízení zvolit adekvátní výši zálohy, nemusí být tento způsob financování pro žádnou ze zúčastněných osob výhodný. V případě reprezentativních řízení může být reprezentant (spolu)financován na základě příspěvků jednotlivých dotčených osob, bez přímé návaznosti na konkrétní řízení.¹⁰

3 FINANCOVÁNÍ KOLEKTIVNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ TŘETÍ OSOBOU

Vztah mezi třetí osobou a zástupcem skupiny je založen smluvně (tzv. funding agreement). Vedle otázek týkajících se rozsahu financování či odměny poskytovatele finančních prostředků může být ve smlouvě řešena např. mlčenlivost zástupce skupiny, potažmo členů skupiny a poskytovatele finančních prostředků.¹¹

Třetí osobou je osoba, o jejíž práva ani právem chráněné zájmy se v daném řízení nejedná, není tedy zástupcem skupiny ani členem skupiny a ve věci, která je předmětem sporu, není obvykle nijak zainteresována. Není však vyloučeno, aby touto financující osobou byl advokát zástupce skupiny.

Třetí osoba poskytuje zástupci skupiny finanční prostředky k vedení řízení, součástí dohody může být i závazek, že nahradí náklady druhé straně, pokud ta spor vyhraje.¹² Není vyloučeno, aby se třetí osoba se zástupcem skupiny dohodla pouze na financování náhrady nákladů řízení v případě neúspěchu ve věci a samotné řízení financoval zástupce skupiny ze svých zdrojů.

Financování řízení třetími osobami se přitom nedotýká pouze hromadných řízení, ale je využíváno i v klasických soudních řízeních.¹³ Rozšiřovat se začalo v polovině 90. let minulého století a v současné době je poměrně běžné v zemích common law (Austrálie, USA, UK)¹⁴, v menším rozsahu pak i v zemích s civil law (Německo, Švýcarsko, Rakousko).

⁸ Pro zjednodušení bude dále v textu používáno pouze pojmu zástupce skupiny, a to i tam, kde uvedené dopadá i na osobu reprezentanta.

⁹ MULHERON, R. Costs and fundings of collective actions: Realities and possibilities, s. 90.

¹⁰ Viz např. http://ec.europa.eu/consumers/archive/redress_cons/nl-country-report-final.pdf, s. 6.

¹¹ Problém může nastat ve fázi před samotným uzavřením této smlouvy, neboť třetí osoba bude samozřejmě vyžadovat poměrně podrobné informace o předmětu řízení.

¹² Náhradová povinnost bude uložena zástupci skupiny. Žalovaný se však v případě, že zástupce dobrovolně nesplní, bude moci domáhat plnění po této třetí osobě, a to prostřednictvím výkonu rozhodnutí přikázáním jiné peněžité pohledávky.

¹³ De MORPURGO, M. A Comparative Legal and Economic Approach to Third-party Litigation Funding, s. 345.

¹⁴ Právě v těchto zemích však bylo zpočátku financování řízení třetími osobami výrazně omezeno doktrínou champerty and maintenance. Ta dohody o financování třetí osobou za účelem zisku v případě úspěchu ve věci zakazovala. Financování řízení třetími osobami se poprvé objevilo v Austrálii na počátku 90. let 20. století a brzy se rozšířilo do dalších zemí. První zákonná výjimka z doktríny champerty and maintenance se dotýkala insolvenčního řízení (de MORPURGO, M. A Comparative Legal and Economic Approach to Third-party Litigation Funding, s. 391). V rozhodnutí Fostif provedl High Court revizi doktríny champerty and maintenance a stanovil pravidla týkající se postavení a role financujících třetích osob a jejich vlivu na řízení. V UK se financování řízení třetími osobami rozvinulo v důsledku omezení bezplatné právní pomoci, která byla pro zemi příliš nákladná (zpočátku se jednalo o financování na základě conditional fee agreements, ATE insurance, později

Financování řízení třetími osobami zpravidla není v jednotlivých zemích nijak podrobněji regulováno.¹⁵ Přitom vhodná úprava by působila nejen jako pojistka proti případnému zneužívání hromadných žalob (v podobě šikanózních podání či naplňování vlastních zájmů financující osoby), ale i ke zlepšení postavení zástupce skupiny.

Zvláštní pozornost ve vztahu k soudnímu řízení je věnována především těm způsobům financování, kde je návratnost finančních prostředků poskytnutých třetí osobou a její odměna vázána na výsledek řízení, zejména jde-li o podílovou odměnu z vysouzené částky.¹⁶ Zvláště zde totiž hrozí, že financující třetí osoba bude aktivně zasahovat do řízení a svými úkony jej ovlivňovat.

Zdroje financování řízení třetími osobami jsou zejména¹⁷:

1. Financování fyzickými osobami. K financování dojde obvykle ve formě daru, možné jsou i zápůjčky. Ty jsou pro zástupce samozřejmě nevýhodné, neboť je musí splatit i tehdy, pokud spor prohraje. Pro tento způsob financování v zásadě platí, že mezi financující osobou a zástupcem skupiny je určitý osobní vztah, který vede k poskytnutí finančních prostředků a není tak činěno pro zisk, resp. jeho získání nebude hlavním účelem poskytnutí finančních prostředků.

2. Pojištění právní ochrany (Legal Expenses Insurance). Pojištění právní ochrany je samostatným odvětvím pojištění. Obvykle je sjednáváno v rámci sdružené pojistné smlouvy uzavřené pro více pojistných nebezpečí. Finanční prostředky poskytuje pojistitel – veřejná pojišťovna. Pojištění právní ochrany chrání pojištěného před nepříznivými důsledky právních sporů.¹⁸ Rozsah pojištění je přitom různý, v souvislosti se soudním řízením může zahrnovat jak platbu nákladů protistrany, tak i náklady zástupce skupiny. Rozlišujeme dva typy tohoto pojištění.

a) Before the event (BTE) insurance (pojištění sjednané před vznikem pojistné události). Jde o pojištění sjednané pro případ vzniku budoucích sporů. Tento typ pojištění je poměrně rozšířený.¹⁹ Obvykle však kryje pouze vlastní soudní výlohy zástupce skupiny členů skupiny, a

o financování prostřednictvím různých soukromých společností). de MORPURGO, M. A Comparative Legal and Economic Approach to Third-party Litigation Funding. s. 347, 360. Změnu v pohledu na doktrínu champerty and maintenance týkající se financování řízení třetími osobami přineslo v roce 1994 rozhodnutí Giles v. Thompson. V UK již soudy až na výjimky nedovozují obecný zákaz financování řízení třetími osobami. Základní pravidla financování třetími osobami pak byla stanovena v případě Arkin v. Bouchard Lines [2005] EWCA Civ 655. Soud v tomto rozhodnutí nejen že umožnil financování třetí osobou, ale i připustil, že se jedná o institut, který umožňuje lepší přístup k soudu. (de MORPURGO, M. A Comparative Legal and Economic Approach to Third-party Litigation Funding. s. 398). Tento způsob financování má ve všech zmíněných státech své příznivce, ale i odpůrce. Např. v USA srov. zprávu U.S. Chamber Institute for Legal Reform. Selling Lawsuits, Buying Trouble: Third Party Litigation Funding in the United States, 12 s., v UK naopak tento způsob financování vidí pozitivně Honourable Lord Justice JACKSON, R. Review of Civil Litigation Cost: Final Report, REVIEW OF CIVIL LITIGATION COSTS: FINAL REPORT, s. 117-24.

¹⁵ Výjimkou je např. právní úprava pojištění právní ochrany nebo i bezplatné právní pomoc. Vnitřní samoregulací si volí např. i institucionální investoři, kteří se sdružují do asociací s vlastními pravidly.

¹⁶ Podílová odměna vázaná na výsledek řízení je nejčastěji zmiňovaná v souvislosti s odměnou za právní zastoupení, své místo má však právě i v souvislosti s financováním řízení třetí soukromou osobou. Doporučení hovoří o výsledkové odměně za právní zastoupení v čl. 30. V čl. 32 zmiňuje výsledkovou odměnu již v souvislosti s financováním řízení třetí osobou. V obou případech platí pro tento způsob odměňování stejná pravidla.

¹⁷ Stranou je ponechána např. možnost postoupení pohledávky jako jeden z možných speciálních typů financování řízení třetími osobami. de MORPURGO, M. A Comparative Legal and Economic Approach to Third-party Litigation Funding. s. 354-356.

¹⁸ Pojištění právní ochrany je upraveno i v § 2856 a násl. z. č. 89/2012Sb., občanský zákoník. Smlouvou o pojištění právní ochrany se pojistitel zavazuje v ujednaném rozsahu hradit náklady pojištěného spojené s uplatněním jeho práva a poskytovat služby s tím spojené. Daná ustanovení jsou výsledkem implementace směrnice 87/344/EHS ze dne 22. června 1987 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se pojištění právní ochrany. Ustanovení § 2857 občanského zákoníku stanoví, že k ujednáním omezujícím svobodu pojištěného ve výběru zástupce se nepřihlíží [čl. 4 odst. 1 písm. a) Směrnice].

¹⁹ Např. v Německu je pojištěno tímto typem pojištění 43% populace. HODGES, CH., VOGENAUER, S., TULIBACKA, M. Costs and funding of civil litigation, s. 30.

proto je nezbytné uzavřít i after the event insurance k pokrytí případných nákladů řízení protistrany.²⁰

b) After the event (ATE) insurance (pojištění sjednané po vzniku pojistné události). Jedná se o pojištění sjednané po vzniku sporu. Tento typ pojištění je méně obvyklý než BTE, využívá se zejm. ve VB.²¹

Financování řízení prostřednictvím pojištění právní ochrany však k financování kolektivních soudních řízení není příliš vhodné. Limit pojistného krytí totiž může být pro tento typ řízení příliš nízký. Pojišťovny také nemusí mít zájem na financování sporů, ze kterých budou těžit i jiné než pojištěné osoby, tedy členové skupiny.²²

3. Banky a jiné finanční instituce. Banky a jiné finanční instituce převezmou náklady a rizika spojená s řízením. Vrácení poskytnutých finančních prostředků může být podmíněno úspěchem ve věci, kdy bankám případně i určitý podíl na přísudku.²³ Svou povahou jde tedy v tomto případě o obdobu podílové odměny vázané na výsledek řízení (contingency fee). Ze strany banky tedy jde o formu investice. Finanční prostředky však může banka poskytnout i na základě úvěru.

4. Speciální institucionální investoři. Tento způsob financování řízení je rozšířený především v Anglii a Walesu²⁴, ale i Rakousku, Německu či Nizozemí. Návratnost poskytnutých finančních prostředků a odměna je u tohoto typu financování opět vázána na výsledek řízení. Investor v případě výhry ve sporu získá určité procento z vysouzené částky popř. násobek vynaložených nákladů.

5. Veřejné fondy.²⁵ Tento typ financování bude spíše typický pro reprezentativní řízení.²⁶ Při poskytnutí finančních prostředků z fondu je nutné splnění předem stanovených kritérií, např. zda se žadatel pokusil získat finanční prostředky z jiných zdrojů, zda je zde veřejný zájem na vedení řízení, určitá naděje na úspěch v řízení.²⁷ Zvláštní fondy pro financování hromadných žalob byly zřízeny např. v Kanadě (Ontario a Quebec – Fond pomoci kolektivním žalobám), Izraeli, Hong Kongu, Austrálii nebo Rakousku. Rozsah financování je přitom různý, některé vylučují krytí odměny advokáta (Ontario), jiné vylučují náhradu nákladů protistrany v případě neúspěchu ve věci (Quebec). V případě úspěchu ve sporu může žalobci vyplývat povinnost odvést do fondu určitou částku z přísudku (Ontario 10%).²⁸

²⁰ MULHERON, R. Costs and fundings of collective actions: Realities and possibilities, s. 81.

²¹ V Británii se začal tento typ pojištění rozvíjet na konci 90. let 20. století společně s conditional fees jako důsledek vládní politiky omezující finančně nákladnou bezplatnou právní pomoc hrazenou z veřejných prostředků a podporující přístup k soudu hrazený ze soukromých zdrojů.

²² Viz např. výsledky výzkumu MULHERON, R. Costs and Funding of Collective Actions Realities and Possibilities. s. 83.

²³ Např. v Rakousku je to 30-40%.

²⁴ V Anglii a Walesu byla vytvořena asociace, která sdružuje tyto investory. Členství v asociaci je dobrovolné. Účastníci řízení, kteří zvažují tento způsob financování řízení, volí většinou právě investory, kteří jsou členy této asociace, neboť od nich očekávají větší profesionalitu a důvěryhodnost. Asociace má svůj Code of conduct. Rozvoj tohoto typu financování je výsledkem reformy Lord Justice Jackson. Příklady velkých investorů v Anglii a Walesu jsou např. Burford capital, Calunius Capital LLP nebo Harbour Litigation Funding Ltd. Více viz <http://associationoflitigationfunders.com/>.

²⁵ Veřejné fondy na financování hromadných žalob nejsou vyloučeny ani na úrovni Evropské Unie. Srov. studii BEUC, The European Consumer Organisation. Litigation funding in relation t the establishment of a European mechanism of collective redress.

²⁶ Neplatí to však bezvýjimečně. Např. v Quebecu je umožněno čerpat finanční prostředky z fondu i fyzickým osobám. Finanční prostředky z veřejných fondů jsou však nejčastěji poskytovány organizacím založeným na ochranu spotřebitele. Např. rakouská VKI (Consumers Asssocation of Austria) nebo v Německu VZBV (Federation of German Consumer Organisations). Financovány tyto organizace však nejsou pouze z veřejných zdrojů (které jsou velmi často využívány zejm. na jiné aktivity organizací, např. osvětu), ale doplňkově i z jiných zdrojů, např. z pokut uložených za antimonopolní přestupky. Srov. studii BEUC, The European Consumer Organisation. Litigation funding in relation t the establishment of a European mechanism of collective redress.

²⁷ Viz např. požadavky fondu Ontaria. Viz MULHERON, R. Costs and Funding of Collective Actions Realities and Possibilities. s. 97.

²⁸ BALARIN, J. Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení, s. 114.

6. Financování z účelových zdrojů spolku. Jde o neziskové soukromé financování. Typické je opět pro reprezentativní řízení, kdy reprezentant financuje řízení z vlastních zdrojů. Nemusí to však být pravidlem. Podporovány mohou být z těchto zdrojů i skupinová řízení.

7. Kolektivní řízení může být financováno i advokátem zástupce skupiny či reprezentanta, a to nejčastěji na základě podílové odměny advokáta vázané na výsledek řízení (*pactum de quota litis*, *lawyers contingency fees*, *no win no fee* či *no success no pay*). Vyplacení odměny je závislé na úspěchu ve věci. Advokáti tedy v tomto případě zastupují žalující stranu a zároveň ji i financují, není však vyloučeno ani pouhé financování advokátem.²⁹ V případě *contingency fee* získá advokát odměnu stanovenou procentuálně z vysouzené částky.

Vedle tzv. *contingency fees* rozlišujeme ještě tzv. *conditional fee arrangements* či *success fee arrangements*.³⁰ Advokát v tomto případě získá běžnou hodinovou sazbu navýšenou o příplatek (ve formě paušálně stanovené částky nebo určitého procenta ze stanovené odměny, částka však není odvozena z vysouzené částky).³¹

V jednotlivých právních řádech je tento způsob financování, resp. odměny advokáta často omezen. Např. ve Švédsku jsou *contingency fees* v klasické podobě zakázány, nicméně švédský zákon o hromadných žalobách umožňuje uzavřít dohodu o výsledkové odměně (*risk agreement*, *riskavtal*). V ní se může zástupce skupiny s advokátem dohodnout, že advokát získá navýšenou odměnu v případě, že spor vyhraje a naopak sníženou odměnu v případě neúspěchu ve věci.³² Tuto dohodu však musí schválit soud a až poté má účinky vůči ostatním členům skupiny [čl. 38 a 39 zákona o hromadných žalobách (*Group Proceedings Act 2002:599*)].³³ Zakázána je odměna ve formě *contingency fee* např. i v Rakousku (viz § 879 odst. 2 bod 2 ABGB).³⁴ K částečnému povolení tzv. *contingency fee* došlo např. v Německu nebo Anglii a Walesu.³⁵ Polský zákon sjednání dohody o výsledkové odměně nezakazuje.³⁶ V České republice je výsledková odměna umožněna [viz čl. 10 Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex)]. Za přiměřenou nelze však zpravidla považovat smluvní odměnu stanovenou podílem na výsledku věci, pokud tento podíl je vyšší než 25 % (viz čl. 10 odst. 5 etického kodexu).

8. Pro bono zastoupení. Tento typ financování se omezuje pouze na náklady právního zastoupení, nevztahuje se na financování celého soudního řízení. Pro bono poskytování právních služeb advokáty je postavené na zcela dobrovolné bázi.

²⁹ V úvahu přichází také pouhé zastoupení advokátem založené na principu *contingency fees*, bez toho, aby řízení bylo z jeho strany dále financováno. Tzn., že advokát nese pouze náklady zastoupení.

³⁰ Pojmů sloví však bývá velmi často zaměňováno. Viz i The Law Reform Commission of Hong Kong, *Conditional Fees Sub-Committee. Consultation Paper, Conditional Fees*, s. 3.

³¹ Existují tedy dva základní způsoby určení odměny. Odměna může být určována na základě hodinové sazby bez ohledu na výsledek řízení (*lodestar metoda*). Výše odpovídá rizikovosti věci. Metoda *percentage-of-recovery* počítá s podílovou odměnou. Při určování způsobu a výše odměny je obvyklá kombinace těchto dvou metod. BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*, s. 112.

³² Tento způsob odměňování nadměrně nepobízí k vedení skupinového řízení, na druhou stranu však může překonat neochotu některých právníků, aby se zapojili do tohoto typu řízení. PERSSON, A. H. *Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanism in the European Union – country report Sweden*, s. 7.

³³ Členové skupiny mohou proti ní podat námitky, případně i odvolání proti rozhodnutí soudu o schválení dohody.

³⁴ Nicméně dohoda mezi účastníkem a právním zástupcem o odměně, která je určena pevnou částkou nebo procenty z předmětu sporu jakožto dodatečného honoráře, byla Nejvyšším soudním dvorem shledána přípustnou. Rozhodnutí ze dne 8. 11. 2000, sp. zn. 7 Ob 242/00i. Citováno dle VRANÍK, J. *Hromadná žaloba podle rakouského práva*, s. 93.

³⁵ Viz HODGES, CH., VOGENAUER, S., TULIBACKA, M. *Costs and funding of civil litigation*, s. 28, 29.

³⁶ Polský zákon o hromadných žalobách (*Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym* ze dne 17. 12. 2009) v čl. 5 umožňuje podílovou odměnu vázanou na výsledek řízení, avšak v maximální výši 20% z vysouzené částky.

9. Bezplatná právni pomoc (legal aid). Někde nazývána také ne zcela přesně pro bono. I zde jde zejména o financování právního zastoupení. Finanční prostředky na zastoupení poskytuje v tomto případě stát, který platí určité částky asociaci sdružující advokáty a ta je následně distribuuje mezi konkrétní advokáty. O žádosti o bezplatnou právní pomoc rozhoduje soud, Komora nebo nějaký jiný určený orgán veřejné moci. Bezplatná právní pomoc je obvykle dostupná jen pro malý počet subjektů (zásadní pro posouzení jsou majetkové poměry žadatele a reasonable merits - merits and merits tests).³⁷

Dalším možným způsobem financování řízení může být i tzv. crowdfunding.³⁸ Odměna přispěvatele je zde odvislá od úspěchu ve věci. Je možné zvážit i vytvoření speciálního fondu na úrovni EU, do něhož by přispívali úspěšní žalobci. Ti by byli pobízeni, aby poskytli vysouzenou částku nebo její část do tohoto fondu.³⁹ Tento typ financování se však nejeví jako příliš realistický a přinášel by i další problémy, např. vhodné stanovení mechanismů rozhodování o tom, jaké kolektivní žaloby financovat, jaká kritéria zvolit.

4 POZITIVA A NEGATIVA FINANCOVÁNÍ ŘÍZENÍ TŘETÍMI OSOBAMI

Financování řízení prostřednictvím třetích osob je v řadě případů jediným způsobem zajištění ústavně zaručeného práva na přístup k soudu, řádného průběhu řízení a také toho, že se strana žalovaná domůže svého práva na náhradu nákladů řízení v situaci, kdy bude ve sporu úspěšná.

Na druhou stranu však s sebou může přinášet i četná úskalí, a to zejm. tam, kde je třetí osobě jí poskytnutá částka a odměna či úrok kompenzována pouze v případě úspěchu strany, kterou v řízení finančně podporuje.

Pravděpodobně největší obava panuje z možného navýšení počtu soudních řízení. Zejména institut podílových odměn může pobízet financující subjekty k aktivnímu vyhledávání sporů (často se v této souvislosti o advokátovi hovoří jako o soukromém státním zástupci – private attorney general⁴⁰).

Financující třetí osoba, která má na základě dohody získat odměnu nebo její významnou část až v závislosti na výsledku řízení, však bude zpravidla dobře zvažovat, jaké spory bude financovat, tj. jaká je v daném případě reálná šance na úspěch v řízení.⁴¹ V případě osob, které tímto způsobem financují více sporů, může samozřejmě docházet k určitému vybalancování investic tím způsobem, že poskytovatel finančních prostředků bude investovat i do řízení, jehož výsledek není předem jasný (ale případná vysouzená částka pro něho může být zajímavá). To však nelze mít za negativní jev, protože i v těchto případech má být samozřejmě žalobci zachováno právo na přístup k soudu a na soudní ochranu.⁴² Ve složitějších věcech, u nichž nelze předvídat výsledek

³⁷ Výjimkou je Nizozemí, kde bezplatná právní pomoc pokrývá 40% populace, merits test neplatí ve Francii. Viz HODGES, CH., VOGENAUER, S., TULIBACKA, M. Costs and funding of civil litigation, s. 27. Právní pomoc byla ke konci dvacátého století v jednotlivých státech výrazně omezena, neboť se ukázala jako nákladná, neefektivní a nahodilá a vlády tak snížily veřejné výdaje na bezplatnou právní pomoc. MATTEI, U. Access to Justice. A Renewed Global Issue, s. 2-4. Např. v UK vedlo toto omezení k rozvoji jiných způsobů financování řízení třetími osobami a omezení doktríny champerty and maintenance. V České republice je tato problematika v současné době hojně diskutovaná, současný systém je nevyhovující, stát přenáší odpovědnost zejm. na Českou advokátní komoru, a to i po stránce finanční.

³⁸ Viz např. <https://invest4justice.com/>.

³⁹ Statement of the European Law institute on Collective Redress and Competition Damages Claims, s. 34.

⁴⁰ COFFEE, J. C. Jr. Understanding the Plaintiffs Attorney: The Implications of Economic Theory for Private Enforcement of Law through Private and Derivative Actions, s. 669. Citováno dle BALARIN, J. Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení, s. 100. Tento negativní jev byl zčásti potlačen přijetím Private Securities Litigation Reform Act v roce 1995, novelizace Federal Rules of Civil Procedure v roce 2003 a Class Action Fairness Act v roce 2005. Viz BALARIN, J., TICHÝ, L. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, s.23.

⁴¹ Viz i výsledky výzkumu ve Velké Británii MULHERON, R. Costs and Funding of Collective Actions Realities and Possibilities. s. 61.

⁴² Empirická studie provedená dvěma americkými odborníky navíc prokázala, že podílová odměna zvyšuje kvalitu žalob a zkracuje délku soudního řízení (na rozdíl od klasické hodinové sazby). Viz

řízení, pak může být naopak pro zástupce skupiny složitě nalézt osobu ochotnou financovat řízení, popř. si tyto třetí osoby mohou diktovat podmínky značně nevýhodné pro stranu žalující. Významnou roli při zvažování zda financovat konkrétní řízení může hrát i výše žalované částky či žalovaný subjekt a jeho případná připravenost zaplatit vysouzenou částku a nahradit náklady řízení, dále i povaha sporu či žalovaný nárok.⁴³

Pro zástupce skupiny resp. členy skupiny nemusí být výhodné samotné určení výše odměny poskytovatele finančních prostředků. V případě absence jakékoliv regulace je čistě na stranách smlouvy, aby si dohodli její výši. Přitom odměna bude zřejmě tím vyšší, čím bude vyšší riziko neúspěchu ve věci. Podporovaná osoba tak musí předem uvážit, jaká výše odměn je pro ni a členy skupiny ještě přijatelná. V případě, e by některý z členů skupiny nesouhlasil s její výší, zůstává mu stále zachováno právo zahájit individuální soudní řízení.

Tam, kde je odměna vázaná na výsledek řízení je nutné počítat i s možnou snahou poskytovatele finančních prostředků ovlivňovat jednání zástupce skupiny. Zájmy financující třetí osoby a zástupce skupiny, resp. samotné skupiny však mohou být odlišné. V řízení tak může docházet ke střetu zájmů mezi těmito subjekty.⁴⁴ Ten se může projevit např. tak, že bude třetí osoba zástupce skupiny, a jeho prostřednictvím i advokáta tlačit do uzavření dohody, která bude pro stranu žalující nevýhodná. Naopak také může dojít k situaci, že financující osoba bude bránit uzavření dohody mezi zástupcem skupiny a žalovanou stranou, neboť dohoda v této podobě pro ni nebude výhodná.

Problematickým může být i vztah financující osoby a advokáta zástupce. Plnou moc může udělit advokátu pouze zástupce skupiny. Nelze však samozřejmě vyloučit, že poskytovatel finančních prostředků bude ovlivňovat zástupce skupiny při výběru advokáta. Ten by však měl na základě etických pravidel postupovat vždy v zájmu klienta a na základě jeho pokynů.⁴⁵ Financující osobou je nezřídka advokát zástupce skupiny. Zde pak může být konflikt zájmů naprosto zřejmý, zájmy advokáta v roli poskytovatele finančních prostředků budou zcela jiné, než by měly být jako pouhého právního zástupce.

Financování řízení třetí osobou může vést i k tomu, že hlavním motivem financující osoby pro poskytnutí finančních prostředků bude poškodit stranu žalovanou, která může např. být na trhu jejím konkurentem.⁴⁶

Je zřejmé, že financování řízení třetími osobami s sebou přináší vedle pozitivních hledisek v nemalé míře i ty negativní. Právní řády jednotlivých států však zpravidla neobsahují žádné pojistky zabráňující těmto nepříznivým dopadům a nepočítají ani s povinností zástupce skupiny soudu sdělit, zda je řízení financováno třetí osobou.

5 POJISTKY PROTI ZNEUŽITÍ STANOVENÉ V DOPORUČENÍ KOMISE

V rámci právní úpravy kolektivní soudní ochrany práv je nezbytné financování řízení třetí osobou regulovat tak, aby byly minimalizovány jeho výše uvedené nepříznivé dopady na řízení. Soud má v kolektivním soudním řízení specifické postavení. V řízení se jedná o právech a právem

HELLAND, E., TABARROK, A. Contingency Fees, Settlement Delay, and Low-Quality Litigation: Empirical Evidence from Two Datasets, s. 517 - 540.

⁴³ K tomu srov. výsledky průzkumu MULHERON, R. Costs and Funding of Collective Actions: Realities and Possibilities, s. 59-62.

⁴⁴ Zajímavá je jistě i otázka související, a to řešení možné podjatosti soudce ve vztahu k poskytovateli finančních prostředků. Dle české právní úpravy jsou soudci a přísedící vyloučeni z projednávání a rozhodnutí věci, jestliže se zřetelem na jejich poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je tu důvod pochybovat o jejich nepodjatosti (§ 14 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád). Domnívám se, že v případě, že je soudci zřejmé, kdo je financující osobou a je tu důvod pochybovat o jejich nepodjatosti, mělo by to být důvodem pro vyloučení soudce z projednávání této věci. To však může činit problémy s ohledem na zákonného soudce v případě, že by se uvažovalo nad kauzální příslušností soudů řešících tyto věci.

⁴⁵ Nelze však vyloučit ani to, že advokátovi budou zástupcem skupiny udílěny pokyny v souladu s pokyny financujícího subjektu.

⁴⁶ Doporučení upozorňuje i na situace, kdy je naopak financující osoba závislá na žalovaném (čl. 16 Doporučení).

chránených zájmem veľkého počtu subjektů. Členové skupiny nemohou disponovať řízením, resp. mohou pouze omezeně. Soud jmenuje zástupce skupiny, který vede řízení za ostatní členy.

Možného zneužití hromadných žalob i prostřednictvím jejich financování si je vědoma také Evropská unie. Čl. 13 Preambule Doporučení hovoří o tom, že *zásady obsažené v Doporučení by měly zajistit zachování základních procesních práv účastníků řízení a odpovídajícími pojistkami systém chránit před zneužitím*. V čl. 19 Preambule Doporučení se pak v souvislosti s financováním řízení stanoví, že *by dostupnost financování soudních sporů v rámci kolektivní právní ochrany měla být zajištěna způsobem, který nevede ke zneužívání systému nebo ke střetu zájmů*. V samotném textu Doporučení jsou pak vymezeny určité pojistky zajišťující tuto obecnou proklamaci.⁴⁷ Soud tedy musí zabezpečit, že v řízení nebude docházet k porušování práv členů skupiny (tzv. litigation management), a to i v souvislosti s k financováním hromadných žalob.⁴⁸

Právní úprava financování hromadných žalob však ve svých důsledcích nesmí vést k faktickému znemožnění přístupu k soudu, musí vyhovovat oběma požadavkům a nastolit mezi nimi přirozenou rovnováhu.⁴⁹ Mnohdy totiž pouze díky dohodě o financování může být realizováno právo zástupce (potažmo členů skupiny) na přístup k soudu a zbavuje jej či snižuje rizik spojených s nepříznivým výsledkem řízení.

Dle čl. 14 Doporučení by na počátku řízení strana žalující měla mít povinnost soudu sdělit, odkud pochází finanční prostředky, které bude využívat na podporu svých právních kroků.

Pokud má být řízení financováno třetí osobou, bude soud požadovat předložení tzv. funding agreement (smlouva o financování).⁵⁰ Rozsah financování třetí osobou je ponechán na stranách smlouvy, součástí financování může být financování právního zastoupení, náklady důkazů, náhrada nákladů řízení v případě neúspěchu ve sporu.

Soud bude zjišťovat, zda má třetí osoba dostatek zdrojů, aby splnila své finanční závazky vůči straně žalující zahajující kolektivní řízení. Dále musí být soudu zřejmé i to, zda má strana žalující dostatek zdrojů na krytí výloh protistrany, pokud nebude mít v kolektivním řízení úspěch (čl. 15 Doporučení). Posouzení míry zajištění řízení bude ponecháno na soudci. To bude samozřejmě složité s ohledem na skutečnost, že nelze náklady řízení předem jasně určit. Pokud soud dospěje k závěru, že finanční zabezpečení není dostatečné, nemůže být zástupce skupiny ustanoven, a pokud zde není jiný vhodný zástupce, nemůže dojít k certifikaci skupiny.

Soud musí k zajištění řádného financování řízení přihlížet v průběhu celého řízení. Pokud zjistí, že došlo ke změně skutečností týkajících se financování řízení, měl by dát žalující straně prostor k nápravě. Doporučení hovoří o možnosti soudu přerušit řízení (čl. 15 Doporučení), pokud finanční zdroje poskytuje třetí osoba a ta nemá dostatek zdrojů, aby splnila své finanční závazky

⁴⁷ Otázce financování se věnuje konkrétně část III. Doporučení (Společné zásady pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody) čl. 14, 15 a 16.

⁴⁸ Intenzita zásahů soudu do řízení by měla být závislá i na povaze účastníků řízení a předmětu sporu. Jinak tomu bude v případě spotřebitelských žalob, jinak např. ve věcech korporátního práva.

⁴⁹ I European Justice Forum (skupina složená z velkých mezinárodních společností, jejímž cílem má být vytvoření spravedlivého, vyváženého a efektivního právního prostředí pro spotřebitele i podnikatele) uvádí, že hromadné žaloby nebudou využívány bez liberálně nastavených pravidel pro financování. Zároveň ale dodává, že pokud je možnost finančního zisku z financování sporu dostatečně vysoká, aby podpořila financování, je také dostatečná k tomu, aby s sebou nesla riziko zneužití. Viz www.europeanjusticeforum.org, citováno dle HIGGINS, A., ZUCKERMAN, A. Class actions in England? Efficacy, autonomy and proportionality in collective redress. s. 41. Dostupné i na <http://ssrn.com/abstract=2350141>. Higgins a Zuckerman však k tomu dodávají, že absence pobídky k vedení sporu také poskytuje pádný důvod mezinárodním společnostem porušovat pravidla soutěže a předpisy na ochranu spotřebitele na úkor těch, kdo si kupují jejich produkty nebo využívají jejich služby. Dle těchto autorů je vidina zisku, která povede k podání žaloby, určitou protivaňou k vidině zisku způsobené tím, že budou porušována pravidla tam, kde je velmi malá šance veřejného vymáhání. Tamtéž.

⁵⁰ Smlouva bude uzavírána mezi zástupcem skupiny a třetí osobou. Není však vyloučeno, aby třetí osoba trvala na uzavření smlouvy se všemi členy skupiny. MULHERON, R. Costs and Funding of Collective Actions: Realities and Possibilities, s. 70. Další související otázkou je i to, zda má mít přístup k informacím ve smlouvě i strana žalovaná a případně v jakém rozsahu. To s ohledem na případné právo na náhradu nákladů řízení, které by měla otázka financování také zahrnovat.

vuči straně žalující zahajující kolektivní řízení. Obdobně bude soud postupovat i tehdy, pokud strana žalující (včetně jejího poskytovatele finančních prostředků) nemá dostatek zdrojů na krytí výloh protistrany, pokud nebude mít v kolektivním řízení úspěch. Pokud se straně žalující nepodaří zajistit ve vymezené době potřebné finanční prostředky, nepodaří, soud musí přistoupit k odvolání původního zástupce a ustanovení zástupce nového. Pokud v rámci skupiny není osoba, která by mohla být zástupcem skupiny, povede to až k odcertifikování skupiny, tedy faktickému skončení kolektivního soudního řízení jeho zastavením. Soud by měl zrušit rozhodnutí o certifikaci.⁵¹ To je samozřejmě velmi citlivé, nutno brát v úvahu již vynaložené náklady a úsilí a zájmy členů skupiny.⁵²

Má-li být řízení financováno třetí osobou, musí soud ověřovat i to, zda zde neexistuje střet zájmů mezi zástupcem skupiny a financující osobou, vztah financující osoby ke straně žalované a zamezit i případnému ovlivňování procesních kroků zástupce skupiny financující osobou.

Čl. 16 Doporučení mj. výslovně stanoví, že členské státy by měly zajistit, aby v případech, kde je kolektivní žaloba financována soukromou třetí osobou, bylo zakázáno usilovat o ovlivňování procesních rozhodnutí strany žalující, včetně rozhodnutí o smíru a financovat kolektivní žalobu proti žalovanému, který je konkurentem poskytovatele finančních prostředků, nebo na něm je naopak poskytovatel závislý.

Třetí osoba může fakticky ovlivňovat osobu zástupce ve vedení řízení, a pokud jsou její zájmy rozdílné oproti zájmům skupiny, může to mít negativní vliv na vedení řízení. Je však asi naivní předpokládat, že třetí osoba, zejména je-li její odměna vázaná na výsledek řízení, bude nečinně přihlížet průběhu řízení.⁵³ Třetí osoby mají na „ovlivňování“ oprávněný zájem.⁵⁴ Je ale nezbytné, aby zájem třetí osoby nepřevážil nad legitimními zájmy žalující skupiny. Soud musí posoudit vliv třetí osoby na řízení a jeho korektnost.⁵⁵ Případný následný postup soudu bude stejný jako ve výše uvedeném případě.

Pojistkou, která má zamezit navyšování počtu hromadných soudních řízení a snižování vysouzené částky je i omezení podílové odměny vázané na výsledek řízení. V Doporučení je tento typ financování a odměňování advokáta za právní zastoupení spíše zavrhován. *Členské státy by měly zajistit, aby v případě, že prostředek kolektivní právní ochrany týkající se NŠ financuje soukromá třetí osoba, bylo kromě obecných zásad financování zakázáno rovněž odvozovat požadovanou odměnu nebo úrok účtovaný poskytovatelem finančních prostředků z částky dosažené ve smíru nebo z přiznané NŠ, pokud není taková úprava regulována orgánem veřejné moci za účelem zajištění zájmů stran (čl. 32 Doporučení).* Čl. 29 Doporučení pak stanoví, že členské státy by měly zajistit, aby odměny za právní zastoupení a způsob jejich výpočtu nepobízely k vedení soudních sporů, které jsou zbytečné z pohledu zájmů jakékoli strany. Doporučení (čl. 30) dále konkretizuje tuto zásadu, a to tak, že členské státy by neměly povolovat podílové odměny vázané na výsledek ve věci, které mohou pobízet k vedení soudních sporů. Členské státy, které výjimečně

⁵¹ V případě, že podmínku přestane v reprezentativním řízení splňovat reprezentant skupiny, soud řízení zastaví (zde nedochází k certifikaci, tedy ani k odcertifikování skupiny).

⁵² Pokud by po odcertifikování skupiny došlo k zastavení kolektivního soudního řízení, jednotliví členové skupiny by pravděpodobně museli podat individuální žaloby. Zde však může nastat problém s promlčením pohledávky. Uvažovat lze i o tom, že by se po zrušení certifikačního rozhodnutí řízení rozpadlo do samostatných řízení, kdy by se přistoupení osob do původního řízení považovalo za návrh na zahájení řízení. Tento postup však není možný ve skupinovém řízení založeném na systému opt-out. Problematické je i případné využití dosavadních výsledků řízení v individuálním řízení, neboť členové skupiny v něm aktivně nevystupovali, procesní úkony činil zástupce skupiny. Pravděpodobně by však mohlo být zakotveno, že jsou povinni přijmout stav řízení, jaký tu byl v době odcertifikování řízení.

⁵³ Ke zvážení je i to, zda se financující osoba nemůže řízení účastnit z pozice vedlejšího účastníka a podílet se tak, alespoň omezeným způsobem, na vedení řízení. V zásadě by to nemělo být vyloučeno. Jestliže úkony vedlejšího účastníka odporují úkonům účastníka, kterého v řízení podporuje, posoudí je soud po uvážení všech okolností (viz § 93 odst. 3 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád).

⁵⁴ Statement of the European Law institute on Collective Redress and Competition Damages Claims, s. 32.

⁵⁵ Statement of the European Law institute on Collective Redress and Competition Damages Claims, s. 32.

povolí podílové odměny vázané na výsledek ve věci, by měly odpovídajícím způsobem tyto odměny regulovat u věcí kolektivní právní ochrany a zejména zohlednit právo členů strany žalující na plnou náhradu škody.⁵⁶

Komise tedy umožnila podílovou odměnu pod podmínkou, že členské státy budou odpovídajícím způsobem tyto odměny regulovat⁵⁷ a zejména zohlední práva členů strany žalující na plnou náhradu. Řešením by mohlo být zakotvení maximální výše procentní sazby. Zakázáno má být i účtování nepřiměřeného úroku u poskytnutých finančních prostředků (čl. 16 Doporučení).

Odrážet od zřejmě bezúspěšného uplatňování nebo bránění práva má i pravidlo obsažené v bodě 13 Doporučení, a náhrada nákladů řízení dle úspěchu ve věci.⁵⁸ Zneužívání hromadných žalob má zamezit i zákonem stanovený soudní poplatek v adekvátní výši.

6 ZÁVĚR

Problematika financování hraje v kolektivní soudní ochraně klíčovou roli. Jen dostatečně a řádně financované soudní řízení je schopno splnit svoji roli a poskytnout všem zúčastněným osobám prostor pro realizaci jejich práv. S ohledem na zvýšené náklady v řízení o hromadných žalobách se zde více než u jiných typů řízení využívá financování řízení třetími subjekty. Nezřídka jen díky tomuto způsobu financování řízení je realizováno právo žalobce na přístup k soudu. Způsobů financování třetími osobami je celá řada, jednotlivé způsoby je možné i kombinovat či doplnit jimi vlastní zdroje žalující strany. Financování řízení třetími osobami však může vést i ke zneužití institutu hromadných žalob, a to zejména tehdy, je-li financování třetí osobou založeno na podílové odměně závislé na výsledku řízení. Hlavní obava panuje z navýšení počtu soudních řízení, ale i z možného ovlivňování řízení ze strany poskytovatele finančních prostředků. Zejména tehdy, jsou-li zájmy zástupce skupiny, resp. skupiny a třetí osoby ve zřejmém střetu, hromadné žaloby mohou být zneužity i ke konkurenčnímu boji mezi žalovaným a poskytovatelem finančních zdrojů.

Má-li být zamezeno těmto negativním aspektům, je nutné financování řízení třetími osobami určitým způsobem regulovat. Doporučení předkládá soubor zásad, které by měly členské státy Evropské unie i v oblasti financování hromadných řízení transponovat do svých právních řádů, přičemž tou základní je povinnost žalující strany sdělit soudu zdroj financování řízení o hromadných žalobách. Jejich konkrétní provedení pak bude odvislé od právní úpravy daného členského státu.

Míra regulace ale musí být nastavena tak, aby *fakticky* nevyloučila tento způsob financování. Jednotlivé státy tedy musí dospět k takové úpravě, která omezí výše uvedené negativní dopady, zároveň ale neodradí třetí osoby od financování řízení o hromadných žalobách. Zásadní úlohu bude v tomto ohledu přitom pravděpodobně hrát to, zda jednotlivé členské státy povolí v určité omezené míře podílové odměny či nikoli. Pokud bude podílová odměna zcela vyloučena, okruh subjektů ochotných financovat soudní řízení se totiž významnou měrou sníží a další pojistky proti zneužití budou v podstatě téměř nadbytečné.⁵⁹

Použitá literatura:

BALARIN, J.: Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení. Praha: Centrum právní komparatistiky, 2011. 239 s. ISBN 978-80-87488-03-4.

⁵⁶ Ačkoliv je čl. 29 Doporučení zařazen v části Zvláštní zásady pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se náhrady škody (část pátá), platí i pro odměny za právní zastoupení v řízení o zdravotních nárocích.

⁵⁷ Poskytování finančních zdrojů třetí osobou může vedle soudní kontroly procházet i jinými pojistkami, např. Financial services authority, kontrola profesními komorami (Solicitors regulation authority), profesními komorami sdružujícími poskytovatele finančních zdrojů. Viz MULHERON, R. Costs and Funding of Collective Actions Realities and Possibilities. s. 69.

⁵⁸ Hovoříme o tzv. anglickém modelu rozhodování o náhradě nákladů řízení, který je typický pro evropské státy. Opačný model je model americký, kde si nesou náklady řízení obě strany samy. Právě tam, kde se uplatňuje zásada úspěchu ve věci má otázka financování (zejm. třetí osobou) zásadní význam, neboť může významně navýšit náklady žalobce na řízení. HIGGINS, A., ZUCKERMAN, A. Class actions in England? Efficacy, autonomy and proportionality in collective redress. s. 42.

⁵⁹ Financující subjekty tak budou díky tomu moci volit pro zástupce skupiny méně výhodné podmínky

BALARIN, J., TICHÝ, L. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? In: Bulletin advokacie, 2013, č. 3, s. 17-25.

BEUC, The European Consumer Organisation: Litigation funding in relation to the establishment of a European mechanism of collective redress, 2012. Dostupné na: <http://www.beuc.eu/publications/2012-00074-01-e.pdf>.

COFFEE, J. C. Jr. Understanding the Plaintiffs Attorney: The Implications of Economic Theory for Private Enforcement of Law through Private and Derivative Actions. In: Columbia Law Review, 1986, č. 4, s. 669-727.

European Justice Forum: Summary of EJF Position on CollectiveRedress. Dostupné na: http://static1.1.sqspcdn.com/static/f/333255/3099599/1242324499183/summary_of_ejf_position_on_collective_redress.pdf?token=PkHchK%2BRI34%2FpDrOCWXXqeKugXo%3D

European Law Institute: Statement of the European Law institute on Collective Redress and Competition Damages Claims. Vídeň: European Law Institute, 2014. 81 s. ISBN 978-3-9503458-4-1. Dostupné na: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Projects/S-5-2014_Statement_on_Collective_Redress_and_Competition_Damages_Claims.pdf

HELLAND, E., TABARROK, A. Contingency Fees, Settlement Delay, and Low-Quality Litigation: Empirical Evidence from Two Datasets. In: The Journal of Law , Economics & Organization, 2003, č. 19, s. s. 517 - 542.

HODGES, CH., VOGENAUER, S., TULIBACKA, M.: Costs and funding of civil litigation. Oxford Legal Studies Research Paper, 2009, č. 55, 118 s. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1511714

HIGGINS, A., ZUCKERMAN, A.: Class actions in England? Efficacy, autonomy and proportionality in collective redress. Oxford Legal Studies Research Paper, 2013, č. 93, 46 s. Dostupné na: [file:///C:/Users/KI%C3%A1ra/Downloads/SSRN-id2350141%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/KI%C3%A1ra/Downloads/SSRN-id2350141%20(2).pdf)

Honourable Lord Justice JACKSON, R. Review of Civil Litigation Cost: Final Report, 2009. Dostupné na: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf>

LOOS, M. Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanism in the European Union – country report The Netherlands. 2008, s. 1-50. Dostupné na: http://ec.europa.eu/consumers/archive/redress_cons/nl-country-report-final.pdf.

MATTEI, U. Access to Justice. A Renewed Global Issue. In Electronic Journal of Comparative Law, 2007, č. 11.3, s. 1-25. Dostupné na: <http://www.ejcl.org/113/article113-14.pdf>

de MORPURGO, M. A.: Comparative Legal and Economic Approach to Third-party Litigation Funding. In: Cardozo Journal of International and Comparative Law, 2011, č. 19, s. 343-412. Dostupné na: [file:///C:/Users/KI%C3%A1ra/Downloads/SSRN-id2167802%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/KI%C3%A1ra/Downloads/SSRN-id2167802%20(3).pdf)

MULHERON, R.: Costs and fundings of collective actions: Realities and possibilities. A Research Paper for submission to the European Consumers' Organisation, 2011. Dostupné na: <http://www.law.gmul.ac.uk/docs/staff/department/71112.pdf>.

PERSSON, A. H. Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanism in the European Union – country report Sweden.

The Law Reform Commission of Hong Kong, Conditional Fees Sub-Committee: Consultation Paper, Conditional Fees, 2005. Dostupné na: <http://www.hkreform.gov.hk/en/docs/conditional-e.pdf>.

U.S. Chamber Institute for Legal Reform, Selling Lawsuits, Buying Trouble: Third Party Litigation Funding in the United States. Wahington, D.C.: U. S. Chamber Institute for Legal Reform, 2009. 13 s.

VRANÍK, J.: Hromadná žaloba podle rakouského práva. In: Acta Iuridica Olomucensia, 2016, č. 1, s. 87-95.

Kontaktní údaje:

JUDr. Klára Hamuláková, Ph.D.
klara.hamulakova@upol.cz
PF UP v Olomouci
Tř. 17.listopadu 8
771 11 Olomouc
Česká republika

VYBRANÉ ASPEKTY KOLEKTÍVNEJ OCHRANY PRÁV V REŽIME NOVÝCH PROCESNÝCH KÓDEXOV

Romana Smyčková, Alexandra Kotrecová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: Post discuss rather the question of the importance of collective protection claims in the modern civil trial. It defines the basic hypothesis of the presence of similar aspects of the collective defense of claims in a civil trial by Slovak state *de lege lata*. For exact enshrinement of the Institute in the Code of Civil Procedure it argues whether that can be assessed as a deficit Slovak Civil Procedure.

Abstrakt: Príspevok pertraktuje otázku významu kolektívnej ochrany nárokov v modernom civilnom procese. Vymedzuje základnú hypotézu prítomnosti aspektov obdobných kolektívnej ochrane nárokov v slovenskom civilnom procese podľa stavu *de lege lata*. V prípade exaktného nezakotvenia daného inštitútu v civilnom procesne kódexe polemizuje, či uvedené možno hodnotiť ako deficit slovenského civilného procesu.

Key words: civil procedure, action, collective protection of rights, consumer, private law

Kľúčové slová: civilný proces, žaloba, kolektívna ochrana práv, spotrebiteľ, súkromné právo

1. Všeobecné východiská

Od 01.07.2016 sú účinné nové procesné kódexy, ktoré reflektujú v mnohých smeroch na moderné požiadavky a dynamický vývoj, ktorý v tejto oblasti nastal v celej Európe. Na podklade analýzy a komparácie zakotvenej v zákone č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len Občiansky súdny poriadok) sa budeme snažiť zodpovedať otázku, či prijatím Civilného sporového poriadku nastala zmena v oblasti kolektívnej ochrany práv, a v prípade, že táto nenastala, vyhodnotiť, či je to podľa stavu *de lege lata* negatívom, alebo pozitívom civilného procesu ako takého.

Kolektívna ochrana práv je aj v súčasnosti zakotvená len v hmotnoprávných normách bez reflexie na procesnú právnu normu. V Občianskom súdnom poriadku sa úpravu kolektívnych žalôb nenachádzala.

Na tomto mieste poukážeme najskôr na vybrané hmotnoprávne ustanovenia, ktoré určitými znakmi vykazujú prvky kolektívnej ochrany práv spotrebiteľa, avšak nenachádzame ich procesnú reflexiu v Občianskom súdnom poriadku. Jedným z prostriedkov kolektívnej ochrany práv je hromadná (kolektívna žaloba). Z uvedeného dôvodu najskôr pristúpime k charakterizovaniu hromadných (kolektívnych žalôb) ako procesného inštitútu, a následne poukážeme na osobitosti v slovenskom právnom poriadku.

Kolektívnu ochranu práv tak možno definovať „ako všetky také *civilnoprocesné postupy, ktoré umožňujú spoločné presadzovanie (obranu) záujmov množstva osôb prostredníctvom ich subjektívnych práv, pričom takéto množstvo osôb, ktorému nemôžu poskytnúť účinnú spoločnú ochranu inštitúty tradičného procesného spoločenstva a tradičnej intervencie do konania.*“¹ Tak ako sme naznačili, jedným z prostriedkov kolektívnej ochrany práv je hromadná (kolektívna) žaloba.

Hromadná žaloba je špecifickým typom žaloby, ktorý sa vyznačuje kumuláciou viacerých subjektov, či už na jednej alebo druhej strane. Samotná kumulácia subjektov nepostačuje. Na to, aby sme mohli konštatovať, že v konkrétnom prípade ide o kolektívnu ochranu práv je nevyhnutné, aby špecifikovaný okruh subjektov sledoval rovnaké záujmy.

¹ BALARIN, Jan. Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení. Praha: centrum právní komparatistiky. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 33-34. ISBN: 978-80-87488-03-4.

Vo všeobecnosti môžeme abstrahovať tri kritéria kolektívneho uplatňovania práv, ktoré následne napomáhajú ich diferenciacii. Prvé kritérium zohľadňuje, (a) kto plní úlohu kolektívneho zástupcu, (b) aké postavenie v konaní majú jednotliví členovia skupiny, (c) a čo sa kolektívnu ochranou práv sleduje.²

Ad (a): Kolektívnym zástupcom môže byť člen skupiny, môže to byť zástupca, ktorý bude svoje právomoci vykonávať najmä na podklade zákonného splnomocnenia, a v neposlednom rade môže byť týmto zástupcom orgán verejnej moci. Plní predovšetkým procesné povinnosti vo vzťahu k prebiehajúcej sporu.

Ad (b): Z hľadiska druhého formulovaného kritéria členíme formu kolektívnej ochrany práv na tzv. opt-in a opt-out systém.

V prípade systému opt - in sa situácia blíži bežnému vymedzeniu účastníkov súdneho konania. Členovia skupiny sa sami prihlasujú do kolektívu v stanovenom časovom období. Sú teda dostatočne individualizovaní. Prihlasovanie sa vykoná spravidla tak, že člen skupiny poskytne ustanovenému organizátorovi skupiny, prípadne súdu, svoje identifikačné údaje, čím prejaví záujem byť súčasťou skupiny. Meritórne rozhodnutie následne predstavuje prekážku *res iudicata* voči tým, ktorí sa zúčastnili na konaní.³

V prípade systému opt - out je situácia o čosi zložitejšia. Tu dochádza k zreteľnému posunu od klasického vnímania účasti súdneho konania. Zástupca podáva žalobu (návrh na začatie konania) za celú skupinu. Členovia skupiny sú vymedzení výlučne stanovením definičných znakov právneho postavenia osôb. Do konania sú tak začlenené všetky subjekty, ktoré spĺňajú zákonom vymedzené kritéria. Tí, ktorí nemajú záujem o konanie sa z konania vylúčia (opt - out). Rozhodnutie je záväzné pre všetkých účastníkov konania, ktorí sa z neho nevylúčili.⁴

Ad (c): V danom prípade ide o totožnosť sledovaných záujmov konkrétnou skupinou osôb.

Po vykonaní najvšeobecnejšej analýzy kolektívnej ochrany práv so zameraním na hromadné žaloby a porovnaním týchto prvkov s inštitútmi obsiahnutými v Občianskom súdom poriadku dospievame k záveru, že uvedené inštitúty Občiansky súdny poriadok samostatne neobsahuje a nekodifikuje. Isté aspekty kolektívnej ochrany práv nachádzame v hmotnoprávných predpisoch.

Z uvedeného dôvodu sa preto ďalej zameriame na rozbor ustanovení vykazujúcich prvky kolektívnej ochrany práv prostredníctvom hromadných žalôb v Obchodnom zákonníku a v Občianskom zákonníku.

2. Ustanovenie § 54 Obchodného zákonníka

V dôsledku osobitosti vzťahov vznikajúcich v rámci hospodárskej súťaže sa v tejto oblasti uplatňujú špecifické prostriedky kolektívnej ochrany. Jeden z týchto prostriedkov procesnej ochrany označujeme ako skupinovú kolektívnu alebo hromadnú žalobu.⁵

Uvedené vyplýva práve z ustanovenia § 44 ods. 1 Obchodného zákonníka, ktoré predpokladá, že neoprávnené zásahy v priestore nekalej súťaže sa môžu dotýkať širšieho okruhu subjektov.

Podľa § 54 ods. 2 Obchodného zákonníka, „*Len čo sa začalo konanie v spore o zdržanie sa konania alebo o odstránenie závadného stavu alebo sa právoplatne skončilo, nie sú žaloby ďalších oprávnených osôb pre tie isté nároky z tohto istého konania prípustné; to nie je na ujmu práva týchto ďalších osôb pripojiť sa k začatému sporu podľa všeobecných ustanovení ako vedľajší účastníci.*“ Právoplatné rozsudky vydané o týchto nárokoch k žalobe i len jedného oprávneného sú účinné aj pre ďalších oprávnených.“

Z predmetného zákonného ustanovenia možno extrahovať niekoľko základných osobitostí kolektívnej ochrany práv v priestore nekalej súťaže. Prvá osobitosť spočíva v okruhu aktívne legitimovaných subjektov oprávnených na podanie návrhu. Aktívne legitimovaným na podanie návrhu podľa § 54 ods. 2 Obchodného zákonníka je osoba (fyzická alebo právnická), ktorej práva

² BALARIN, Jan. Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení. Praha: centrum právní komparatistiky. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 47. ISBN: 978-80-87488-03-4.

³ Zhodne s. 54

⁴ zhodne s. 54

⁵ uvedené vyplýva aj z požiadaviek Európskej Únie. Porovnaj:

http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/collective_redress_en.htm [posledná návšteva 07.04.2015]

boli nekalou súťažou poškodené alebo ohrozené. Aktívne legitimovanými na podanie predmetnej žaloby sú za určitých okolností aj spotrebiteľia, a to vtedy, pokiaľ im to umožňujú jednotlivé skutkové podstaty, ktoré kvalifikujeme ako formy nekalosúťažného konania ako napríklad klamlivá reklama, klamlivé označenie tovaru alebo služby alebo vyvolanie nebezpečenstva zámeny. Konanie preto iniciuje takýto subjekt. Každá ďalšia osoba, ktorá by sa chcela pripojiť do už začatého konania môže do konania vstúpiť na strane navrhovateľa ako vedľajší účastník. V uvedenom kontexte tak vedľajší účastník nebude disponovať všetkými právami a povinnosťami, ale len tými, ktoré mu vyplývajú z jeho postavenia ako vedľajšieho účastníka v súlade s ustanovením § 93 Občianskeho súdneho poriadku. Inštitút vedľajšieho účastníctva v danej hmotnoprávnej konštrukcii reprezentuje právny záujem tohto subjektu na výsledku konania, nakoľko ak by nedošlo k uplatneniu nároku, on sám by v zhodnej miere a rozsahu samostatným návrhom mohol uplatňovať rovnaké práva. Podmienkou kolektívneho presadzovania záujmov je existencia súladu zastupovaných záujmov, respektíve subjektívnych práv všetkých zúčastnených subjektov.⁶ Základom pre aplikáciu kolektívnej ochrany práv a to najmä v priestore hospodárskej súťaže resp. pri boji proti nekalej súťaži, je existencia náležitej a vhodnej hmotnoprávnej úpravy.

Druhým špecifikom je to, čoho (spoločný záujem) sa možno v súlade s ustanovením § 54 ods. 2 Obchodného zákonníka domáhať. Uplatniť možno len nárok v súlade s ustanovením § 80 písm. b) Občianskeho súdneho poriadku. Rovnako nejde o komplexnú možnosť uplatnenia nárokov v súlade s ustanovením § 80 písm. b) Občianskeho súdneho poriadku. Možno si nárokovať len uloženie povinnosti zdržať sa závadného konania (negatívna žaloba) alebo uloženie povinnosti odstrániť závadný stav (reštitučná žaloba). Nemožno sa domáhať zaplatenia peňažného nároku, t.j. tento druh kolektívnej ochrany nemožno uplatniť pri satisfakčnom nároku.

Najvýraznejšou osobitosťou, ktorá sa prejavuje pri kolektívnom uplatňovaní nárokov v súlade s ustanovením § 54 ods. 2 Obchodného zákonníka sú účinky, ktoré rozhodnutie v predmetnej právnej veci vyvoláva.

Rozhodnutie vo veci rozširuje subjektívne medze právoplatnosti i na ďalšie osoby než sú účastníci konania (boli účastníkmi konania) bez toho, že by sa vôbec zúčastnili samotného konania. Uvedené predstavuje isté špecifikum, nakoľko žaloby podľa § 80 písm. b) Občianskeho súdneho poriadku majú deklaratórne účinky a sú relatívne záväzné, t.j. pôsobia *inter partes*, t.j. medzi účastníkmi konania.

Výnimka z relatívnej záväznosti právoplatnosti medzi účastníkmi konania sa prejavuje napríklad v tom, že osoba, ktorá sa vôbec nezúčastnila konania pred súdom ako účastník, je oprávnená čerpať nároky z rozhodnutia vydaného v sporovom konaní, ktoré sa začalo na podklade hromadnej žaloby, a to napriek tomu, že vôbec nebola účastníkom konania.

Uvedené platí aj pre situácie, ak síce osoba, ktorá vo vzťahu k sebe vyvodzuje účinky rozhodnutia sa zúčastňovala na konaní, avšak iba v postavení vedľajšieho účastníka.

Vyššie špecifikované závery nemajú dopad na prípadné uplatnenie nároku na náhradu škody (prípadne inej ujmy), a ani nárok z titulu bezdôvodného obohatenia, ktorý sa aj vzhľadom na citované ustanovenie posudzuje individuálne a samostatne.

3. Ustanovenie § 53a ods. 1 Občianskeho zákonníka

Novelou vykonanou zákonom č. 575/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa zákonodarca pokúsil odstrániť nedostatky kolektívnej ochrany práv spotrebiteľov v podmienkach Slovenskej republiky.

Už na začiatku treba negatívne zhodnotiť, že v uvedenom ustanovení absentujú základné aspekty i len lexikálnej zrozumiteľnosti. Uvedené ustanovenie obsahuje viacero kumulatívnych a alternatívnych podmienok, čo zjavne komplikuje jeho výklad a následné pochopenie.

Podľa § 53a ods. 1 Občianskeho zákonníka: „*Ak súd určil niektorú zmluvnú podmienku v spotrebiteľskej zmluve, ktorá sa uzatvára vo viacerých prípadoch, a je obvyklé, že spotrebiteľ obsah zmluvy podstatným spôsobom neovplyvňuje alebo vo všeobecných obchodných podmienkach za neplatnú z dôvodu neprijateľnosti takejto podmienky, alebo nepriznal plnenie dodávateľovi z dôvodu takejto podmienky, dodávateľ je povinný zdržať sa používania takejto podmienky alebo podmienky s*

⁶ BALARIN, Jan. Kolektívni ochrana práv v civilním soudním řízení. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 34. ISBN 978-80-87488-03-4

rovnakým významom v zmluvách so všetkými spotrebiteľmi. Dodávateľ má rovnakú povinnosť aj vtedy, ak mu na základe takejto podmienky súd uložil vydať spotrebiteľovi bezdôvodné obohatenie, nahradiť škodu alebo zaplatiť primerané finančné zadostučinenie. Rovnakú povinnosť má aj právny nástupca dodávateľa.“

Podľa § 153 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku: „Ak súd určil niektorú podmienku v spotrebiteľskej zmluve alebo vo všeobecných obchodných podmienkach za neplatnú z dôvodu neprijateľnosti takejto podmienky, neprijal plnenie dodávateľovi z dôvodu takejto podmienky alebo mu na základe takejto podmienky súd uložil povinnosť vydať spotrebiteľovi bezdôvodné obohatenie, nahradiť škodu alebo zaplatiť primerané finančné zadostučinenie, súd aj bez návrhu uvedie túto zmluvnú podmienku vo výroku rozhodnutia.“ Citované ustanovenie priamo nadväzuje na § 153 ods. 3 OSP, ktoré oprávňuje súd ex offo určiť niektorú z podmienok uvedených v spotrebiteľskej zmluve za neprijateľnú.

Pre pochopenie väzby vyššie citovaných ustanovení na kolektívnu ochranu práv je potrebné sa najskôr vysporiadať s okruhom základných pojmov, ktoré predmetné ustanovenia používajú.

Prvým z týchto pojmov je pojem „spotrebiteľská zmluva“. Ustanovenie paragrafu § 153 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku odkazuje na ustanovenie § 53 Občianskeho zákonníka. Podľa § 53 Občianskeho zákonníka, „Spotrebiteľskou zmluvou v súlade s ustanovením § 52 ods. 1 Občianskeho zákonníka rozumie každá zmluva bez ohľadu na právnu formu, ktorú uzatvára dodávateľ so spotrebiteľom.“ Všeobecnými obchodnými podmienkami možno v čo najširšom rozsahu vymedziť ako základné pravidlá, ktoré si pre potreby svojich právnych vzťahov dojednávajú subjekty takéhoto právneho vzťahu. Pojem všeobecné obchodné podmienky používa Obchodný zákonník napr. v ustanovení § 273.

Podľa § 52 ods. 3 Občianskeho zákonníka: „Dodávateľom je osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy koná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti.“

Podľa § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka „Spotrebiteľ je fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo inej podnikateľskej činnosti.“ Uvedené celkom nezodpovedá definícií, ktorú používame pre vymedzenia osoby spotrebiteľa pre potreby tejto práce a preto sme na tomto mieste pristúpili k citácii ustanovenia § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka.

Ustanovenie § 153 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku odkazuje na už citované ustanovenie § 53a Občianskeho zákonníka. Z toho dôvodu je potrebné vykladať tieto ustanovenia vo vzájomných súvislostiach. Pre postup podľa § 153 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku nebude postačovať len to, že súd určil určitú podmienku v spotrebiteľskej zmluve alebo vo všeobecných obchodných podmienkach za neplatnú z dôvodu neprijateľnosti, ale súčasne sa musí uvedená podmienka vyskytovať vo viacerých prípadoch, ide o tzv. adhézne zmluvy, do ktorých spotrebiteľ nemôže žiadnym spôsobom zasahovať.⁸

Nekalé podmienky vymedzuje Smernica Rady 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách v článku 3. Napriek tomu, že existuje zrejma jazyková nepresnosť medzi vnútroštátnou európskou právnou úpravou, možno pre potreby výkladu používať tieto pojmy ako synonymá. Súd by mal pri posudzovaní, či v – tom - ktorom konkrétnom prípade ide alebo nejde o neprijateľnú podmienku vychádzať z predpokladov vymedzených v smernici samotnej.

Z vyššie uvedeného, ako aj z citovaných ustanovení zákona vyplýva, že povinnosť súdu bolo uviesť vo výroku súdneho rozhodnutia konkrétnu zmluvnú podmienku ak súd:

⁷ Ustanovenie § 153 ods. 3 OSP vzbudzuje taktiež oprávnené pochybnosti a to vzhľadom na zákonnú konštrukciu a existenciu prejednávacieho princípu v sporovom konaní. V zákonne totiž neexistuje relevantná reflexia vzťahu ustanovenia § 120 ods. 1 OSP a § 153 ods. 3 OSP, a to aj s poukazom na zákonnú dikciu ustanovenia § 120 ods. 1 OSP, kedy súd môže vykonať aj iné dôkazy ako navrhol účastníci len vtedy, ak je ich vykonanie nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Vzhľadom na samostatný rozsah tejto otázky sa jej na tomto mieste nebudeme ďalej bližšie venovať.

⁸ Porovnaj aj KRAJČO, J. a kol. Občiansky súdny poriadok. I diel. Komentár. V. aktualizované vydanie, Bratislava: EUROUNION spol. s r. o., s. 591

- a) určil, že zmluvná podmienka je neprijateľná (na podklade určovacej žaloby podľa § 80 písm. c) Občianskeho súdneho poriadku),
- b) zamietol návrh dodávateľa ako navrhovateľa z dôvody existencie neprijateľnej podmienky (žaloba na plnenie podľa § 80 písm. b) Občianskeho súdneho poriadku v rámci ktorej sa mohla prejudiciálne posudzovať otázka prijateľnosti alebo neprijateľnosti konkrétnej zmluvnej podmienky),
- c) uložil dodávateľovi povinnosť vydať bezdôvodné obohatenie (obdobne ako ad b)),
- d) uložil dodávateľovi povinnosť zaplatiť primerané zadosťučinenie (obdobne ako ad b)).

Skutočnosť, že určitá zmluvná podmienka je neprijateľná súd vysloví vo výroku rozhodnutia. Neprijateľná zmluvná podmienka musí byť individualizovaná tak, že sa uvedie konkrétna zmluvná podmienka a taktiež sa individualizuje zmluva v ktorej obsahu bola táto neprijateľná podmienka. Nadbytočné bolo v enunciacii rozhodnutia ukladať dodávateľovi v procesnom postavení odporcu povinnosť zdržať sa používania nekalej podmienky, nakoľko táto povinnosť mu vyplýva priamo zo zákona.

Vychádzajúc z vykonanej charakteristiky kolektívnej ochrany práv prostredníctvom hmotnoprávnej úpravy v režime Občianskeho zákonníka možno vyvodíť, že jediným následkom ktorý nastával v prípade vydania rozhodnutia v režime Občianskeho súdneho poriadku bolo, že výrok rozsudku, ktorý ukladá podnikateľovi povinnosť zdržať sa ďalšieho použitia neprijateľnej zmluvnej podmienky vyvoláva účinky aj voči ďalším spotrebiteľom. Tieto účinky sa rozširujú aj na skutočnosť, že podnikatelia si nebudú môcť uplatňovať plnenie z titulu takejto neprijateľnej zmluvnej podmienky. Tieto závery potvrdzuje aj rozsudok Súdneho dvora zo dňa 26.04.2012 vo veci C-472/10 Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt, kde v konaní boli položené relevantné prejudiciálne otázky. V súvislosti s nami pertraktovanou problematikou je potrebné poukázať na prvú formulovanú prejudiciálnu otázku, a to „*Má sa článok 6 ods. 1 smernice vykladať tak, že nekalá podmienka nie je záväzná pre žiadneho spotrebiteľa, ak zákonom určená a oprávnená organizácia v mene spotrebiteľov prostredníctvom žaloby vo verejnom záujme (actio popularis) uplatňuje určenie neplatnosti uvedenej nekalej podmienky, ktorá je súčasťou zmluvy uzavretej so spotrebiteľmi? V prípade, keď sa na základe žaloby vo verejnom záujme prijme rozsudok, ktorý je aj v prospech spotrebiteľov, ktorí neboli účastníkmi konania, alebo ktorý zakazuje používanie vopred stanovenej nekalej podmienky zmluvy, má sa článok 6 ods. 1 smernice... vykladať tak, že uvedená nekalá podmienka, ktorá je súčasťou spotrebiteľských zmlúv, nie je ani do budúcnosti záväzná pre žiadneho z dotknutých spotrebiteľov, takže súdny orgán má ex officio uplatniť právne dôsledky, ktoré z toho vyplývajú?*“

Súdny dvor na položenú prejudiciálnu otázku odpovedal kladne, keď vychádzal predovšetkým z podstaty (účelu) samotnej právnej úpravy. Súdny dvor zdôraznil najmä, že „*VZP (ale aj samotná zmluva) v spotrebiteľských zmluvách, ktoré boli vyhlásené za nekalé v rámci žaloby o zdržanie sa konania proti dotknutému predajcovi alebo dodávateľovi, o akú ide vo veci samej, neboli záväzné ani pre spotrebiteľov, ktorí sú účastníkmi konania o žalobe o zdržanie sa konania, ani pre tých spotrebiteľov, ktorí s predajcom alebo dodávateľom uzavreli zmluvu, pre ktorú platia tie isté VZP (ale aj samotná zmluva).*“⁹

Z hľadiska predmetu konania ustanovenie § 53a ods. 1 Občianskeho zákonníka, neodkazuje vyslovene len na konania o určenie neprijateľnosti konkrétnej zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve, ale rozširuje ho aj na konania o vydanie bezdôvodného obohatenia alebo konania o náhradu škody dodávateľovi voči spotrebiteľovi, nakoľko všeobecný súd je povinný skúmať a prihliadať na obsah nekalých podmienok v spotrebiteľských zmluvách z úradnej moci (*ex officio*). V tomto smere ale absentuje relevantná hmotnoprávna úprava, v súvislosti s čím vznikajú mnohé aplikačné problémy.

Z hľadiska aplikačnej praxe možno poukázať na jedno kontroverzné rozhodnutie, ktoré odzrkadľuje vnímanie uvedenej problematiky v rovine všeobecných súdov, a to je akceptácia potreby ochrany toho, čo ako povinnosť ukladá európske právo, avšak prostriedky ochrany sú navodzované čisto a len v kontexte inštitútov vnútroštátneho práva, ktoré sú nie úplne spôsobilé reflektovať práve na požiadavky ochrany Európskej Únie.

⁹ Porovnaj bod 38 rozsudku Súdneho dvora zo dňa 26.04.2012 vo veci C-472/10 Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1430292676765&uri=CELEX:62010CJ0472>, [posledná návšteva 25.04.2015].

V súlade s rozsudkom Okresného súdu Spišská Nová Ves zo dňa 11.07.2013, spisová značka 10C/12/2013: „Súd určuje, že Zmluva o zriadení záložného práva zo dňa 38.02.2006, ktorej predmetom sú pozemky ... a stavba ... je v časti o výkone záložného práva dobrovoľnou dražbou v bode X., v časti o výkone záložného práva dobrovoľnou dražbou podľa zákona č. 527/2002 Z.z. a v bode 10, je neplatná.“¹⁰ V uvedenom konaní posudzoval súd Zmluvu o mimoriadnom medziúvere a stavebnom úvere, na základe ktorej bol dlžníkovi poskytnutý úver v celkovej výške 405.000,- Sk, od ktorej poskytovateľ úveru odstúpil (pre neplnenie zmluvných podmienok dlžníkom), a na základe čoho mu vyúčtoval 3% ročné úroky z omeškania nad dohodnutú úrokovú sadzbu a pri medzi úvere 5% nad dohodnutú úrokovú sadzbu, čo súd považoval za prekročenie maximálne prípustnej úrokovej sadzby voči spotrebiteľovi. Tieto neoprávnené úroky sa mali na základe zmluvy vymáhať dobrovoľnou dražbou, čo uvedený súd považoval za neprijateľné. Z vyššie uvedeného vyplýva, a to aj v kontexte ustanovenia § 53a ods. 1 Občianskeho zákonníka, že tento dodávateľ sa musí zdržať uspokojovania nároku, a to aj prípadne legitímneho, voči každému ďalšiemu spotrebiteľovi. Týmto spôsobom súd vylúčil možnosť využiť pri uspokojovaní nárokov dodávateľa inštitút dobrovoľnej dražby *un blanc*.

Opätovne citujúc z rozsudku Súdneho dvora zo dňa 26.04.2012 vo veci C-472/10 Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt, „ak bola v rámci takéhoto konania uznaná nekalá povaha podmienky obsiahnutej vo VZP (zhodne aj zmluva), vnútroštátne súdy sú povinné aj v budúcnosti z tejto skutočnosti vyvodiť všetky dôsledky stanovené vo vnútroštátnom práve tak, aby predmetná podmienka nebola záväzná pre spotrebiteľov, ktorí uzavreli zmluvu s dotknutým predajcom alebo dodávateľom, na ktorú sa uplatňujú tie isté VZP (zhodne aj zmluva).“¹¹

Požiadavka zrozumiteľnosti a prehľadnosti musí byť vnímaná ako všeobecný atribút právnej normy, a obzvlášť v právnej úprave ochrany spotrebiteľa, ktorá obsahuje aspekt všeobecnej použiteľnosti a širokej aplikovateľnosti najmä na občianskoprávne vzťahy.

Ochrana spotrebiteľa je z hľadiska práva sférou dynamickou, pričom zasahuje do mnohých právnych oblastí, a teda aj do oblasti civilného práva, procesné právo nevynímajúc. Popri jednotlivých inštitútoch samotný účel právnej úpravy modifikuje zaužívané štandardy, a deklaruje, že na ich výklad a aplikáciu je potrebné nazerať cez prizmu zásady ochrany spotrebiteľa, tak ako sme to už naznačili vyššie.

4. Otázky nad existenciou kolektívnej ochrany v nových procesných kódexoch

Pokiaľ vymedzujeme nové procesné kódexy je potrebné priblížiť nosnú myšlienku rekodifikácie civilného procesu. Touto myšlienkou je snaha o zrýchlenie a zefektívnenie civilného procesu a jeho nasmerovanie k moderným a novodobým trendom.

Je nepochybné, že rekodifikácia civilného procesu sa nedotýka len jedného právneho predpisu, ale rozhodne bude mať dopad aj na ďalšie právne normy, a to nielen procesného charakteru.

Preto sa ďalej zameriame na rozbor otázok z pohľadu, či a akým spôsobom navrhovaná právna úprava vymedzuje kolektívnu ochranu práv spotrebiteľov, a či v dôsledku rekodifikácie dochádza k presunu základného rámca ochrany z vykonávacieho do základného konania.

5. Civilný sporový poriadok a kolektívna ochrana práv spotrebiteľa

Civilný sporový poriadok vymedzuje v druhej časti, druhej hlave – Spory s ochranou slabšej strany, čím reflektuje na základný procesný princíp zakotvený v článku 6 Civilného sporového poriadku. Systematicky je táto hlava zaradená za právnu úpravu konania na súde prvej inštancie, čo naznačuje, že štandardný procesný postup v konaní na súde prvého stupňa bude podraďovať pod režim určitých osobitých procesných pravidiel. Uvedenú úvahu potvrdzuje aj samotná dôvodová správa k navrhovanému Civilnému sporovému poriadku, keď uvádza: „Odôvodnenosť tohto postulátu spočíva v objektívnej hmotnoprávnej i procesnoprávnej nerovnosti určitých subjektov práva, ktorú musí súd kompenzovať uplatnením osobitných procesných postupov divergentných od

¹⁰ dostupné na <http://otvorenesudy.sk/decrees/643477>. [posledná návšteva 27.04.2015].

¹¹ Porovnaj bod 44 rozsudku Súdneho dvora zo dňa 26.04.2012 vo veci C-472/10 Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1430292676765&uri=CELEX:62010CJ0472>, [posledná návšteva 25.04.2015].

všeobecných procesných inštitútov sporového konania, inak by nebol naplnený účel sporového konania, ktorým je spravodlivá a rýchla ochrana porušených alebo ohrozených subjektívnych práv. V zhode s judikatúrou, doktrínou i relevantnou spoločensko – ekonomickou praxou predkladateľ za subjekt hodný takejto procesnej ochrany ustanovil spotrebiteľa v spotrebiteľských procesných vzťahoch.“¹²

Civilný sporový poriadok vo väzbe na ochranu spotrebiteľa upravuje (1) všeobecné ustanovenia o konaniach v prípadoch, ak jeden z účastníkov konania je spotrebiteľ (§§283 – 293 Civilného sporového poriadku) a následne (2) konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach (§§ 294 – 299 Civilného sporového poriadku).

Všeobecná časť vymedzuje osobitosti, ktoré sa týkajú konania v spotrebiteľských sporoch. Spotrebiteľský spor je vymedzený v ustanovení § 283 Civilného sporového poriadku tak, že: „Spotrebiteľský spor je spor medzi spotrebiteľom a dodávateľom vyplývajúci zo spotrebiteľskej zmluvy alebo súvisiaci so spotrebiteľskou zmluvou.“ V tejto konštrukcii tak navrhovaný Civilný sporový poriadok reflektuje na hmotnoprávnu úpravu zakotvenú v § 52 Občianskeho zákonníka. V týchto intenciách by sa malo vykladať aj ustanovenie § 283 Civilného sporového poriadku. Pojem „súvisiaci so spotrebiteľskou zmluvou“ môže vhodne prispieť k rozšíreniu aj na iné ako len spotrebiteľské vzťahy zo spotrebiteľských zmlúv a to s odkazom na konkrétne skutkové okolnosti prípadu.

Z hľadiska procesných špecifik, ktoré sa uplatňujú v spotrebiteľských sporoch je potrebné zmieniť najmä osobitú manudukačnú povinnosť súdu (o možnosti zastúpenia prostredníctvom osoby založenej na ochranu práv spotrebiteľa), nad rámec všeobecnej poučovacej povinnosti o osobitých inštitútoch potrebných na účelne uplatnenie alebo bránenie práv spotrebiteľov. Procesným špecifikom je tiež nemožnosť spojiť vec na spoločné konanie, ibaže by išlo v oboch prípadoch o spor spotrebiteľský. Z hľadiska dispozičných úkonov, v prípade ak je žalovaným spotrebiteľ, zákonodarca vylučuje možnosť zmeny žaloby.

Osobité pravidlá platia aj pri dokazovaní. Civilný sporový poriadok vylučuje aplikáciu koncentrácie konania. V spotrebiteľských sporoch je tiež prelomená zásada formálnej pravdy, keď súd môže vykonať aj iné dôkazy, ako len tie, ktoré boli v konaní navrhnuté.

Určité špecifiká v porovnaní so všeobecnou právnou úpravou vykazujú aj rozsudky, keď v uvedenej právnej úprave je aj prelomenie zásady *ne ultra petitum partes* v spotrebiteľských sporoch. Uvedené vplýva z *ex offio* povinnosti súdu skúmať v spotrebiteľských sporoch neprijateľnosť podmienky v spotrebiteľskej zmluve.

Na všeobecnú úpravu konania vo veciach ochrany spotrebiteľa nadväzuje konanie o tzv. abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach.¹³ Dôvodová správa k tomu uvádza, že sa „zavádza osobitný typ konania, ktorého zmyslom a účelom je vysloviť neprijateľnosť zmluvných podmienok v spotrebiteľských zmluvách alebo určiť obchodnú praktiku za nekalú mimo rámca všeobecného sporu spotrebiteľ – dodávateľ. Možnosť súdu vysloviť neúčinnosť zmluvnej podmienky v individuálnom prípade a súčinkami *inter partes* však zostáva zachovaná i v režime spotrebiteľského sporu. Abstraktná kontrola neprijateľnosti zmluvných podmienok však prebieha mimo rámca konkrétneho konania, na podnet špecificky legitimovaných subjektov (§ 295) a so špecifickými účinkami tohto rozsudku (§ 298).“ Predmetná právna úprava transponuje smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2009/22/ES z 23. apríla 2009 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov.

Požiadavky na zabezpečenie abstraktnej kontroly nekalých podmienok spotrebiteľských zmlúv a nekalých obchodných praktík dlhodobo judikuje aj Súdny dvor Európskej únie. Súdny dvor Európskej únie zdôrazňuje, že predmetná právna ochrana by mala mať nielen hmotnoprávnu podobu ale najmä procesný charakter.

Domnievame sa, že konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach má čiastočne iný význam ako štandardné sporové konanie. Na druhej strane si myslíme, že konanie

¹² Dôvodová správa

¹³ podľa § 294 Civilného sporového poriadku, „Konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach je konanie, v ktorom súd skúma neprijateľnosť zmluvných podmienok v spotrebiteľskej zmluve alebo v iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou a nekalé obchodné praktiky nezávisle od okolností konkrétneho prípadu.“

podľa prvého oddielu a druhého oddielu druhej časti druhej hlavy je potrebné vnímať vo vzájomných súvislostiach. Máme za to, že nie je vylúčené, aby aj na podklade individuálneho konania medzi spotrebiteľom a dodávateľom neprišlo k vyvolaniu konania o abstraktnej kontrole. Právna úprava, ale aj skutkové okolnosti prípadu nemôžu vylučovať, že určitá nekalá podmienka v individuálnej zmluve alebo nekalá obchodná praktika bude vo všeobecnosti, a to aj voči ostatným spotrebiteľom, bez ohľadu na skutkové okolnosti prípadu posúdená ako nekalá spotrebiteľská podmienka alebo nekalá obchodná praktika. Uvedené je potrebné vnímať aj recipročne. Predpokladáme, že rozhodnutie v konaní o abstraktnej kontrole bude mať širšie následky. Rozhodnutie, ktorým bude v konaní o vyslovenie abstraktnej kontroly vyslovené, že určitá podmienka v spotrebiteľskej zmluve je nekalá alebo je takáto obchodná praktika, a bude individuálnemu subjektu uložená povinnosť zdržať sa jej používania, nebude brániť individuálnemu spotrebiteľovi vo vyvolaní konania o náhradu škody prípadne konania o vydanie bezdôvodného obohatenia, pričom najmä pokiaľ ide o skúmanie predpokladov pre vznik nároku bude situácia spotrebiteľa do určitej miery zjednodušená, keď ako sme naznačili, nekalosť podmienky alebo obchodnej praktiky bude skonštatovaná skorším rozhodnutím.

Uvedená konštrukcia tak podľa nášho názoru zodpovedá aj individuálnemu charakteru nárokov na náhradu škody prípadne inej ujmy alebo bezdôvodného obohatenia tak, ako to vyjadruje aj ustanovenie § 54 ods. 1 Obchodného zákonníka, keď zakotvuje len odstraňovací a zdržovací nárok.

Najmä pokiaľ ide o posudzovanie výšky škody vo väzbe ku konkrétnemu subjektu je natoľko individuálneho, že ho nebude možné podraďovať pod režim kolektívnej ochrany práv.

Pokiaľ ide o základ nároku platí to, čo sme uviedli vyššie, pričom poukazujeme aj na základné princípy na ktorých je Civilný sporový poriadok budovaný, a to najmä na článok 2 odsek 2 Civilného sporového poriadku.¹⁴

Konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach sa vyznačuje osobitými aspektmi, ktorými sú:

- a) aktívna legitímácia v konaní,
- b) právne posúdenie veci bez ohľadu na skutkové okolnosti prípadu,
- c) rozhodovanie veci bez nariadenia pojednávania,
- d) účinky rozhodnutia vo veci samej.

Ad a) Uvedené konanie je oprávnený vyvolať jediný subjekt, ktorým je právnická osoba založená alebo zriadená na ochranu práv spotrebiteľa a orgán dohľadu podľa osobitého predpisu, ktorým je Slovenská obchodná inšpekcia. Z uvedeného vyplýva, že v danom prípade nejde o klasický spor medzi dodávateľom a spotrebiteľom, ale ide o osobitý druh konania, ktoré je oprávnený vyvolať len špecifický subjekt. Navyše, toto konanie prebieha mimo rámca účasti individuálnych spotrebiteľov. Tí by sa maximálne mohli na konaní zúčastniť v pozícii svedkov. Možno predpokladať, že toto konanie bude vyvolané aktívne legitimovaným subjektom na základe podnetu spotrebiteľa, ale nie je vylúčené, že samotná právnická osoba dospeje k zisteniu rozhodujúcich skutočností a vyvolá takéto konanie.

Ad b) Z citovaného ustanovenia vyplýva, že v danom prípade bude súd posudzovať nekalé podmienky v spotrebiteľskej zmluve alebo nekalé obchodné praktiky *un blanc*, t.j. bez ohľadu na konkrétne skutkové okolnosti prípadu. Z nedávnej rozhodovacej praxe slovenských súdov by bolo možné poukázať napríklad na rôzne adhézne zmluvy, ktoré boli uzatvárané so spotrebiteľmi.¹⁵

Pojem nekalé (neprijateľné) podmienky v spotrebiteľských zmluvách definuje a demonštratívne vypočítava Občiansky zákonník v § 53 a taktiež aj Zákon o ochrane spotrebiteľa. Pokiaľ ide o pojem nekalé obchodné praktiky, možno jednoznačne podradiť pod neho aj praktiky,

¹⁴ Podľa článku 2 ods. 2 Civilného sporového poriadku, „

¹⁵ Najčastejšie išlo o prípady formulárových zmlúv uzatváraných so spotrebiteľom, ktoré obsahovali splnomocnenie voči tretej osobe, ktorá bola spriaznená s dodávateľom na právne úkony napr. uznanie dlhu, uzavretie dohody o zrážkach zo mzdy a pod, k tomu porovnaj Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 28.10.2011, spisová značka 14Co/346/2011, Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 12.10.2011, spisová značka 6Co/177/2011 dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Komisnia-na-posudzovanie-podmienok-v-spotrebiteľskych-zmluvach/Rozsudky-sudov.aspx> [posledná návšteva 20.04.2015].

ktoré sa vyskytujú v oblasti hospodárskej súťaže a z uvedeného dôvodu nepochybne táto úprava bude kryť aj prípady subsumované pod súčasné ustanovenie § 54 Obchodného zákonníka.

Súd sa bude prioritne zameriavať na právne posúdenie veci, čo je vyjadrené v samotnom ustanovení § 293 Civilného sporového poriadku, keď konkrétne okolnosti prípadu nie sú relevantné. Na tento spôsob riešenia, keď sa vyzdvihol najmä ich preventívny charakter už poukazovala aj odborná verejnosť.¹⁶

Možno tak do určitej miery vyzdvihnúť možnosť preventívneho pôsobenia tohto konania, ktoré zároveň ukladá povinnosť subjektom na to určeným naplňovať svoju primárnu úlohu ochrany spotrebiteľa, a to práve prostredníctvom predmetného konania.

Ad c): Vzhľadom na skutočnosti, že súd sa prioritne zameriava na právne posúdenie veci, nie je potrebné nariaďovať pojednávanie. Vzhľadom na to, že navrhovaná právna úprava zakotvuje aj osobité otázky dokazovania, možnosť nariadiť pojednávanie nie je vylúčená.

Ad d): Súd vo veci samej rozhoduje rozsudkom. Podľa § 298 ods. 3 Civilného sporového poriadku, „Ak súd určí, neprijateľnosť zmluvnej podmienky alebo určí, že obchodná praktika je nekalá, zakáže žalovanému používať túto podmienku alebo zmluvnú podmienku s rovnakým významom vo všetkých zmluvách alebo v iných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmlouvou alebo žalovanému zakáže používať nekalú obchodnú praktiku.“

Z uvedeného tak vyplýva, že rozsudok vydaný v konaní o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach vyvoláva účinky voči všetkým ďalším oprávneným subjektom. Každý spotrebiteľ bude môcť v tomto kontexte vo vzťahu k sebe ako osobe vyvodzovať prípadné ďalšie nároky, ktoré budú vyplývať z tohto rozhodnutia, prípadne, za zakotvenia určitého mechanizmu v konaní o nútenom výkone rozhodnutia si uplatňovať relevantnú ochranu. Nedodržanie povinnosti uloženej v súdnom rozhodnutí bude následne vynútitel'né resp. sankcionovateľné aj v rovine verejného práva.

Zároveň odkazujeme na výklad uvedený vyššie a na potrebu vnímať konanie o abstraktnej kontrole aj v kontexte všeobecných ustanovení v konaní vo veciach ochrany spotrebiteľa.

6. Záver

Z naznačených analýz je zrejmé, že kolektívna ochrana práv sama o sebe sa v nových procesných kódexoch nenachádza. Na druhej strane máme za to, že inštitút abstraktnej kontroly v spotrebiteľských veciach je schopný zabezpečiť aspoň niektoré účinky, ktoré sa nevyhnutne spájajú s kolektívnou ochranou práv spotrebiteľa tak, ako ich vyžaduje európska legislatíva. Nepochybne ale možno konštatovať, že definitívnym završením by malo byť až vytvorenie samostatného kódexu, kde vo väzbe na ochranu práv spotrebiteľa bude definovaná a zákonne vymedzená aj ochrana práv spotrebiteľa.

Použitá literatúra:

- BALARIN, J. Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení. Praha: centrum právní komparatistiky. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, ISBN: 978-80-87488-03-4.
- KRAJČO, J. a kol. Občiansky súdny poriadok. I diel. Komentár. V. aktualizované vydanie, Bratislava: EUROUNION spol. s. r. o., s. 591
- http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/collective_redress_en.htm,

¹⁶ „Za súčasného stavu právnej neistoty by sa mala preferovať abstraktná a preventívna kontrola oproti individuálnej ochrane a individuálnej (konkrétnej) kontrole zmluvných klauzúl. Mali by byť vytvorené nielen zoznamy nedovolených dojednaní, ale aj naopak, zoznamy klauzúl, ktoré pochybnosť nevyvolávajú (vo viacerých rozsudkoch uvedených v JASPI je napríklad takou klauzulou úrok z omeškania vo výške 0,05 %, napríklad OS Rožňava, 14.9.2009, sp. zn. 12C/82/2008, ktorý odmietol vyššiu sankciu a uviedol: „Podľa názoru súdu v danom prípade prijateľnou sankciou za omeškanie žalovaného sa javí sankcia vo výške 0,05 % denne, ktorú možno hodnotiť ako primeranú.“). Normatívna podoba tohto výsledku pritom nie je nevyhnutná. Môže sa to niekomu zdať ako krok späť, považujem to ale v dnešnej situácii za rozumné riešenie.“ In: CSACH, Kristián. O štandardizácii spravodlivosti. dostupné na: <http://jinepravo.blogspot.sk/2010/11/o-standardizacii-spravodlivosti.html>. [Posledná návšteva 20.04.2015].

- rozsudok Súdneho dvora zo dňa 26.04.2012 vo veci C-472/10 Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1430292676765&uri=CELEX:62010CJ0472>,
- rozsudok Súdneho dvora zo dňa 26.04.2012 vo veci C-472/10 Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság proti Invitel Távközlési Zrt, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1430292676765&uri=CELEX:62010CJ0472>,
- rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 28.10.2011, spisová značka 14Co/346/2011, Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 12.10.2011, spisová značka 6Co/177/2011 dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Komisnia-na-posudzovanie-podmienok-v-spotrebitelskych-zmluvach/Rozsudky-sudov.aspx>
- CSACH, K. O štandardizácii spravodlivosti. dostupné na: <http://jinepravo.blogspot.sk/2010/11/o-standardizacii-spravodlivosti.html>.

Kontaktné údaje:

JUDr. Romana Smyčková, PhD.
romana.smyckova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
811 01 Bratislava
Slovenská republika

JUDr. Alexandra Kotrecová, PhD.
alexandra.kotrecova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
811 01 Bratislava
Slovenská republika

VYBRANÉ ASPEKTY KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NIEKTORÝCH NÁROKOV Z POHLĎADU EMISNÉHO ŠKANDÁLU SPOLOČNOSTI VOLKSWAGEN

Martin Križan

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: In September 2015, the United States Environmental Protection Agency claimed that Volkswagen had installed illegal software on some of its diesel vehicles, to modify emissions of certain air pollutants. Subsequently, the company has been the subject of legal action brought by consumers, investors, non-governmental organisations and government agencies. In many cases, the plaintiffs have gathered their actions together into collective (or class action) complaints. The goal of this paper is not to provide an exhaustive overview of all legal aspects of the emission scandal; this scandal serves as a prime example of importance and effectivity of collective exercise of private right claims. Its secondary purpose is to illustrate the effect of long-term exhaust of emissions, especially nitrogen oxides, to the health of the population and the *de lege lata* difficulties in collective exercise of this claim.

Abstrakt: V septembri 2015, Úrad na ochranu životného prostredia USA obvinil automobilku Volkswagen z toho, že za účelom úpravy emisie niektorých znečisťujúcich látok nainštalovala do svojich dieselových vozidiel nelegálny software. Následne bola spoločnosť predmetom mnohých súdnych konaní, začatých spotrebiteľmi, investormi, vládnymi aj mimovládnymi organizáciami. V mnohých prípadoch žalobcovia postupovali spoločne a svoje nároky spojili do kolektívnych žalôb. Cieľom tohto materiálu nie je poskytnúť vyčerpávajúci prehľad všetkých právnych aspektov emisného škandálu; ten predovšetkým slúži len ako ukážka významu a efektivity kolektívneho uplatňovania niektorých súkromnoprávných nárokov. Jeho sekundárnym účelom je ilustrovať následok dlhodobej emisie výfukových plynov, najmä oxidov dusíka, na zdravie obyvateľstva a ťažkosti pri kolektívnom uplatňovaní tohto nároku z pohľadu *de lege lata*.

Keywords: collective redress, Volkswagen, emissions, impact of transport, damage

Kľúčové slová: kolektívne odškodnenie, Volkswagen, emisie, vplyv dopravy, škoda

I. Úvod

Globalizácia ako postupný proces narastania medzinárodného prepojenia a zblížovania národných kultúr a ekonomík viedla v ostatných niekoľkých desaťročiach k nebyvalému prieniku podnikateľských aktivít do nových oblastí a regiónov, čo v konečnom dôsledku viedlo k vytvoreniu globálneho trhu. To na jednej strane prinieslo obchodným spoločnostiam rast ich ziskov, no súčasne to vyvolalo nový a dovtedy nepoznaný problém a tým je riziko ekonomických a právnych následkov v prípade globálneho zlyhania. Globálne zlyhanie znamená globálny problém, no existujú globálne riešenia na odstránenie následkov týchto zlyhaní? Zo skúseností aplikačnej praxe vyplýva, že národné súdy mnohokrát čelia problémom, ktoré zasahujú do právnej či majetkovej sféry veľkej skupiny osôb a ktoré presahujú hranice národných štátov, no súčasne nemajú k dispozícii právne mechanizmy na to, aby aj ich riešenie bolo globálne.

Jedným z mnohých odvetví, v rámci ktorého zlyhanie hoci len jedného relevantného hráča v globálnom meradle vedie k vzniku globálnych problémov, je i automobilový priemysel (v širšom význame) či prevádzka motorových vozidiel (v užšom význame). Veľké množstvo subjektov a ich individuálnych pomerov predstavujú príliš komplexný celok na to, aby sa právo – hmotné i procesné – dokázalo efektívne vypořadať so všetkými prípadmi a to najmä v prípadoch vzniku škody. Túto nemožnosť v plnej nahote preukazuje aj prípad, ktorý sa do povedomia širokej laickej i odbornej

verejnosti dostal po názvom „emisný škandál“ (či „emisná kauza“) spoločnosti Volkswagen, ktorá z hľadiska jej komplexnosti (hoci len optikou európskeho spotrebiteľa) očividne presahuje možnosti národných súdov poskytnúť osobám dotknutým touto kauzou skutočne efektívnu právnu ochranu resp. individuálne uplatňovanie nárokov by bolo očividne zdĺhavé, neefektívne a v konkrétnych prípadoch by mohlo priniesť i odlišné výsledky.

II. Kolektívne uplatňovanie nárokov pri pohľade na emisnú kauzu Volkswagen

Hoci emisná kauza spoločnosti Volkswagen už bola vyčerpávajúco vysvetlená mnohokrát, je pre jej správne pochopenie vysvetliť niektoré jej právne a faktické aspekty.

Spoločnosť Volkswagen vyvinula a do svojich vozidiel nainštalovala software, ktorý dokázal rozpoznať, kedy je vozidlo testované na množstvo produkovaných emisií oxidu dusíka (NOx) a ktorého úlohou bolo krátkodobo znížiť výkon motora tak, aby došlo k splneniu predpísaných emisných limitov. Pri bežnej prevádzke bol emisný kontrolný systém/software deaktivovaný, v dôsledku čoho vozidlo emitovalo mnohonásobne (údajne až 40-násobne) viac oxidov dusíka. Hoci o dôvodoch sa všeobecne len špekuluje, za najpravdepodobnejší sa považuje ten, že emisné limity sú stanovené, a to najmä vo vzťahu k vznetrovým (naftovým) motorom, na nedosiahnuteľnú úroveň resp. vznetrové motory konštrukčne nie sú schopné tieto limity splniť. Nakoľko predmetom tohto príspevku nie je hodnotiť technologickú vyspelosť naftových motorov, tejto domnienke nebudeme venovať väčšiu pozornosť.

Presný počet vozidiel, ktorých sa tento prípad týkal, je doteraz neznámy a odhady sa pohybujú zaokrúhlené na desiatky tisíc. Koncern Volkswagen Group priznal, že uvedený software je celosvetovo použitý v cca 11 miliónoch vozidiel, predaných v rokoch 2008 až 2015, z toho až 8 miliónov v Európe (cca 2,8 miliónov v Nemecku a 1,1 milióna vo Veľkej Británii). V Spojených štátoch amerických sa prípad týkal viac ako 482 tisíc dieselových vozidiel, austrálska divízia spoločnosti Volkswagen oznámila, že na austrálskom trhu sa emisná kauza týka vyše 91.000 automobilov. Pre úplnosť, na Slovensku sa kauza má týkať 37.190 automobilov značiek Volkswagen, Audi a SEAT. Reálne číslo však môže byť vyššie, keďže o počte dotknutých vozidiel neinformovala Škoda, teda dlhodobo najúspešnejšia značka na slovenskom trhu. Navyiac, ďalšie stovky či tisíce vozidiel z produkcie koncernu Volkswagen sa do uvedenej štatistiky nedostalo z dôvodu ich individuálneho dovozu, t.j. mimo oficiálnu distribučnú sieť.

Právne a ekonomické dopady tohto prípadu sú ďalekosiahle a vyvolal desiatky civilných, správnych i trestných konaní. Z pohľadu súkromnoprávneho uplatňovania subjektívnych práv dochádzalo k ich uplatňovaniu individuálne aj kolektívne, pričom subjekty dotknuté touto kauzou možno rozdeliť do dvoch základných skupín.

Prvá skupina subjektov dotknutých emisným škandalom spoločnosti Volkswagen je z hľadiska identifikácie jej členov relatívne homogénna, nakoľko do nej možno zaradiť predovšetkým konkrétnych vlastníkov jednotlivých vozidiel (najmä z dôvodu ujmy spôsobenej vyššou spotrebou pohonných hmôt a znížením hodnoty daného vozidla), ako aj akcionárov spoločnosti (z dôvodu zníženia hodnoty akcií). Ich spoločným menovateľom je priama adresnosť právneho vzťahu k spoločnosti Volkswagen alebo distribútorom vozidiel koncernu Volkswagen.

Vo vzťahu k prvej skupine sa ako všeobecne uznávaný akceptoval záver, že za škodu spôsobenú akcionárom spoločnosti a vlastníkom vozidiel s upraveným softwarom z dôvodu porušenia predpisov zameraných na ochranu spotrebiteľa³ zodpovedá spoločnosť Volkswagen⁴ resp. jej distribučná sieť.

¹ emisný problém sa týkal vznetrových motorov 1,2 TDI, 1,6 TDI a 2,0 TDI Euro5, patriacich do konštrukčného radu EA 189.

² podľa niektorých zdrojov sa problém týka cca 32 tisíc vozidiel značky Škoda

³ najmä smernice 1999/44/ES Európskeho parlamentu a Rady z 25. mája 1999 o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar a **Smernice Európskeho parlamentu a**

Medzitým sú už známe výsledky prvých individuálne vedených sporov. Z viacerých možno poukázať napr. na rozhodnutie Krajinského súdu v Múnsteri, ktorý kupujúcemu motorového vozidla zn. Volkswagen Tiguan nepriznal právo na zrušenie kúpnej zmluvy, a priznal len právo na opravu výfukového systému vozidla. Rovnako vo veci vedenej na Krajinskom súde v Bochume nebolo kupujúcemu priznané právo odstúpiť od zmluvy a súd dospel k záveru, že žalovaný, ktorým bol autorizovaný predajca vozidiel VW, nemôže zodpovedať za konanie výrobcu vozidla. V oboch prípadoch boli žalovanými predajcovia vozidiel, t.j. nie priamo spoločnosť Volkswagen a v oboch prípadoch súdy podľa nemeckého hmotného práva priznali len práva smerujúce k odstráneniu vady, právo na odstúpenie od zmluvy či právo na náhradu škody priznané neboli. K inému záveru dospel súd prvej inštancie v španielskom Valladolide, ktorý vlastníčkovi vozidla zn. Audi Q5 priznal náhradu vo výške 5.006,50 EUR (10% z kúpnej ceny vozidla) z dôvodu, že úprava softwaru spôsobila 10% zníženie hodnoty vozidla. Len pre úplnosť je nutné uviesť, že ide o prvé úspešné individuálne uplatňovanie súkromnoprávných nárokov podľa španielskeho práva, vo všetkých piatich predchádzajúcich konaniach pred španielskymi súdmi neboli spotrebiteľia úspešní.⁵ I z tohto stručného prehľadu je zreteľne vidno, že individuálne uplatňovanie nárokov európskymi spotrebiteľmi bude aj v rámci vnútorného jednotného trhu viesť k nekonzistentným, diametrálne odlišným výsledkom, čo rozhodne neprispieva k zvyšovaniu právnej istoty európskeho spotrebiteľa, ktorý dôvodne očakáva identický výsledok bez ohľadu na právny poriadok štátu, podľa ktorého svoje nároky uplatňuje.

Z pohľadu kolektívneho uplatňovania subjektívnych práv je situácia (všeobecne) odlišná a to aj s prihliadnutím na legálne možnosti kolektívneho uplatňovania subjektívnych práv podľa národných poriadkov. Tieto prípady sú taktiež dvojakého druhu. Jednu časť predstavujú nároky, ktoré by sa pred súd individuálne dostávali len ťažko a ich skupinové uplatňovanie predstavuje jediný racionálny prostriedok nápravy. Sem možno zaradiť napr. posudzovanie neprijateľných podmienok v obchodných podmienkach. Druhú kategóriu predstavujú prípady, kedy individuálne nároky síce samy o sebe sú uplatniteľné (typický nárok na náhradu škody), no spoločný postup viacerých osôb bude znamenať významné zefektívnenie procesu vo vzťahu k dokazovaniu, k nákladom procesu atď. Obzvlášť praktické sa to javí najmä v prípadoch tzv. difúzných škôd, ktoré môžu byť v individuálnych prípadoch síce nízke, no v ich úhrne (napr. aj pri škode na zdraví spôsobenej emisiami oxidov dusíka) spravidla pôjde o vysokú sumu. Pre tieto prípady neexistuje v podmienkach slovenského práva efektívna právna úprava a do úvahy prichádza aplikácia predovšetkým verejnoprávnych noriem (najmä administratívno-právnych noriem na úseku ochrany životného prostredia či verejného zdravia). Tu však súčasne platí, že verejnoprávny postihom zodpovedného subjektu dochádza k vyprázdneniu subjektívneho práva jednotlivca, ktoré stojí na začiatku celého procesu a ktorému právo nedokáže poskytnúť adekvátnu ochranu.

Pre ďalší výklad je nutné priblížiť základné modely kolektívneho uplatňovania subjektívnych práv, ktoré v najvšeobecnejšej rovine možno rozdeliť na skupinový model a reprezentatívny model, ktorého podkategóriou je model vzorového konania.⁶

Znakom reprezentatívneho modelu kolektívneho uplatňovania nárokov je to, že osoby, ktorých práva sú predmetom sporu, sa konania nezúčastňujú a nemajú nijaké procesné postavenie. Práva

Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu

⁴ Sheahan, M. a Blenkinsop, P.: EU seeks to coordinate consumer action against Volkswagen over Dieselgate. Dostupné na: <http://www.reuters.com/article/us-volkswagen-emissions-eu-idUSKCN11B0DL>. Článok publikovaný 5.9.2016, prístup 30.10.2016

⁵ Garcíá, F., Ruiz, R.: Volkswagen pierde en España su primera sentencia por el 'dieselgate'. Dostupné na: <http://www.elmundo.es/motor/2016/10/26/5810953d268e3e05668b461e.html>. Publikované 26.10.2016, prístup 28.10.2016

⁶ Tichý, L., Balarin, J.: Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? (Návrh právní úpravy a jeho odůvodnění). Dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kolektivni-ochrana-procesnich-prav-v-cr-sen-ci-skutecnost-navrh-pravni-upravy-a-jeho-oduvodneni?browser=mobi>. Publikované 22.3.2013, prístup 27.10.2016

určitej skupiny uplatňuje reprezentatívny žalobca na základe vlastnej širokej aktívnej vecnej legitímácie. Typickým príkladom je situácia, kedy organizácia zriadená na ochranu spotrebiteľov požaduje určenie neplatnosti neprijateľnej podmienky. Rozhodnutie vydané v takomto konaní nebude predstavovať prekážku *res iudicata* a teda brániť konkrétnemu spotrebiteľovi podať individuálnu žalobu, v ktorej sa bude domáhať vlastných nárokov, založených na použití neprijateľnej podmienky. Tento model kolektívneho uplatňovania nárokov spravidla nebude vhodný na uplatňovanie individuálnych peňažných nárokov jednotlivca, použiteľný bude preto najmä pri negatívnych žalobách.

Podstata modelu o vzorovej žalobe/vzorovom rozhodnutí spočíva v tom, že konkrétny nárok uplatní len jeden člen skupiny, ktorý spravidla bude personálne, odborne a ekonomicky dostatočne vybavený na to, aby bol v konaní úspešný. Konečným rozhodnutím vo veci samej resp. finálnym posúdením nároku zo strany súdu, ideálne zo strany súdu najvyššej inštalácie, sa následne budú riadiť aj ostatní členovia skupiny pri ďalšom uplatňovaní nárokov. Výhodou je najmä to, že „vzorový“ žalobca svojou procesnou aktivitou preskúma „priechodnosť“ uplatneného nároku z pohľadu jeho úspechu bez toho, aby sa o to isté súbežne (modelom „pokús – omyl“) pokúšali aj ostatní členovia skupiny v samostatných konaniach. Ďalším výsledkom je i dôkazné odbremenenie ostatných žalobcov a ekonomické zefektívnenie všetkých ostatných nasledujúcich procesov, ktoré budú posudzované na základe výsledku dosiahnutého vo vzorovom konaní.

Skupinový model kolektívneho uplatňovania individuálnych nárokov možno považovať za najefektívnejší prostriedok ochrany kolektívnych záujmov a svojej podstate sa najviac podobá tradičnému angloamerickému chápaniu „*class actions*“. Skupinovým modelom kolektívneho uplatňovania nárokov možno postupovať nielen v prípadoch skupinového uplatňovania nárokov proti jednému žalovanému (aktívne skupinové konanie), ale i v prípadoch, kedy jednotlivec uplatňuje svoje nároky voči skupine žalovaných (pasívne skupinové konanie). Tento model bude prakticky najmä v prípadoch, v ktorých by individuálne vedenie sporu bolo natoľko nákladné (časovo, ekonomicky či personálne), že by prestalo byť pre jednotlivca atraktívne a priznaný nárok by bol nižší (či podobný) ako náklady na jeho priznanie. Z hľadiska účasti jednotlivca v skupine existujú dve varianty - *opt-in* a *opt-out* varianta. Varianta *opt-in* je založená na dobrovoľnom prihlásení sa (vstupe) jednotlivca do skupiny, t.j. skupinového konania sa zúčastnia len tí jednotlivci, ktorí sa k účasti v stanovenej lehote prihlásia. *Opt-out* model funguje opačne – konanie je vedené všetkými členmi skupiny, a prípade, že jednotlivec nemá záujem pokračovať v konaní, zo skupiny vystúpi.

Modelová kauza Volkswagen opodstatňuje použitie všetkých základných modelov kolektívneho uplatňovania nárokov. Vo vzťahu k vzorovému modelu kolektívneho uplatňovania nárokov možno poukázať napríklad na konanie na Krajskom súde v Braunschweigu, na ktorom spoločne 278 akcionárov spoločnosti zažalovalo spoločnosť Volkswagen podľa nemeckého zákona o zavedení vzorového konania, týkajúceho sa investorov na kapitálových trhoch (***Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz - KapMuG***) o náhradu škody vo výške 3.225.002.361,66 EUR (3 mld 225 mil 2tis 361 eur a 66 centov) z dôvodu zníženia (poklesu) hodnoty akcií. K 21. septembru 2016 eviduje tamojší súd viac ako 1400 žalôb, ktorými sa akcionári v súhrne domáhajú zaplata 8,2 miliardy EUR. KapMuG je príkladom vzorového modelu kolektívneho uplatňovania nárokov.

Nakoľko nemecké ani rakúske právo neumožňujú kolektívne uplatňovanie nárokov na náhradu škody (s výnimkou už uvedeného vzorového konania) bola v októbri 2015 podľa holandského práva, aj s prihladením na čl. 36 nariadenia Európskeho parlamentu a rady č. 1215/2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, na základe iniciatívy rakúskej spotrebiteľskej asociácie VKI (Verein für Konsumenteninformation) a skupiny nemeckých

⁷ Fromm, T., Ott. K.: Investoren verklagen VW auf mehr als drei Milliarden Euro Schadenersatz. Dostupné na: <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/abgas-affaere-investoren-verklagen-vw-auf-mehr-als-drei-milliarden-euro-schadenersatz-1.2906373>. Publikované 14.3.2016, prístup 11.10.2016

spotrebiteľov založená nadácia Volkswagen Car Claims⁸, ktorá k januáru 2016 zastrešovala cca 60 tisíc európskych (najmä nemeckých a rakúskych) zákazníkov spoločnosti Volkswagen s cieľom kolektívne uplatňovať nároky podľa holandského zákona o kolektívnom urovnaní hromadnej škody (Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade), najmä nároky na náhradu škody spočívajúcej v znížení hodnoty vozidla (aktuálnej hodnoty, ako aj hodnoty pri ďalšom predaji vozidla, tzv. „resale value“) a nároky na náhradu zvýšených prevádzkových nákladov (z dôvodu vyššej spotreby pohonných hmôt). Tento skupinový model kolektívneho uplatňovania nárokov je doplnený *opt-in* variantom, t.j. do skupiny žalobcov bude osoba zaradená len na základe vlastného dobrovoľného prejavu vôle.

Druhá skupina osôb, ktoré sú postihnuté dôsledkami zvýšených emisií oxidov dusíka, je absolútne heterogénna z toho hľadiska, že je možné do nej zaradiť prakticky každého – zvýšené množstvo škodlivých látok v ovzduší bude nepriaznivo pôsobiť na každého bez ohľadu na vek, pohlavie, štátne občianstvo či iné diferenciacné kritérium. Tak, ako sa každý môže rozhodnúť, aký životný štýl prijme, napr. či bude alebo nebude fajčiť a teda poškodzovať svoje zdravie, nikto nemôže prijať rozhodnutie nedýchať a neohrozovať svoje zdravie znečisteným ovzduším. **Kolektívne uplatňovanie nárokov zo škody spôsobenej zvýšenou koncentráciou znečisťujúcich látok v ovzduší však bude vykazovať určité špecifiká, ktoré sú v prípade slovenského práva navyše zvýraznené osobitnou povahou právnej zodpovednosti za takto spôsobenú škodu.**

Informácie o dopadoch zvýšenej expozície obyvateľstva emisiám oxidov dusíka len v kontexte tejto kauzy sa podľa charakteru ich zdroja v niektorých detailoch líšia, no všetky sa stotožňujú v tom, že tieto dopady sú zásadného charakteru. Podľa informácie zverejnenej v britskom denníku The Guardian je 11 miliónov „postihnutých“ VW vozidiel zodpovedných za takmer 1 milión ton oxidov dusíka, čo sa približne rovná súčtu emisií všetkých elektrární, dopravných prostriedkov, priemyslu a poľnohospodárstva vo Veľkej Británii a len pre porovnanie uvádza, že najväčšia západoeurópska elektrárňa emituje ročne cca 39 tisíc ton oxidov dusíka. V Spojených štátoch amerických mali tieto vozidlá každoročne emitovať do 42 tisíc ton oxidov dusíka, pričom ak by vozidlá uvedené na trh v USA boli v súlade s normami Environmental Protection Agency (EPA), emitovali by „iba“ niečo cez tisíc ton oxidov dusíka ročne.

Emisia oxidov dusíka v takomto rozsahu má podľa známych štúdií dramatické následky na živote a zdraví veľkej skupiny osôb. Oxidy dusíka sú hlavným zdrojom znečistenia ovzdušia, ktoré okrem iného spôsobujú rakovinu pľúc, astmu a mnohé choroby dýchacieho ústrojenstva a tiež poškodzuje životné prostredie, napr. spôsobuje eutrofizáciu⁹ a acidifikáciu¹⁰. Hlavným zdrojom oxidov dusíka v mestských oblastiach v rámci Európy sú výfukové plyny z vozidiel na naftový pohon a až tretina obyvateľov miest v EÚ je vystavená úrovni vyšším, než sú stanovené limitné hodnoty alebo cieľové hodnoty. Doprava je teda hlavným faktorom podieľajúcim sa na zlej kvalite ovzdušia a súvisiacich vplyvoch na zdravie.¹¹ Medzinárodná agentúra pre výskum rakoviny (The International Agency for Research on Cancer - IARC), ktorá je súčasťou Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO), na základe niekoľkoročného výskumu a preskúmania tisícok vedeckých prác zašla ešte ďalej a za karcinogén nepovažuje (okrem mnohých iných) len konkrétne chemické látky a zlúčeniny emitované v rámci výfukových plynov, ale ako karcinogén spôsobujúci najmä rakovinu pľúc¹² klasifikovala priamo „znečistené ovzdušie“.

⁸ <https://www.stichtingvolkswagencarclaim.com>

⁹ obohacovanie vody živinami, najmä zlúčeninami dusíka a fosforu, ktoré má za následok zvýšený rast siníc, rias a vyšších rastlinných foriem, čím môže dôjsť k nežiaducemu zhoršovaniu biologickej rovnováhy a kvality tejto vody

¹⁰ proces, pri ktorom sa zvyšuje kyslosť abiotických zložiek životného prostredia

¹¹ Uznesenie Európskeho parlamentu z 27. októbra 2015 o meraní emisií v automobilovom priemysle

¹² Simon, S.: World Health Organization: Outdoor Air Pollution Causes Cancer. Dostupné na: <http://www.cancer.org/cancer/news/world-health-organization-outdoor-air-pollution-causes-cancer>. Publikované 17.10.2013, prístup 6.10.2016

Znečistenie ovzdušia spôsobí v EÚ ročne predčasnú smrť vyše 430 000 ľudí a v dôsledku jeho vplyvov na zdravie sa jeho náklady odhadujú na 940 miliárd EUR ročne.¹³ Podľa štúdie zverejnenej v máji 2015 *British Medical Journal*¹⁴ zvyšuje už aj krátkodobá expozícia NO₂ počet predčasných úmrtí o 0.88% v prípade srdcových chorôb a o 1.09% v prípade pľúcnych chorôb. Podľa prof. Martina Williamsa z King's College London sú emisie z dieselových vozidiel príčinou približne 5 800 predčasných úmrtí každoročne len vo Veľkej Británii¹⁵. Zo štúdie EPA (US Environmental Protection Agency) vyplýva že emisia jednej tony oxidov dusíka štatisticky znamená predčasné úmrtie 0.00085 človeka.¹⁶ Podľa výskumu uskutočneného univerzitou v americkom Princetone ešte v roku 2004, na jednu tonu oxidov dusíka pripadá štatistická úmrtnosť v rozsahu od 0,0019 do 0,0095¹⁷, čo znamená, že ak ochorie 10 tisíc ľudí, približne 19 až 95 z nich zomrie na následky emisií.

Z dôvodu náhrady škody spôsobenej zvýšenou expozíciou obyvateľstva oxidom dusíka je spoločnosť Volkswagen v Nemecku podľa nemeckého práva žalovaná o 158 mil. EUR, pričom tento kolektívne uplatnený nárok bol založený na záveroch výskumu o vplyvoch zvýšenej emisie oxidov dusíka na zdravie verejnosti v USA, uskutočnenom Harvardovou univerzitou a Massachusetts Institute of Technology¹⁸, ktoré spoločne odhadujú, že len oxidy dusíka zo softwarovo upravených vozidiel, emitované v rokoch 2008 až 2015, budú v USA neskôr v budúcnosti viesť, okrem iného, k predčasnému úmrtiu 59 osôb, vzniku chronickej bronchitídy u 31 osôb a hospitalizácii 34 osôb. Niektorí autori v snahe odhadnúť celosvetový dopad zvýšenej emisie oxidov dusíka z vozidiel Volkswagen dospeli k záveru, že zvýšená emisia oxidov dusíka (t.j. len rozdiel medzi skutočnou emisiou a povolenou emisiou) môže celosvetovo spôsobiť smrť viac ako 8 tisíc osôb.¹⁹

Problém dopadov zvýšenej emisie oxidov dusíka samozrejme nemožno vnímať len ako nemecký či západoeurópsky problém. Celkové množstvo oxidov dusíka vypustené do ovzdušia v Slovenskej republike počas rokov 1990 až 2006 oscillovalo v hodnotách medzi 222 tis. ton (1990) na úroveň do 86 tisíc ton (2006), z čoho 57 tisíc ton (1990) resp. 13 tisíc ton (2006) predstavovali emisie z mobilných zdrojov.²⁰ Ak by sme pripustili záver EPA o vplyve jednej tony oxidov dusíka, len v podmienkach SR by to znamenalo smrť približne 48 osôb (v roku 1990) resp. 11 osôb (v roku 2006).

¹³ Uznesenie Európskeho parlamentu z 27. októbra 2015 o meraní emisií v automobilovom priemysle

¹⁴ Mills, I.C., Atkinson, R.W., Kang, S., Walton, H., Anderson, H.R., Quantitative systematic review of the associations between short-term exposure to nitrogen dioxide and mortality and hospital admissions. Dostupné na <http://bmjopen.bmj.com/content/5/5/e006946.full>. Publikované 11.5.2015, prístup 6.10.2016

¹⁵ Mathiesen, K., Neslen, A.: Volkswagen's emissions cheating caused an appalling amount of extra pollution. Dostupné na: <http://grist.org/business-technology/volkswagens-emissions-cheating-caused-an-appalling-amount-of-extra-pollution/>. Publikované 23.9.2015, prístup 6.10.2016

¹⁶ EPA v tejto súvislosti taktiež vyčíslila že každá tona emisií oxidov dusíka znamená zvýšenie liečebných nákladov o 7 300 dolárov, čo len v USA bude predstavovať sumu viac ako 100 miliónov dolárov

¹⁷ Mauzerall, D., Sultan, B., Kim, N., Bradford, D.: NOx emissions from large point sources: variability in ozone production, resulting health damages and economic costs. Dostupné na: <http://www.princeton.edu/~mauzeral/papers/Mauzerall.etal.AE.pdf>. Publikované 10.12.2004, prístup 8.10.2016

¹⁸ Barret, S., Speth, R. a kol.: Impact of the Volkswagen emissions control defeat device on US public health. Dostupné na <http://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/10/11/114005/pdf>. Publikované 29.10.2015, prístup 6.10.2016

¹⁹ Drum, K.: Volkswagen's Emissions Conspiracy May Have Killed at Least 4,000 People Worldwide. Dostupné na: <http://www.motherjones.com/kevin-drum/2015/09/spreadsheet-day-how-many-people-did-vw-kill>. Publikované: 24.9.2015, prístup 10.10.2016

²⁰ Feszterová, M.: Emisie oxidov dusíka v ovzduší Nitrianskeho kraja. Geografické štúdie (Geographical Studies), Ročník (Volume) 13, Číslo (Issue) 2, 2009, p. 28-34, ISSN 1337-9445, dostupné na http://www.kgrr.fpv.ukf.sk/images/geograficke_studie/2009_13_2/feszterova.pdf

Z uvedeného je zjavné, že otázka škody na zdraví spôsobenej znečistením v dôsledku prevádzky dopravných prostriedkov nie je nejestvujúcim problémom. Ide o celkom konkrétny jav, ktorý aj na území Slovenskej republiky každoročne v desiatkach prípadov spôsobuje smrť, vznik chorôb, zníženie kvality života a z toho všetkého vyplývajúce ekonomické dopady v oblasti verejných a súkromných financií.

III. Kolektívne uplatňovanie nárokov na náhradu škody spôsobenej na zdraví zvýšenou expozíciou oxidom dusíka a iných výfukových plynov ako dôsledkom prevádzky dopravného prostriedku

Je nesporné, že výfukové plyny, čiže nielen oxidy dusíka, ale aj oxid uhličitý (CO₂), oxid uhoľnatý (CO), uhľovodíky, olovo, halogény a ďalšie iné látky, emitované prevádzkou dopravných prostriedkov ako antropogénne zdroje znečistenia ovzdušia, patria medzi najväčšie zdroje znečistenia ovzdušia, obzvlášť v mestských aglomeráciách a majú významný, merateľný negatívny dopad na zdravie človeka. Iným typickým znakom je skutočnosť, že tento dopad nie je nikdy len individuálny, ale vždy je zo svojej samotnej podstaty hromadný. V prípadoch poškodenia zdravia bez toho, aby k tomu viedli dôvody na strane poškodeného (typicky napr. životný štýl, výkon práce v emisne zaťaženom prostredí a pod.) alebo v prípadoch, kedy je preukázaná iná príčina poškodenia zdravia (napr. iný znečisťovateľ ovzdušia, môže v konkrétnom prípade vyvstať otázka (individuálneho alebo kolektívneho) vyvodzovania súkromnoprávnej zodpovednosti za takéto poškodenie zdravia.

Základ zodpovednostného systému pre oblasť súkromného práva predstavuje šiesta časť Občianskeho zákonníka, ktorá vychádza zo všeobecnej zásady občianskoprávneho deliktu. Každý, kto privodí vznik škody, je povinný spôsobenú škodu nahradiť, pričom rozlišujeme tzv. všeobecnú zodpovednosť podľa § 420 OZ a prípady tzv. osobitnej zodpovednosti podľa § 421 a nasl. OZ. Ustanovenia o všeobecnej zodpovednosti za škodu sa použijú vždy, ak konkrétny prípad spôsobenia škody nespadá pod niektoré iné ustanovenie Občianskeho zákonníka o náhrade škody, ktoré ustanovuje osobitné predpoklady zodpovednosti za škodu.

Z hľadiska vzniku škody na zdraví spôsobenej znečisteným ovzduším resp. látkami, ktoré jednotlivец vdychuje, je preto možné vysloviť tézu, že jednou z príčin vzniku takejto škody je opakovaná, škodlivá prevádzka veľkého počtu dopravných prostriedkov, čo z pohľadu slovenského práva odôvodňuje aplikáciu § 427 Občianskeho zákonníka, ktoré upravuje zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku.

Zodpovednosť podľa § 427 Občianskeho zákonníka sa v prvom rade týka fyzických a právnických osôb, ktoré vykonávajú dopravu (dopravcovia). Dopravcom je osoba, ktorej predmetom podnikateľskej činnosti je organizovanie a uskutočňovanie dopravy.²¹ Rovnakú zodpovednosť ako dopravca má aj iný prevádzateľ, ktorý prevádzkuje motorové vozidlá, motorové plavidlá a motorové, ako aj nemotorové lietadlá.

Zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku je konštruovaná ako zodpovednosť objektívna, ktorej sa je možné zbaviť len na základe zákonom stanovených liberačných dôvodov. Podmienkou jej vzniku nie je protiprávny úkon osoby, ktorá za škodu zodpovedá, postačí uvedenie dopravného prostriedku do prevádzky. Zároveň nie je relevantné ani to, či daný dopravný prostriedok spĺňa administratívnoprávne požiadavky na prevádzku (napr. technická spôsobilosť, absolvovanie pravidelných technických kontrol meranie emisií a pod.).²²

Liberácia v prípade zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku prichádza z praktického hľadiska do úvahy len v limitovaných prípadoch. Podľa § 428 Občianskeho

²¹ Fekete, I. Občiansky zákonník I. a II. Veľký komentár. Eurokódex, Bratislava 2011, str. 1105.

²² Novotná, M.: kómenár k §428 OZ. In: Števček, Marek, Dulak, Anton, Bajánková, Jana, Fečík, Marián, Sedlačko, František, Tomačovič, Marek: Občiansky zákonník I. Komentár. C.H.Beck, Praha 2015, s. 1417

zákonníka „Svojej zodpovednosti sa nemôže prevádzateľ zbaviť, ak bola škoda spôsobená okolnosťami, ktoré majú pôvod v prevádzke. Inak sa zodpovednosti zbaví, len ak preukáže, že sa škode nemohlo zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať“. Ako všeobecne prijatý sa akceptoval záver, že slová „okolnosti, ktoré majú pôvod v prevádzke“ sa viažu na charakteristické črty prevádzky, ktoré odlišujú prevádzku dopravného prostriedku od iných druhov prevádzok a ktoré *de facto* identifikujú tento druh prevádzky. Za takéto okolnosti sa tradične považujú okolnosti, ktoré vyplývajú najmä z technického stavu dopravného prostriedku, spôsobu jeho pohybu, z mechanických, fyzikálnych, chemických, technologických a tepelných vlastností dopravného prostriedku.²³ Eliáš v tejto súvislosti uvádza cit. „§428 rozlišuje dva základné modely povinnosti k náhrade škody z pohľadu možné liberácie. Za prvé pújde o povinnosť k náhrade škody bez možnosti liberácie, ktorá vyplýva z prvej vety § 428, druhým prípadom je povinnosť k náhrade škody, kde užití liberačného dôvodu je.“²⁴ Rovnako aj napr. Fekete uvádza, cit. „Z hľadiska výkladu prvej vety § 428 OZ je potrebné rozlišovať medzi a) okolnosťami, ktoré majú pôvod v prevádzke (vnútorné okolnosti), pri ktorých liberácia nie je vôbec možná a b) ostatnými okolnosťami (vonkajšie udalosti), pri ktorých by prichádzala do úvahy liberácia prevádzateľa“.²⁵

Pri teoretickom posudzovaní kolektívneho nároku na náhradu škody spôsobenej na zdraví dlhodobou expozíciou znečistenému ovzdušiu je teda podstatná tá skutočnosť, že emisia škodlivých látok je vnútorným sprievodným javom prevádzky dopravného prostriedku so spaľovacím motorom. Vychádzajúc z predpokladu, že liberácia nie je možná, ak má škoda svoj pôvod v prevádzke, pričom v tomto prípade ide nepochybne o príčinu vnútornú, bude za škodu zodpovedať prevádzkovateľ dopravného prostriedku bez možnosti liberácie a to bez ohľadu na to, či vedel alebo nevedel o množstve emitovaných znečisťujúcich látok či softwarovej úprave dopravného prostriedku, ktorý prevádzkuje. Vedomosť prevádzkovateľa dopravného prostriedku o nadmernej emisii oxidov dusíka by potom mohla byť právne významná z hľadiska porušenia prevenčnej povinnosti upravenej v § 415 Občianskeho zákonníka a následne vyvodzovanej všeobecnej zodpovednosti podľa § 420 Občianskeho zákonníka, no nie z hľadiska zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku.

Problém s emitovaním nepovoleného množstva oxidov dusíka ako dôsledok prevádzky vozidiel koncernu Volkswagen je teda ešte hlbší. S prihliadnutím na objektívnu konštrukciu zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku je totiž *stricto sensu* právne irelevantné, či je prevádzka dopravného prostriedku súladná s správnymi normami vydanými na úseku ochrany životného prostredia a zdravia a neprekračuje hraničné emisné limity. Identický postup treba totiž zvoliť aj v prípade zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou podľa § 420a Občianskeho zákonníka – i tu sú známe prípady, kedy prevádzka (typicky výrobného alebo ťažobného podniku) spĺňa, mnohokrát aj v dôsledku vynaloženia nezanedbateľných finančných prostriedkov do modernizácie výrobného procesu, všetky limity stanovené právnymi normami na úseku ochrany životného prostredia, pričom k prekročeniu limitov nedochádza ani v kalamitných situáciách, a napriek tomu je voči prevádzkovateľovi uplatňovaný nárok na náhradu škody (napr. od poľnohospodárskych podnikov, ktoré dosahujú nižšie výnosy v rastlinnej či živočíšnej výrobe), spôsobenej látkami (chemickými prvkami či tuhými znečisťujúcimi látkami v dôsledku prašnosti výrobného/ťažobného procesu), ktoré objektívne sú sprievodnými javom prevádzkovej činnosti. Skutočnosť, že sa tak deje v rámci zákonných limitov, je z pohľadu vzniku zodpovednosti za spôsobenú škodu bezpredmetná.

Tu narážame na zreteľný vnútorný rozpor medzi objektívne stanovenou právnou zodpovednosťou prevádzkovateľa za sprievodné javy spojené s prevádzkou dopravného prostriedku a faktickým, no

²³ Novotná, M.: komentár k §428 OZ. In: Števec, Marek, Dulak, Anton, Bajánková, Jana, Fečík, Marián, Sedlačko, František, Tomačovič, Marek: Občiansky zákonník I. Komentár. C.H.Beck, Praha 2015, s. 1424.

²⁴ Eliáš, K. a kolektív: Občiansky zákonník. Veľký akademický komentár - 1. svazek. Linde, Praha 2008, str. 884.

²⁵ Fekete, I. Občiansky zákonník I. a II. Veľký komentár. Eurokódex, Bratislava 2011, str. 1115.

právom aprobovaným znečisťovaním ovzdušia dopravnými prostriedkami v rámci povolených emisných limitov. Prevádzkovateľ dopravného prostriedku (alebo napokon aj prevádzkovateľ spadajúci pod režim § 420a Občianskeho zákonníka) vykonáva prevádzku s legitímnymi očakávaním, že pokiaľ dopravný prostriedok, ktorý prevádzkuje, je homologizovaný a teda chválený na riadnu prevádzku, nemôže byť a nebude voči nemu vyvodzovaná zodpovednosť za škodu, ktorá by mala pôvod v jeho prevádzke dopravného prostriedku. Že dopravný prostriedok spĺňa emisné normy stanovené normami správneho práva však nič nemení na skutočnosti, že prevádzka každého jedného vozidla „prispieva“ k celkovému emisnému zaťaženiu a teda k vzniku nepriaznivých následkov na zdraví človeka. Prevádzkovateľ tohto vozidla sa svojej zodpovednosti nezbaví vyhlásením o súladnosti prevádzky jeho vozidla s predpismi, ktoré stanovujú emisné limity či vyhlásením, že agregát jeho vozidla bol homologizovaný. Z pohľadu úpravy *de lege ferenda* možno preto za legitímne považovať úvahy o tom, že v prípade (hoci aj) preukázaného negatívneho pôsobenia prevádzky homologizovaných dopravných prostriedkov na zdravie jednotlivca alebo skupiny jednotlivcov, nevzniká zodpovednosť za spôsobenú škodu.

Individuálne uplatňovanie nároku na náhradu škody v takýchto prípadoch bude z dôvodov personálnej, odbornej, časovej a ekonomickej náročnosti preukazovania vzniku zodpovednosti za škodu mimoriadne neefektívne. Ak totiž pripustíme záver o možnosti vzniku zodpovednosti za škodu, spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku (čo je záver súladný s právnou úpravou *de lege lata*), nebude objektívne možné pripísať zodpovednosť len jednému prevádzkovateľovi dopravného prostriedku alebo len malej skupine viacerých prevádzkovateľov. Podľa údajov ministerstva vnútra SR je k 30. septembru 2016 evidovaných 2 919 023 dopravných prostriedkov, ktoré sa spolupodieľajú na celkovej emisnej situácii len na našom území. Emisie pochádzajúce z prevádzky dopravných prostriedkov síce sú významným činiteľom vzniku škody na zdraví, no nie sú jediným činiteľom a kvalita ovzdušia v určitej lokalite je výsledkom spolupôsobenia množstva ďalších faktorov, akými sú napr. iné prírodné či umelé, stacionárne či mobilné zdroje znečistenia, vplyv a hustota zástavby (obzvlášť v mestských aglomeráciách) na rozptyl znečisťujúcich látok, množstvo iných zložiek a látok podporujúcich znečisťovanie alebo násobiace jeho účinky (napr. ozón) a ich vzájomná synergia, diaľkový prenos škodlivín z iných lokalít atď. Emisie pochádzajúce z prevádzky jedného dopravného prostriedku nebudú mať za následok vznik škody na zdraví, tou príčinou (hoci len jednou z viacerých, no stále podstatnou) bude až kumulatívne, postupné a dlhodobé pôsobenie prevádzky viacerých dopravných prostriedkov, čo *de lege lata* zakladá pasívnu solidaritu škodcov podľa § 438 Občianskeho zákonníka.

Škoda je spôsobená viacerými škodcami vtedy, ak konanie viacerých osôb viedlo k jej vzniku, pričom nemusí ísť o aktívne spoločné konanie, postačí, ak bola spôsobená viacerými osobami, hoci tieto konali nezávisle od seba.²⁶ V praxi vzniká spoločná zodpovednosť ako výsledok spoluzavinenia či súbežnej činnosti. Solidárna zodpovednosť viacerých škodcov sa uplatní bez ohľadu na právny režim ich zodpovednosti (subjektívna alebo objektívna, špeciálna alebo všeobecná skutková podstata zodpovednosti za škodu). Viacerí škodcovia sú zaviazaní spoločne a nerozdielne, čo znamená, že poškodený si môže uplatniť náhradu celej škody od ktoréhokoľvek škodcu, bez ohľadu na mieru jeho účasti na delikte. Každý zo škodcov je voči poškodenému povinný plniť náhradu škody v plnom rozsahu a nemá možnosť odmietnuť plnenie s poukazom na ostatných škodcov. Kombinácia solidarity a objektívnej zodpovednosti tak z pohľadu poškodeného či skupiny poškodených môže uľahčiť uplatňovanie ich nárokov, nakoľko tí nemusia identifikovať celú skupinu zodpovedných osôb ani nemusia dokazovať vnútorný pomer. V konaní o nároku poškodeného na náhradu škody proti solidárne zodpovedným škodcom sa totiž pomer, v akom každý z nich zodpovedá za škodu podľa ich účasti na jej vzniku, nerieši a pre rozhodovanie

²⁶ Novotná, M.. Komentár k §438 OZ. In: Števíček, Marek, Dulak, Anton, Bajánková, Jana, Fečík, Marián, Sedlačko, František, Tomačovič, Marek: Občiansky zákonník I. Komentár. C.H.Beck, Praha 2015, s. 1482

o nároku je podstatný rozsah spoločnej zodpovednosti žalovaných, nie ich vzájomné vyporiadanie podľa § 439 OZ.²⁷

Tvrdenie, že na škodu spôsobenej na zdraví sa spolupodieľa každý prevádzkovateľ dopravného prostriedku (hoci len v zanedbateľnej miere) sa môže javiť, *stricto sensu*, ako juridicky správne, no z praktického hľadiska bude takýto záver zrejme bez významu. Individuálne uplatňovanie nárokov voči extrémne početnej skupine solidárne zaviazaných subjektov bude neefektívne, a to aj z dôvodu, že znalecké odborné preukazovanie príčinnej súvislosti, ak vôbec možné, bude drahé a jeho závery navyiac vo vzťahu k určeniu konkrétnej príčinnej súvislosti mimoriadne neisté. Nemožno však vylúčiť, aby poškodení uplatňovali nároky na náhradu škody kolektívne a len voči určitej skupine subjektov. Z tohto hľadiska sa kolektívne uplatňovanie nárokov pri súbežnej redukcii skupiny zodpovedných subjektov preto javí byť jediným procesne efektívnym spôsobom dosiahnutia úspechu v konaní o náhradu škody. Napriek tomuto tvrdeniu možno poukázať, hoci len stručne, na najmenej dva základné problémy, spojené s uplatňovaním náhrady škody postupom *de lege lata* pri tomto či podobnom skutkovom stave.

Z vedeckých štúdií a výskumov vyplýva, že obzvlášť v mestskom prostredí sa na celkovej emisnej situácii najväčšou (až dominantnou) mierou podieľa prevádzka dopravných prostriedkov, najmä tých so vznetrovým (dieselovým) motorom. S cieľom redukovať skupinu prevádzkovateľov dopravných prostriedkov preto do úvahy prichádza uplatňovanie zodpovednostných nárokov „len“ voči tým prevádzkovateľom dopravných prostriedkov, ktoré sa na emisnej situácii podieľajú v najväčšej miere, čo odôvodňuje postup voči prevádzkovateľom softwarovo upravených dopravných prostriedkov, pri ktorých je preukázané mnohonásobné prekračovanie stanovených emisných limitov.

Luby v súvislosti s kauzálnym nexom pri prevádzke dopravného prostriedku uvádza, že príčinné vzťahy musí v prípade potreby dokazovať poškodený²⁸, no na inom mieste už pertraktuje myšlienku, že „*dopravné prostriedky sú vecné zariadenia osobitnej a zložitej povahy, pričom ujma vzniká obyčajne za takých okolností, že poškodený nemá možnosť preukázať totožnosť páchatela, jeho zavinenie a často ani iné rozhodujúce okolnosti, dôležité pre zistenie nároku*“.²⁹ Aktuálna občianskoprávna náuka vychádza z teórie *adekvátnej príčinnej súvislosti*. To znamená, že zodpovednosť za spôsobenú škodu bude daná iba vtedy, ak je škoda - podľa obvyklého behu vecí a podľa všeobecnej skúsenosti - adekvátnym následkom konkrétneho protiprávneho úkonu (či pôsobenia vplyvov). Inými slovami - ak škodca objektívne mohol za daných okolností a v danom postavení vznik škody (v rozsahu, v akom napokon vznikla) ako následok svojho protiprávneho konania predpokladať, rovnako, ako by to mohla predvídať každá iná rozumne sa správajúca osoba, ktorá by sa ocitla v postavení rovnakom ako škoda, bude daná jeho zodpovednosť za takto spôsobenú škodu.³⁰ Určenie príčinnej súvislosti pri škode spôsobenej na zdraví znečistením životného prostredia ako dôsledku prevádzky veľkej skupiny dopravných prostriedkov však bude na znalca klásť mimoriadne vysoké odborné nároky a spravidla i tak nebude v konečnom dôsledku spoľahlivo preukázaná. Napriek už predtým názoru vyslovenému, že kolektívne uplatňovanie nároku sa v takýchto prípadoch javí byť jediným potenciálne efektívnym právnym nástrojom, z praktického hľadiska možno vysloviť domnienku, že takéto konanie s najväčšou pravdepodobnosťou nebude na strane žalobcov viesť k úspechu, a to práve z dôvodu náročnosti (až nemožnosti) pri preukázaní príčinnej súvislosti medzi konkrétnou prevádzkou dopravného prostriedku a vznikom konkrétnej škody, ako aj z dôvodu náročnosti určenia podielu jednotlivých škodcov na vzniku všetkej uplatnenej škody.

²⁷ Z rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25Cdo 845/2000

²⁸ Luby, Š.: *Prevenencia a zodpovednosť v občianskom práve II*, Slovenská akadémia vied, Bratislava 1958, s. 53.

²⁹ Luby, Š.: *Prevenencia a zodpovednosť v občianskom práve II*, Slovenská akadémia vied, Bratislava 1958, s. 69.

³⁰ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol.: *Občianský zákoník. Komentář. 8. vydání*, C. H. Beck, Praha 2003, str. 496.

Z pohľadu kolektívneho uplatňovania nárokov skupiny žalobcov možno identifikovať aj ďalší problém, ktorým je vnútorná rôznorodosť individuálnych nárokov jednotlivých členov skupiny. V prípade škody spôsobenej na zdraví sa *de lege lata* jednorazovo odškodňujú bolesti poškodeného a sťaženie jeho spoločenského uplatnenia, poškodený má právo aj na náhradu straty na zárobku resp. dôchodku, právo na náhradu účelných nákladov spojených s liečením, v prípade smrti aj náklady pohrebu a výživy pozostalých. Je zrejme, že v prípade skupiny osôb bude konkrétna výška škody u každého jednotlivca vždy iná a bude závisieť od individuálnych pomerov poškodeného. Zohľadňovanie individuálnych pomerov každého poškodeného však logicky vylučuje kolektívne vedenie sporu. *De lege lata* síce je možné v prípade skupinového uplatňovania nárokov spoločne rozhodnúť najprv len o základe alebo dôvode všetkých uplatnených procesných nárokov medzitymným rozsudkom podľa § 214 Civilného sporového poriadku, no vo vzťahu k individuálnej náhrade škody to neodstraňuje potrebu individuálneho preukazovania výšky spôsobenej škody, čím sa *de facto* neguje výhoda kolektívneho uplatňovania nárokov.

Pre takéto či podobné prípady by riešením mohlo byť, aj v kontexte prebiehajúcich rekodifikačných prác, oddelenie zodpovednosti za škodu spôsobenú na zdraví dlhodobou prevádzkou dopravného prostriedku z právneho rámca § 427 Občianskeho zákonníka a vytvorenie osobitného režimu pre hromadnú (skupinovú) škodu na zdraví v prípade, že nároky jednotlivých členov skupiny zdieľajú rovnaké podstatné skutkové a právne otázky.

IV. Záver

Poznatky získané z emisného škandálu spoločnosti Volkswagen potvrdzujú naliehavosť potreby zavedenia efektívnych procesných mechanizmov kolektívneho uplatňovania subjektívnych nárokov, a to nielen v podmienkach Slovenskej republiky, ale najmä z pohľadu Európskej únie ako politickej, ekonomickej a právnej základne pre jednotný vnútorný trh. Je vysoko nežiaduce, aby v rámci jedného integračného zoskupenia boli pri tom istom skutkovom základe práva jednotlivca posudzované národnými súdmi natoľko rozdielne. Z tohto pohľadu preto nie je podstatné, ktorý z modelov kolektívneho uplatňovania nárokov je najvhodnejší, zásadnejšou otázkou ostáva zdefinovanie základných, styčných bodov spoločnej právnej úpravy kolektívneho uplatňovania nárokov pri hromadnej škode.

Cieľom príspevku bolo na príklade známeho prípadu poukázať, z pohľadu *de lege lata*, na niektoré vypuklé praktické prekážky pri uplatňovaní konkrétneho kolektívneho nároku na náhradu škody spôsobenej na zdraví a to aj v takom prípade, kedy došlo k očividnému vážnemu porušeniu pravidiel a vyvodzovanie zodpovednosti voči spoločnosti Volkswagen by sa mohlo zdať na prvý pohľad jednoduché a zrejme. Uvažovať týmto spôsobom nabáda prirodzený princíp vyššej, elementárnej spravodlivosti, ktorý je navyše umocnený poznaním, že iné parciálne nároky, ktoré v hierarchii hodnôt zastávajú nepochybne nižšie postavenie ako život a zdravie človeka (rozumej napríklad nároky akcionárov za škodu spôsobenú znížením hodnôt akcií či nároky spotrebiteľov/zákazníkov spoločnosti Volkswagen z titulu porušenia spotrebiteľskej legislatívy) je možné podľa niektorých právnych poriadkov uplatňovať relatívne jednoducho.

Vychádzajúc z uvedeného záveru sa preto žiada zdôrazniť najmä to, že spolu s potrebou prijatia efektívnych procesných pravidiel, umožňujúcich kolektívne uplatňovanie nárokov tak, ako to predpokladá odporúčanie Európskej komisie č. 2013/396/EÚ, je potrebné *de lege ferenda* prijať aj efektívnu hmotnoprávnu úpravu, ktorá dokáže pružnejšie reagovať na dôsledky globálneho zlyhania trhu, ako sa to udialo napr. v emisnej kauze spoločnosti Volkswagen. Len tak bude potom možné, hoci len čiastočne, právne korigovať nepriaznivé dopady na život, zdravie či majetkovú sféru slovenských a európskych spotrebiteľov.

Kontaktné údaje:

JUDr. Martin Križan, PhD.

Martin.Krizan@flaw.uniba.sk

Katedra občianskeho práva, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6, 810 00 Bratislava

KOLEKTÍVNE ZÁUJMY SPOTREBITEĽOV

Marek Maslák¹

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Abstrakt: The paper deals with the legal concept of „collective consumer interests“, which was in the Slovak legal order established as a result of implementation of the Directive 2009/22/EC of The European Parliament and of The Council on injunctions for the protection of consumers' interests. The present paper emphasizes administrative law view of the protection of the collective interests of consumers. In this article we ask if it can be the assessment of the violation of consumer rights in the administrative procedure binding on the court. The other issue discussed in the paper is if the consumer association can sue on the courts the financial claims in cases of violation of the collective interests of consumers.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá pojmom „kolektívne záujmy spotrebiteľov“, ktorý bol do slovenského právneho poriadku zavedený v dôsledku implementácie smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/22/ES o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov. Predkladaný príspevok akcentuje administratívno-právnu rovinu ochrany kolektívnych záujmov spotrebiteľov a zaoberá sa otázkou, či môže byť posúdenie porušenia kolektívnych spotrebiteľských práv v rámci správneho konania záväzná pre súd, ako aj otázkou, či môžu spotrebiteľské združenia na súdoch žalovať majetkové nároky pri porušení kolektívnych záujmov spotrebiteľov.

Kľúčové slová: remove the unlawful state, financial claims of consumer associations, decisions of administrative authority binding on the court, Slovak Trade Inspection, The National Bank of Slovakia

Kľúčové slová: odstránenie protiprávneho stavu, majetkové nároky spotrebiteľských združení, viazanosť súdu inými rozhodnutiami, Slovenská obchodná inšpekcia, Národná Banka Slovenska

1 ÚVOD

Ochrana kolektívnych práv spotrebiteľov je pomerne široká problematika, pričom možno konštatovať, že v slovenskej aplikačnej praxi dosiaľ nie až tak často využívaná, najmä pokiaľ ide o súdnu rovinu tejto ochrany. V predkladanom príspevku sa chceme venovať dvom vybraným problémom z oblasti ochrany kolektívnych práv spotrebiteľov. Prvým je otázka, či je spotrebiteľské združenie oprávnené požadovať majetkové nároky pri porušení kolektívnych záujmov spotrebiteľov v zmysle § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa.² Druhým je otázka, či je súd v zmysle § 193 Civilného sporového poriadku³, podľa ktorého je súd viazaný rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný priestupok alebo iný správny delikt, viazaný posúdením správneho orgánu (Slovenskej obchodnej inšpekcie, Národnej Banky Slovenska) o tom, že došlo k porušeniu kolektívnych záujmov spotrebiteľov (napríklad v dôsledku použitia nekalej obchodnej praxe alebo použitia neprijateľnej zmluvnej podmienky).

2 LEGÁLNY POJEM KOLEKTÍVNE ZÁUJMY SPOTREBITEĽOV

V ustanovení § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa nájdeme legálnu definíciu kolektívnych záujmov spotrebiteľov, ktoré „nie sú len jednoduchým súhrnom záujmov jednotlivých spotrebiteľov poškodených porušením spotrebiteľských práv, ale ide o konanie porušiteľa uplatňované voči všetkým spotrebiteľom.“ Prevzatie citovanej definície vychádza zo smernice

¹ Autor je interným doktorandom na Katedre občianskeho a obchodného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Tento príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-14-0061 „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“.

² zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa v znení neskorších predpisov.

³ zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

Európskeho parlamentu a Rady 2009/22/ES o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov, k jej implementácii v tejto časti došlo zákonom č. 301/2012 Z. z. účinným od 1. novembra 2012. V prípade, že porušiteľ (podnikateľ) poškodzuje kolektívne záujmy spotrebiteľov, združenie na ochranu práv spotrebiteľov sa môže v zmysle spomínaného § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa domáhať na súde, aby sa porušiteľ zdržal protiprávneho konania a aby odstránil protiprávny stav.

3 MÔŽU SPOTREBITEĽSKÉ ZDRUŽENIA POŽADOVAŤ MAJETKOVÉ NÁROKY PRI KOLEKTÍVNEJ OCHRANE PRÁV SPOTREBITEĽOV?

Ustanovenie § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa poskytuje aktívnu legitímáciu spotrebiteľským združeniam⁴ v konaniach o zdržanie sa protiprávneho konania porušiteľa a odstránenie protiprávneho stavu, ktorý porušiteľ vyvolal, a to aj v prípade poškodzovania kolektívnych záujmov spotrebiteľov. Čo však možno rozumieť pod pojmom odstránenie protiprávneho stavu? Môže v týchto prípadoch spotrebiteľské združenie požadovať náhradu škody, bezdôvodné obohatenie, prípadne iné majetkové nároky? Ak áno, vo svojom mene alebo v mene poškodených spotrebiteľov?

3.1 Historický výklad § 26 ods. 3 predchádzajúceho zákona č. 634/1992 Zb. o ochrane spotrebiteľa

Na zodpovedanie položenej otázky je potrebné skúmať vývoj § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa, keďže znenie tohto ustanovenia nebolo identické v porovnaní s dnešným stavom. Ekvivalentom predmetného paragrafu bol § 26 ods. 3 zákona č. 634/1992 Zb. o ochrane spotrebiteľa v znení od 1. septembra 2004, podľa ktorého „*proti porušeniu práv a povinností ustanovených týmto zákonom a osobitnými predpismi môže sa spotrebiteľ proti porušiteľovi na súde domáhať, aby sa zdržal konania a odstránil protiprávny stav. Toto právo môže uplatniť aj združenie.*“ Pokiaľ ide o prijatie citovaného ustanovenia, zákonodarca v dôvodovej správe uvádza, že uvedené je dôsledkom transpozície smernice Európskeho parlamentu a Rady 98/27/ES o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov a je prejavom možnosti uplatňovania kolektívnej ochrany spotrebiteľských práv združeniami. Práve smernica 2009/22/ES spomínaná vyššie nahradila smernicu 98/27/ES.

Zákom č. 616/2004 Z. z. účinným od 25. novembra 2004 došlo k priznaniu práva nielen pre spotrebiteľa, ale aj pre združenia požadovať primerané finančné zadostučinenie od toho, kto porušil práva spotrebiteľov, a to nasledujúcou formuláciou „*osoba (t. j. nie spotrebiteľ, ale osoba – pozn. autora), ktorá na súde úspešne uplatní porušenie práva alebo povinnosti ustanovenej týmto zákonom a osobitnými predpismi, má právo na primerané finančné zadostučinenie od toho, kto poškodil spotrebiteľa nerešpektovaním práva alebo povinnosti ustanovenej na ochranu spotrebiteľa.*“ Straka nesúhlasí, že by združenie na ochranu práv spotrebiteľov mohlo požadovať primerané finančné zadostučinenie bez toho, aby porušenie povinnosti dodávateľom bolo priamo smerované voči tomuto združeniu, a teda bez toho, aby sa združenia priamo dotkla ujma, ktorú požaduje nahradiť v rámci finančného zadostučinenia.⁵ Naopak, Csach zdieľa opačný názor.⁶ Jednoznačne sa možno prikloniť k záveru, že cieľom zákonodarcu⁷ (a tiež aj z textu ustanovenia v

⁴ V zmysle § 1 ods. 1 zákona o ochrane spotrebiteľa, za združenie možno považovať právnickú osobu založenú alebo zriadenú na ochranu spotrebiteľa. V praxi pôjde najčastejšie o právnu formu občianskych združení podľa zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov, ale môže ísť aj napríklad o formu neziskových organizácií.

⁵ STRAKA, P. Vymožitelnosť spotrebiteľského práva. In: Vymožitelnosť práva v Slovenskej republike. Pezinok: 2010. s. 149.

⁶ CSACH, K. Ochrané združenia spotrebiteľov a podnikateľov ako kolektívne mechanizmy presadzovania práva v SR. In: Regulace, deregulace, autoregulace. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 150.

⁷ Z uznesenia Ústavnoprávneho výboru Národnej rady SR č. 1030 z 11. apríla 2006, ktoré navrhlo právo združení požadovať primerané finančné zadostučinenie: „*Združenie môže žiadať, aby sa podnikateľ zdržal konania a aby odstránil protiprávny stav, ale nemá právo žiadať o náhradu škody. Táto úprava sa nevzťahuje na prípad, keď združenie vo svojom mene vstúpi s podnikateľom do právneho vzťahu ako spotrebiteľ, pretože v takom prípade aj združenie má právne postavenie*

tom čase vyplýva), že združenie na ochranu práv spotrebiteľov bolo oprávnené vo svojom mene požadovať primerané finančné zadostučinenie.

Otázne však je, či predmetné ustanovenie bolo možné spotrebiteľskými združeniami aj reálne aplikovať v súdnej praxi. Treba tu vychádzať z podstaty inštitútu primeraného finančného zadostučinenia, ktorý je na viacerých miestach používaný aj v Občianskom zákonníku (ale tiež aj v Obchodnom zákonníku), pričom uplatňovanie primeraného finančného zadostučinenia združeniami súvisí s problematikou, aké kritériá zohľadniť pri uplatňovaní a priznávaní výšky tohto nároku. Všeobecne primerané finančné zadostučinenie znamená odčinenie nemajetkovej ujmy (buď v peniazoch, alebo aj nepeňažnou formou). Vyznačuje sa tým, že má osobný charakter, t. j. viaže sa na osobu, ktorá takúto ujmu utrpela. Keďže v súčasnosti ostalo zachované právo spotrebiteľa na primerané finančné zadostučinenie v prípade porušenia jeho práv dodávateľom, aj pri tomto výklade môžeme zohľadniť súdnu prax z posledného obdobia pre účely skúmania podstaty finančného zadostučinenia. Napríklad súdy priznali spotrebiteľovi finančné zadostučinenie v prípade, keď došlo k uzavretiu absolútne neplatnej úverovej zmluvy a na základe takejto zmluvy uplatnil dodávateľ voči spotrebiteľovi zrážky zo mzdy. Všeobecné súdy ustálili, že nielen vydanie bezdôvodného obohatenia (plnenie z neplatného právneho úkonu), ale aj primerané finančné zadostučinenie je namieste, pretože „to, že žalovaný si vo vzťahu k žalobcovi uplatnil zrážky zo mzdy vo výške dvojnásobku mesačnej splátky, vyvolalo u žalobcu stresové situácie a psychické vypätie, v dôsledku ktorého pretrvával u neho stav neistoty a obavy z možnosti zo strany žalovaného uplatňovať voči žalobcovi zmluvnú pokutu.“⁸ Je nesporné, že súd prisúdil finančné zadostučinenie spotrebiteľovi v dôsledku vzniku nemateriálnej ujmy na jeho strane. Máme za to, že primerané finančné zadostučinenie znamená satisfakciu za imateriálnu ujmu a nie náhradu skutočných výdavkov osoby v dôsledku porušenia jej práv (tu pôjde o nárok na náhradu škody, resp. o bezdôvodné obohatenie).⁹ To znamená, že pri uplatňovaní práva požadovať finančné zadostučinenie spotrebiteľským združením tu nie je daná ujma spotrebiteľského združenia ako takého, ale ujma poškodených spotrebiteľov. Prečo by potom primerané finančné zadostučinenie malo ostať v rukách spotrebiteľského združenia? A ako vyčíslit primeranosť finančného zadostučinenia vo vzťahu ku združeniu, ktoré ho požaduje? Navyše tu vyvstáva ďalšia otázka – konzumuje nárok spotrebiteľského združenia na primerané finančné zadostučinenie nároky jednotlivých poškodených spotrebiteľov? Ak nie, dodávateľ bude dvojnásobne sankcionovaný (prip. aj trojnásobne, keďže jeho konanie bude zväčša aj správnym deliktom, resp. priestupkom, za ktorý mu hrozí verejnoprávna sankcia). No je účelom finančného zadostučinenia primárne sankcionovať dodávateľa alebo je primárna satisfakcia spotrebiteľa? Z hľadiska skôr uvedeného máme za to, že spotrebiteľským združeniam nárok na primerané finančné zadostučinenie nepatrí ani v čase platnosti § 26 ods. 3

spotrebiteľa ... Osobou, ktorá môže uplatniť právo na primerané finančné zadostučinenie, je fyzická osoba, aj právnická osoba, teda spotrebiteľ, ako aj združenie.“

⁸ rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 26. júna 2013, sp. zn. 14Co/432/2012. V rozsudku Okresného súdu Svidník zo dňa 1. apríla 2015, sp. zn. 5C/308/2013 bolo spotrebiteľke priznané finančné zadostučinenie z dôvodu nemateriálnej ujmy jej spôsobenej v dôsledku vydania rozhodcovského rozsudku na základe neplatnej rozhodcovskej doložky.

⁹ Porovnaj nárok na primerané finančné zadostučinenie pri zásahu do ochrany osobnosti. Fekete v komentári k § 13 Občianskeho zákonníka uvádza: „Dotknutá osoba sa môže **v prípade vzniku nemajetkovej ujmy zásahom do práva na ochranu osobnosti domáhať, aby jej bolo poskytnuté primerané zadostučinenie.**“ FEKETE, I. Občiansky zákonník. Veľký komentár. I. zväzok. Všeobecná časť. § 1 – § 122. 2. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2014. s 163. Rovnako KIRSTOVÁ, K. in LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné I.* Bratislava: Iura Edition, 2010. s. 189. Pozri tiež komentár k § 19b Občianskeho zákonníka v časti požadovania primeraného zadostučinenia pri neoprávnenom použití názvu právnickej osoby, resp. pri neoprávnenom zásahu do jej povesti (FEKETE, I. Občiansky zákonník. Veľký komentár. I. zväzok. Všeobecná časť. § 1 – § 122. 2. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2014. s 200). Obdobne použitie pojmu zadostučinenie v § 442a Občianskeho zákonníka. Názor o finančnom zadostučinení v zmysle výlučne náhrady nemateriálnej ujmy však nie je všeobecne prijímaný. Pozri tiež rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 20. októbra 2011, sp. zn. 5 Obo 7/2011, kde nájdeme: „**Primerané zadostučinenie sa podľa názoru odvolacieho súdu skladá z náhrady morálnej ujmy a výdavkov spojených s reparáciou navodeného stavu ako aj satisfakcie za stav, ktorý žalobca musel trpieť.**“

zákona č. 634/1992 Zb. o ochrane spotrebiteľa v znení od 25. novembra 2004 až do jeho zrušenia a následne prijatia zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa v znení § 3 ods. 5 tohto zákona do 9. júna 2013, hoci dané ustanovenia tento nárok deklarovali, no bez systematickej opory v právnom poriadku ako takom, čo spôsobilo aj reálnu neaplikovateľnosť tohto nároku spotrebiteľskými združeniami a neexistenciou súdnej praxe v tomto smere.

3.2 Historický výklad § 3 ods. 5 súčasného zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa

Okrem otázného zakotvenia práva spotrebiteľských združení požadovať primerané finančné zadostučinenie tak, ako sme rozoberali vyššie, pri úprave § 3 ods. 5 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa počas jeho existencie išiel v istom časovom úseku zákonodarca ešte ďalej. V zmysle § 3 ods. 5 druhá a tretia veta zákona o ochrane spotrebiteľa účinného od 1. novembra 2012 do 9. júna 2013: *„Združenie sa môže na súde proti porušiteľovi domáhať, aby sa porušiteľ zdržal protiprávneho konania a aby odstránil protiprávny stav, vrátane vydania bezdôvodného obohatenia, a to aj vtedy, ak takéto konanie porušiteľa poškodzuje záujmy spotrebiteľov, ktoré nie sú len jednoduchým súhrnom záujmov jednotlivých spotrebiteľov poškodených porušením spotrebiteľských práv, ale ide o konanie porušiteľa uplatňované voči všetkým spotrebiteľom (ďalej len „kolektívne záujmy spotrebiteľov“). Osoba, ktorá na súde úspešne uplatní porušenie práva alebo povinnosti ustanovenej týmto zákonom a osobitnými predpismi, má právo na primerané finančné zadostučinenie od toho, koho porušenie práva alebo povinnosti ustanovenej týmto zákonom a osobitnými predpismi je spôsobilé privodiť ujmu spotrebiteľovi.“* Zákomom č. 301/2012 Z. z. zákonodarca nielenže legálne definoval pojem kolektívne záujmy spotrebiteľov, ale tiež explicitne priznal spotrebiteľským združeniam právo požadovať vydanie bezdôvodného obohatenia.

Na uvedené zareagovala aj právna prax a pred Okresným súdom Bratislava II sa vyskytol prípad, keď sa spotrebiteľské združenie domáhalo voči mobilnému operátorovi zdržania sa protiprávneho konania a vydania bezdôvodného obohatenia vo výške 1 milión eur (žaloba bola podaná dňa 1. novembra 2012, t. j. v rovnaký deň, ako nadobudol účinnosť vyššie spomínaný zákon č. 301/2012 Z. z., ktorý explicitne zakotvil aj právo spotrebiteľského združenia domáhať sa bezdôvodného obohatenia). Spotrebiteľské združenie sa domáhalo zdržať sa používania podmienky o zmluvnej pokute alebo podmienky podobného významu v spotrebiteľských zmluvách uzatváraných žalovaným, ktorá v prípade porušenia povinnosti spotrebiteľom v zmysle uzatvorenej zmluvy zaväzuje spotrebiteľa na zaplatenie sumy vyššej, ako je zľava z ceny telefónu alebo iného zariadenia poskytnutá pri uzavretí zmluvy. Výšku bezdôvodného obohatenia združenie vyčíslilo odhadom vzhľadom na obrovské množstvo zákazníkov, ktoré má žalovaný, s tým, že podľa jeho názoru táto výška závisí od posúdenia súdu. Súd zamietol žalobu v celom rozsahu, keďže žalobca nepreukázal, že žalovaný naďalej uzatvára spotrebiteľské zmluvy s podmienkou, ktorú žalobca uvádza ako neprijateľnú a naopak žalovaný preukázal, že si plnenia z takejto podmienky neuplatňuje. K uplatňovaniu bezdôvodnému obohateniu uviedol, že neobsahuje dôslednú hmotnoprávnu úpravu vzniku práva spotrebiteľského združenia na bezdôvodné obohatenie, pričom poukázal na úpravu bezdôvodného obohatenia v Občianskom zákonníku¹⁰ a na potrebu naplnenia jednej zo skutkových podstát tohto inštitútu, ako aj na to, že výška bezdôvodného obohatenia nemôže byť hypotetická, ale musí byť uplatňovaná vo výške, v akej reálne ku bezdôvodnému obohateniu došlo.¹¹ Súd tu teda vychádzal z inštitútu bezdôvodného obohatenia ako takého a ustálil, že nie sú splnené podmienky pre jeho uplatnenie. Ide o obdobnú argumentáciu, ako sme využili vyššie pri finančnom zadostučinení, pokiaľ ide o podmienky uplatnenia nároku pri tom-ktorom inštitúte. Navyše, spotrebiteľské združenie bolo zaviazané na náhradu trov konania, keď súd nezhladol dôvody hodné osobitného zreteľa (napr. spočívajúce v celospoločenskom záujme ochrany spotrebiteľov), aby trovy žalovanému výnimočne sčasti alebo celkom nepriznal v zmysle vtedy platného § 150 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, keďže spotrebiteľské združenie vzniklo niekoľko dní pred podaním žaloby, pričom žaloba bola podaná v deň nadobudnutia účinnosti zákona č. 301/2012 Z. z., ktorý zakotvil právo spotrebiteľských združení na vydanie bezdôvodného

¹⁰ zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

¹¹ rozsudok Okresného súdu Bratislava II zo dňa 20. februára 2013, sp. zn. 15C/234/2012.

obohatenia, z čoho súd, podľa nášho názoru, správne usúdil špekulatívnosť konania spotrebiteľského združenia.¹²

Zákomom č. 132/2013 Z. z. účinným od 10. júna 2013 došlo v citovanom ustanovení k vypusteniu slov „vrátane vydania bezdôvodného obohatenia“, a zároveň došlo k preformulovaniu tretej vety ustanovenia s dôležitou zmenou, podľa ktorej nie „osoba“, ale „spotrebiteľ“ má právo na primerané finančné zadostučinenie. Dôvodová správa k zákonu v tomto smere uvádza, že odstraňuje aplikačné problémy a navrhuje sa, aby „bol oprávnený požadovať peňažné plnenia od dodávateľa len spotrebiteľ, alebo aj združenie, ktoré sa však bude nevyhnutne preukazovať plnomocnenstvom udeleným spotrebiteľom, prípadne viacerými spotrebiteľmi, ktorí sú v právnom vzťahu k dodávateľovi“. Ďalej sa v nej uvádza, že pokiaľ ide o požadovanie peňažných náhrad spotrebiteľskými združeniami voči dodávateľom, ustanovenie § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa ide nad rámec smernice 2009/22/ES a v praxi môže dôjsť k neodôvodneným nákladom dodávateľov.

Summa summarum možno uviesť, že právo spotrebiteľských združení vo svojom mene požadovať majetkové plnenia pri porušení kolektívnych práv spotrebiteľov dodávateľmi v skutočnosti v slovenskom právnom poriadku nikdy neexistovalo, či už podľa § 26 ods. 3 zákona č. 634/1992 Zb. o ochrane spotrebiteľa, alebo podľa § 3 ods. 5 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa. Z toho nám vyplýva, že „odstránenie protiprávneho stavu“ uvedené v rozoberanom § 3 ods. 5 zákona o ochrane spotrebiteľa nezahŕňa požadovanie majetkových nárokov spotrebiteľskými združeniami pri kolektívnej ochrane práv spotrebiteľov. K tomu všetkému treba dodať, že až do 1. júla 2016 v Slovenskej republike neexistovala konkrétna procesná úprava kolektívnej ochrany práv spotrebiteľov.

3.3 Neprijatá novela § 54 Obchodného zákonníka

Taktiež podľa § 54 ods. 1 Obchodného zákonníka sa v prípade generálnej klauzuly nekalej súťaže a skutkových podstatí klamlivá reklama, klamlivé označenie tovaru a služieb, vyvolanie nebezpečenstva zámeny, ohrozovanie zdravia a životného prostredia môže združenie na ochranu práv spotrebiteľov domáhať, aby sa rušiteľ zdržal protiprávneho konania a aby odstránil závadný stav. Ide o prípady, keď je nekalosúťažné konanie dodávateľa spôsobilé prívodiť ujmu spotrebiteľom. Spotrebiteľské združenie ako žalobca tu nevystupuje v mene spotrebiteľa ako jeho zástupca, ale vo svojom mene (§ 54 ods. 2 Obchodného zákonníka mu teda priznáva aktívnu legitímáciu v konaní).¹³

V tomto smere poukážeme na zamýšľanú zmenu § 54 Obchodného zákonníka z roku 2012, ktorá bola značne kritizovaná a mala byť súčasťou zákona č. 9/2013 Z. z., ktorým sa mení Obchodný zákonník. Napokon zmena § 54 ods. 2 Obchodného zákonníka sa ani v návrhu tohto zákona neobjavila. Podľa predmetnej zmeny mali právnické osoby založené na ochranu spotrebiteľa (ale aj sťažiteľov) právo žiadať voči porušiteľovi majetkový prospech v rozsahu bezdôvodného obohatenia získaný pri predaji tovaru alebo poskytovaní služby na úkor iných sťažiteľov alebo spotrebiteľov tým, že porušil ustanovenia Obchodného zákonníka alebo osobitné predpisy určené na ochranu sťažiteľov alebo spotrebiteľov. Majetkový prospech mal byť príjmom štátneho rozpočtu. Zákonodarca si zvolil za vzor nemecký model kolektívneho uplatňovania práv. Ako správne poukázal Csach, tak závažná právna úprava nebola pripravená komplexne, pretože sa nedotýkala problémov spojených s náhradou trov konania; taktiež nebolo zrejmé, či uvedené právo spotrebiteľských združení konzumuje právo jednotlivých spotrebiteľov požadovať peňažné plnenia; napokon nebola vyjasnená ani podstata tohto majetkového prospechu (či ide o verejnoprávnu sankciu, bezdôvodné obohatenie alebo špeciálny súkromnoprávny inštitút).¹⁴ S týmto sa plne stotožňujeme a považujeme za správne, že k prijatiu zmeny v navrhovanej podobe nedošlo.

¹² Trovy boli v tomto prípade vo výške 9.495,43 eur, keďže tarifná hodnota veci bola 1 milión eur (požadovaná výška bezdôvodného obohatenia).

¹³ Pozri tiež PATAKYOVÁ, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 4. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013. Komentár k § 54 Obchodného zákonníka, dostupný v systéme ASPI.

¹⁴ CSACH, K. Keď dvaja robia to isté... Dostupné na <http://www.lexforum.cz/417>.

4 ADMINISTRATÍVNOPRÁVNÁ ROVINA OCHRANY KOLEKTÍVNYCH ZÁUJMOV SPOTREBITEĽOV

4.1 Právomoc Slovenskej obchodnej inšpekcie

Všeobecným orgánom dozoru podľa zákona o ochrane spotrebiteľa je Slovenská obchodná inšpekcia, keďže podľa § 20 ods. 1 zákona, ak nemožno určiť pôsobnosť orgánu dozoru nad dodržiavaním tohto zákona, je na výkon dozoru a kontroly príslušná práve Slovenská obchodná inšpekcia. V zmysle § 21 zákona o ochrane spotrebiteľa, ak predávajúci alebo osoba, ktorá v mene veriteľa alebo vo vlastnom mene vymáha pohľadávky vyplývajúce zo spotrebiteľskej zmluvy, poškodzuje kolektívne záujmy spotrebiteľov, orgán dozoru (Slovenská obchodná inšpekcia) môže vydať predbežné opatrenie, ktorým nariadi, aby porušiteľ upustil od porušovania spotrebiteľských práv a následne začne vo veci správne konanie. Predbežné opatrenie je možné vydať na návrh spotrebiteľského združenia, a tiež je ho možné vydať aj ex offio. Zákon o ochrane spotrebiteľa ustanovuje proces vydania predbežného opatrenia v týchto veciach, možnosť porušiteľa podať námietky, rozhodovanie o námietkach a pod. Z ostatných uložených predbežných opatrení možno spomenúť predbežné opatrenie uložené cestovnej kancelárii Hechter Slovakia, spol. s r.o. zo dňa 22.7.2016, č. 2069/04/2016, ktorým Slovenská obchodná inšpekcia nariadila zastavenie nekalej obchodnej praxe spočívajúcej v uzatváraní zmlúv o obstaraní zájazdu, keďže táto cestovná kancelária nemala uzatvorené poistenie pre prípad úpadku, a to až do času, kým toto poistenie uzavreté mať bude alebo bude disponovať bankovou zárukou. Slovenská obchodná inšpekcia je oprávnená sankcionovať porušenie povinností uložených zákonom o ochrane spotrebiteľa alebo právne záväznými aktmi EÚ v oblasti ochrany spotrebiteľa pokutou až do 66 400 eur, v prípade opakovaného porušenia spotrebiteľských práv v priebehu 12 mesiacov až do 166 000 eur (§ 24 ods. 1 zákona o ochrane spotrebiteľa). Dokonca podľa § 20a ods. 2 zákona o ochrane spotrebiteľa môže Slovenská obchodná inšpekcia rozhodnutím zakázať predávajúcemu predaj výrobkov alebo poskytovanie služieb spotrebiteľom najdlhšie na tri roky, ak sa predávajúci v priebehu 12 mesiacov odo dňa právoplatnosti predchádzajúceho rozhodnutia o uložení pokuty za konanie, ktorým porušil kolektívne záujmy spotrebiteľov, opakovane dopustí takého konania.

4.2 Právomoc Národnej Banky Slovenska

Kompetencie spomínané v predchádzajúcej podkapitole sa nevzťahujú na Národnú Banku Slovenska, ktorá v tomto smere postupuje podľa zákona č. 747/2004 Z. z. o dohlade nad finančným trhom v znení neskorších predpisov. V znení tohto zákona od 1. januára 2015, in concreto v zmysle § 35e predmetného zákona, môže Národná banka Slovenska v oblasti finančných služieb rozhodnutím zakázať nekalú obchodnú prax, ktorá ešte nebola vykonaná, ale jej vykonanie bezprostredne hrozí; resp. zakázať používať neprijateľnú podmienku v neprospech finančného spotrebiteľa v zmluve o poskytnutí finančnej služby ani dojednávať zmluvy s finančnými spotrebiteľmi obsahujúcimi neprijateľnú podmienku. Či ide o nekalú obchodnú prax alebo neprijateľnú zmluvnú podmienku si Národná banka Slovenska posúdi ako predbežnú otázku. Národná banka Slovenska je oprávnená rovnako vydať predbežné opatrenie v prípade, ak dohliadaný subjekt poškodzuje kolektívne záujmy finančných spotrebiteľov, v ktorom mu uloží, aby upustil od tohto porušovania spotrebiteľských práv (§ 35e ods. 3 zákona o dohlade nad finančným trhom). Po vydaní predbežného opatrenia začne Národná banka Slovenska konanie. Národná banka Slovenska je oprávnená uložiť pokutu až do 700 000 eur, pričom do úvahy prichádzajú aj iné sankcie od uloženia opatrenia na odstránenie a nápravu zisteného stavu až po odobratie povolenia alebo iného udeleného oprávnenia na vykonávanie činnosti dohliadaného subjektu v oblasti finančného trhu.

4.3 Viazanosť súdu rozhodnutím o spáchaní priestupku, resp. správneho deliktu

Tak Slovenská obchodná inšpekcia, ako aj Národná banka Slovenska sú pri vykonávaní svojich kompetencií v oblasti ochrany kolektívnych práv spotrebiteľov (pri vydávaní predbežného opatrenia alebo sankčného rozhodnutia) oprávnené posudzovať, či došlo k porušeniu spotrebiteľského práva. Csach tvrdí, že rozhodnutie správneho orgánu môže predstavovať vyriešenú prejudiciálnu otázku v prípadnom súdnom konaní. Csach sa odvoláva na vtedy platný §

135 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku¹⁵, ktorého obdobou je v súčasnom Civilnom sporovom poriadku ustanovenie § 193. Csach uvádza: „*Keďže porušenie práva na ochranu spotrebiteľa je správnym deliktom, tak rozhodnutie o tom, že podnikateľ porušil spotrebiteľské právo tým, že zahrnul neprijateľnú podmienku do zmluvy vedie k následkom podľa § 135 ods. 1 OSP. Preto v prípade, ak nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie správneho orgánu, ktorým bola podnikateľovi uložená pokuta za porušenie práva spotrebiteľa použitím neprijateľnej podmienky, a následne podnikateľ uplatní nárok na základe tejto zmluvnej podmienky, bude posúdenie neprijateľnosti zmluvnej podmienky správnym orgánom zodpovedanou predbežnou otázkou aj pre následné súdne konanie.*“¹⁶ Je potrebné povedať, že v porovnaní so súdnou rovinou (minimálne do prijatia Civilného sporového poriadku) je administratívna rovina ochrany kolektívnych záujmov spotrebiteľov v Slovenskej republike efektívnejšia a viac aplikovateľná, pričom činnosť Slovenskej obchodnej inšpekcie, resp. Národnej Banky Slovenska nemožno výrazne kritizovať, skôr naopak, t. j. vykonávanie ich kompetencií možno hodnotiť pozitívne a považovať ich za prínosné. Je tiež potrebné dodať, že porušenie spotrebiteľských práv sa uvádza vo výroku rozhodnutia správneho orgánu. Uvedené je niekedy zrejmé z povahy veci (ak správny orgán v rozhodnutí zakáže používať nekalú obchodnú prax, pozri napr. rozhodnutie Národnej Banky Slovenska, útvaru dohľadu nad finančným trhom zo dňa 23.11.2015 č. OFS-13342/2015-1). Taktiež v prípadoch, keď správny orgán uloží pokutu za konanie porušujúce kolektívne záujmy spotrebiteľov, takéto konanie býva uvedené priamo vo výroku rozhodnutia (pozri napr. rozhodnutie Ústredného inšpektorátu Slovenskej obchodnej inšpekcie zo dňa 24.3.2014, č. SK/0207/99/2014).

Napriek tomu sa s názorom Csacha nestotožňujeme, a to z nasledujúcich dôvodov. Jedným z nich je ústavnoprávne hľadisko, podľa ktorého by viazanosť súdu predbežným posúdením správneho orgánu o porušení spotrebiteľských práv narušovala rozdelenie medzi výkonnou a súdnou mocou. Možnosť domáhania sa podnikateľa preskúmania zákonnosti správneho orgánu na správnom súde nemôže na tejto veci nič zmeniť, keďže podstata správneho súdnictva je v porovnaní s podstatou civilného procesu odlišná. Sám zákonodarca poskytnutím právomoci týmto orgánom nemienil zasahovať do právomoci súdov. Samotný § 35e ods. 2 zákona o dohľade nad finančným trhom pri oprávnení Národnej Banky Slovenska o posúdení neprijateľnosti zmluvnej podmienky, resp. nekalosti obchodnej praxe, uvádza, že tým nie je dotknuté ustanovenie § 2 ods. 3 toho istého zákona, v zmysle ktorého predmetom dohľadu nad dohliadanými subjektmi nie je rozhodovanie sporov z právnych vzťahov medzi dohliadanými subjektmi a ich klientmi, na ktorých prejednávane a rozhodovanie sú príslušné súdy alebo iné orgány podľa osobitných predpisov. Dôvodová správa k prijatiu predmetného ustanovenia § 35e zákona o dohľade nad finančným trhom uvádza, že je „*vylúčený akýkoľvek dosah a presahovanie posúdenia nekalosti praxe alebo neprijateľnosti zmluvnej podmienky na súkromnoprávny rozmer právnych vzťahov*“, ako aj „*zákaz nekalej obchodnej praxe alebo neprijateľnej zmluvnej podmienky vydaný zo strany Národnej banky Slovenska (rovnako tak jeho nevydanie) nemôže ani nebude predstavovať prekážku rozhodovania týchto otázok súdmi Slovenskej republiky podľa predpisov procesného práva, či už v režime prejudiciálneho alebo meritórneho rozhodovania.*“¹⁷ Napokon máme za to, že § 193 Civilného sporového poriadku v časti, že súd je viazaný rozhodnutím o tom, že bol spáchaný priestupok alebo iný správny delikt a o tom, kto ich spáchal, je potrebné vykladať reštriktívne, a to tak, že súd je viazaný len tým, že priestupok, či správny delikt bol spáchaný a kto ho spáchal, a nie prípadnými ďalšími výrokmi (napr. ak je vo výroku uvedené konanie, ktoré zodpovedá nekalej obchodnej praxi) a už vôbec nie je viazaný odôvodnením rozhodnutia správneho orgánu.¹⁸ Napokon možno povedať, že ak by sme akceptovali opačný výklad, konanie o abstraktnej kontrole

¹⁵ Ustanovenie § 135 ods. 1 zákona č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov: „*Súd je viazaný ... rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný trestný čin, priestupok alebo iný správny delikt postihnutelný podľa osobitných predpisov, a kto ich spáchal ...*“

¹⁶ CSACH, K. Nesúdna ingerencia do zmlúv a možnosti jej súdnej korekcie. In: Ingerencia súdov do súkromnoprávných zmlúv. Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávných zmlúv. Pezinok: Justičná akadémia SR, 2014. s. 58.

¹⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 373/2014 Z. z., k bodu 26.

¹⁸ Rovnako HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. Civilný sporový poriadok – komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. Komentár k § 193 CSP, komentár dostupný v systéme ASPI.

v spotrebiteľských veciach by v mnohých prípadoch nemalo význam, keďže ak by si orgán dohľadu pri ukladaní sankcie posúdil otázku porušenia kolektívnych záujmov spotrebiteľov ako predbežnú (pokiaľ ide o nekalú obchodnú prax alebo neprijateľnú zmluvnú podmienku) a následne by podal žalobu vo veci konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, t. j. aby súd preskúmal nekalosť obchodnej praxe, resp. neprijateľnosť danej zmluvnej podmienky, ktoré si už orgán dohľadu posúdil v rámci správneho konania, súd by v takom prípade už len potvrdzoval posúdenie správnym orgánom.

5 ZÁVER

Ako sme v príspevku uviedli, máme za to, že súčasná právna úprava spotrebiteľským združeniam nedovoľuje požadovať majetkové nároky v prípadoch porušenia kolektívnych záujmov spotrebiteľov a ak aj v minulosti zákonodarca náznaky v tomto smere umožňoval, neexistovala tu podrobná a aplikovateľná úprava týchto majetkových nárokov. Všeobecne treba povedať, že ide o veľmi zložitú problematiku, ktorú možno upraviť aj v samostatnom zákone, kde je potrebné vyriešiť otázku financovania takýchto žalôb, posúdenia charakteru majetkových nárokov, otázku spojenú s následným požadovaním nárokov zo strany jednotlivých spotrebiteľov, otázku zavinenia porušiteľa a pod. Tiež sme sa v príspevku zaoberali dôsledkami posúdenia porušenia kolektívnych záujmov spotrebiteľov zo strany orgánov dozoru (dohľadu) pri rozhodovaní o sankciách voči porušiteľovi, in concreto, či je súd takýmto posúdením správneho orgánu viazaný, pričom máme za to, že takýmto posúdením súd viazaný nie je, avšak z hľadiska presvedčivosti súdneho rozhodnutia a princípu právnej istoty je vhodné, aby sa s argumentmi správneho orgánu v danej veci vysporiadal v odôvodnení rozhodnutia.

Použitá literatúra:

- CSACH, K. Nesúdna ingerencia do zmlúv a možnosti jej súdnej korekcie. In: Ingerencia súdov do súkromnoprávných zmlúv. Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávných zmlúv. Pezinok: Justičná akadémia SR, 2014. s. 52-66.
- CSACH, K. Ochranné združenia spotrebiteľov a podnikateľov ako kolektívne mechanizmy presadzovania práva v SR. In: Regulace, deregulace, autoregulace. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 140-158. ISBN 978-80-210-4257-5.
- FEKETE, I. Občiansky zákonník. Veľký komentár. I. zväzok. Všeobecná časť. § 1 – § 122. 2. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2014. 816 s. ISBN 978-80-8155-039-3.
- HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. Civilný sporový poriadok – komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3.
- LAZAR, J. a kol. Občianske právo hmotné I. Bratislava: Iura Edition, 2010. 715 s. ISBN 978-808078-346-4.
- PATAKYOVÁ, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 4. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013. 1704 s. ISBN 978-80-89603-12-1.
- STRAKA, P. Vymožitelnosť spotrebiteľského práva. In: Vymožitelnosť práva v Slovenskej republike. Pezinok: 2010, s. 135-172. ISBN 978-80-970207-2-9.

Rozhodnutia súdov:

- rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 20. októbra 2011, sp. zn. 5 Obo 7/2011.
- rozsudok Okresného súdu Svidník zo dňa 1. apríla 2015, sp. zn. 5C/308/2013.
- rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 26. júna 2013, sp. zn. 14Co/432/2012.
- rozsudok Okresného súdu Bratislava II zo dňa 20. februára 2013, sp. zn. 15C/234/2012.

Iné zdroje:

- CSACH, K. Keď dvaja robia to isté... Dostupné na <http://www.lexforum.cz/417>
- Predbežné opatrenie Inšpektorátu Slovenskej obchodnej inšpekcie v Nitre pre Nitriansky kraj zo dňa 22.7.2016, č. 2069/04/2016
- rozhodnutie Ústredného inšpektorátu Slovenskej obchodnej inšpekcie zo dňa 24.3.2014, č. SK/0207/99/201
- Rozhodnutie Národnej Banky Slovenska, útvaru dohľadu nad finančným trhom zo dňa 23.11.2015, č. OFS-13342/2015-1
- Dôvodová správa k zákonu č. 301/2012 Z. z.

Dôvodová správa k zákonu č. 132/2013 Z. z.

Dôvodová správa k zákonu č. 373/2014 Z. z.

Kontaktné údaje:

Mgr. Marek Maslák

mm.marekmaslak@gmail.com

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Katedra občianskeho a obchodného práva

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

Slovenská republika

BUDÚCNOSŤ KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA NÁROKOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Katarína Szendreiiová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstrakt: The article is aimed at the issue of potential collective redress of patients resulting out of failure to provide or ensure adequate healthcare by the public health insurance companies causing damage to health or other harm to patients.

Abstrakt: Príspevok sa venuje otázke potenciálnych potenciálneho uplatňovania nárokov pacientov z dôvodu neposkytnutia alebo nezabezpečenia adekvátnej zdravotnej starostlivosti zo strany zdravotných poisťovní, čím došlo na strane pacientov ku škode na zdraví alebo vzniku inej ujmy.

Kľúčové slová: Collective redress of patients, patients' rights, failure to provide healthcare, adequate healthcare, damage to health.

Kľúčové slová: Uplatňovanie nárokov pacientov, práva pacientov, neposkytnutie adekvátnej zdravotnej starostlivosti, adekvátna zdravotná starostlivosť, škoda na zdraví.

1 ÚVOD

Skutočnosť, že odporúčania Európskej komisie týkajúce sa kolektívneho uplatňovania nárokov sú dominantne zamerané na ochranu spotrebiteľov a ochranu hospodárskej súťaže je neodškriepiteľná a z pohľadu vymáhania škody pochopiteľná a odôvodniteľná. Už z doterajšieho legislatívneho vývoja v Slovenskej republike je zrejme, že tento trend v spomínaných majoritných oblastiach sa bude ďalej len rozvíjať a prehĺbovať.

Z pohľadu budúcnosti sú však tiež zaujímavé iné oblasti práva, v ktorých môže dôjsť k poškodeniu práv jednotlivcov a pri ktorých ich uplatnenie kolektívnou cestou môže byť efektívnejším nástrojom riešenia ako individuálne uplatňovanie nárokov. Spojenie nárokov a ich spoločné uplatňovanie môže predstavovať lepší spôsob zabezpečenia prístupu k spravodlivosti, a to najmä v prípadoch, keď náklady na individuálne vedené prípady by jednotlivcov mohli odrádzať od toho, aby sa obracali na súdy. V odporúčaní Európskej komisie z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EÚ) sa ako ďalšie potenciálne oblasti demonštratívne vymenúvajú oblasti finančných služieb, ochrany životného prostredia, ochrany údajov alebo nediskriminácie. V bode 7 sa tento výpočet rozširuje tak, že zásady stanovené v tomto odporúčaní by sa mali uplatňovať horizontálne a vzťahovať sa rovnocenne na všetky tieto oblasti, ale aj na ďalšie oblasti, kde by mohlo byť kolektívne uplatňovanie nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie relevantné.

Ústredným odporúčaním Európskej komisie pre členské štáty totiž bolo, aby na vnútroštátnej úrovni boli zavedené systémy kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu, ktoré by boli založené na spoločných európskych zásadách. Hlavnými sledovanými cieľmi uvedených odporúčaní je zabezpečiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľa a zlepšenie presadzovania práv upravených právnymi predpismi Európskej únie pri súčasnej podpore hospodárskeho rastu a uľahčení prístupu k spravodlivosti.

Kolektívnym uplatňovaním sa zjednodušené rozumie procesnoprávny mechanizmus, ktorý umožňuje, aby sa z dôvodu zjednodušenia postupov a/alebo účinnosti presadzovania viacerých podobných právnych nárokov spojilo do jedného súdneho konania. Kolektívne uplatňovanie by tak malo uľahčiť prístup k spravodlivosti najmä (t.j. nie výlučne) v prípadoch, keď je individuálna škoda taká nízka, že potenciálni žalobcovia by nepovažovali za zmysuplné uplatniť si individuálny nárok.

Predpokladanou výhodou je zníženie počtu samostatných súdnych konaní, čo by v konečnom dôsledku malo priniesť efektívnejší prístup k spravodlivosti.

Vyššie uvedené teda explicitne nevylučuje, aby predmetom kolektívneho uplatnenia nárokov mohli byť aj iné ako spotrebiteľské alebo sťažnostné aspekty. Konkrétne potenciálne uplatňovanie nárokov z neposkytnutia alebo nezabezpečenia adekvátnej zdravotnej starostlivosti zo strany zdravotných poisťovní, čím došlo na strane pacientov ku škode na zdraví alebo vzniku inej ujmy. Právo na ochranu zdravia je ústavnoprávne garantované ľudské právo v čl. 40 Ústavy Slovenskej republiky (zákon č. 460/1992 Zb., v znení neskorších predpisov), kde sa súčasne v druhej vete uvádza, že na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon. Z tohto znenia je súčasne odvoditeľné, že zdravotná starostlivosť, ktorej súčasťou je v rámci ústavného a ambulantného poskytovanie zdravotnej starostlivosti aj poskytovanie liekov pacientom, nie je *a priori* úplne bezplatná a podmienky obmedzenia poskytovania bezplatnej zdravotnej starostlivosti sú bližšie upravené v iných zákonoch z oblasti zdravotnej starostlivosti a súvisiacich vykonávacích predpisov. Predmetom tohto príspevku nie je ani tak úvaha nad možnosťou kolektívneho uplatnenia nárokov zo strany pacientov v prípade, keď im nebola poskytnutá a z prostriedkov verejného zdravotného poistenia uhradená adekvátne a dostupná zdravotná starostlivosť a z tohto dôvodu pacientom vznikla preukázateľná škoda na zdraví alebo iná ujma, ale možno na základe kolektívneho postupu pacientov doceliť zaradenie potrebného lieku do systému úhrad z prostriedkov verejného zdravotného poistenia. Jedným z potenciálnych prípadov, kde by bolo možné uvažovať o možnosti kolektívneho uplatnenia nárokov zo strany pacientov je situácia, kedy na trhu je registrovaný, t.j. povolený, liek, ktorý na základe výsledkov klinického skúšania má vysoký potenciál pomôcť s liečbou alebo zastaviť progresiu ochorenia v pokročilom alebo terminálnom štádiu a ktorý sa pacientom s daným typom ochorenia neposkytuje z dôvodu, že sa nedostal do systému úhrad zo strany zdravotnej poisťovne do tzv. zoznamu kategorizovaných liekov, ktorý obsahuje zoznam liekov s priznanou čiastočnou alebo plnou úhradou zo strany zdravotných poisťovní alebo zo strany zdravotnej poisťovne nebol udelený súhlas na jeho úhradu, ktorý je možné udeliť na základe § 88 zákona č. 363/2011 Z. z. o rozsahu a podmienkach úhrady liekov, zdravotníckych pomôcok a diietických potravín na základe verejného zdravotného poistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Zákon o rozsahu úhrady liekov**“), ktorý predstavuje legálnu výnimku ako uhradiť liek pacientovi, hoci liek nie je zaradený do zoznamu kategorizovaných liekov.

K vyššie uvedenej hypotéze ma vedie aj aktuálny vývoj v Spojených štátoch, kde v priebehu septembra 2016 došlo k zaujímavému rozhodnutiu vo veci *UnitedHealthcare*, ktorý v skratke spočíva v rozhodnutí, ktoré umožňuje formou *class action* žalovať usmernenia zdravotnej poisťovne limitujúce poskytovanie úhrady vyšetrení a liečby psychických ochorení svojich poistencov.

2 JEDNOTLIVÉ ASPEKTY MOŽNOSTI KOLEKTÍVNEHO UPLATNENIA NÁROKOV ZO STRANY PACIENTOV VO VZŤAHU K ZDRAVOTNÝM POISŤOVNIAM

Skôr ako sa pozrieme bližšie na jednotlivé aspekty možnosti využitia kolektívneho uplatnenia nárokov zo strany pacientov vo vzťahu k zdravotným poisťovniam je potrebné si v úvode ozrejmiť niektoré inštitúty a mechanizmy ako napr. čo možno považovať za škodu na zdraví, nemajetkovú ujmu a akým spôsobom sa lieky dostávajú do systému úhrad zo strany verejného zdravotného poistenia, ktoré môžu identifikovať nielen priestor na takéto uplatnenie nárokov ale aj miesta, ktoré sú problematické a môžu byť prekážkou ich potenciálneho uplatnenia.

2.1 Škoda na zdraví a nemajetková ujma

Pri škode na zdraví sa jednorazovo odškodňujú bolesti poškodeného a sťaženie spoločenského uplatnenia. Zákon priznáva aj právo na náhradu straty na zárobku, ktorá sa uhrádza formou peňažného dôchodku.

Právo na bolestné a na náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia zanikajú smrťou oprávneného, pretože je viazané na jeho osobu. Pojem bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia sú vymedzené v zákone č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Zákon o náhrade za bolesť**“). **Bolesťou** sa rozumie ujma spôsobená poškodením na zdraví, jeho liečením alebo

odstraňovaním jeho následkov. **Sťaženie spoločenského uplatnenia** je stav súvisiaci s poškodením na zdraví, ktoré má preukázateľne nepriaznivé následky pre uspokojovanie životných a spoločenských potrieb poškodeného alebo pre plnenie jeho spoločenských úloh. V zmysle rozsudku Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Cdo 73/2006 zo dňa 30. januára 2007, príčinná súvislosť medzi poškodením zdravia poškodeného a protiprávnym konaním škodcu nie je daná, ak poškodenie zdravia spočíva v udalosti, ktorá je už sama následkom protiprávneho konania škodcu. Subjekt môže byť teda zodpovedný za škodu len za predpokladu, že určitá skutočnosť, s ktorou je podľa Občianskeho zákonníka spojená zodpovednosť za škodu, t.j. protiprávny úkon alebo zákonom kvalifikovaná zvláštna udalosť, škodu skutočne spôsobila. **Príčinná súvislosť** znamená, že medzi protiprávnym úkonom na strane jednej a škodou na strane druhej existoval **vzťah príčiny a následku**. Vzťah príčiny a následku musí byť **bezprostredný** (priamy). Nepostačuje, ak tento vzťah je iba sprostredkovaný, t.j. ak následok škody už vzniknutej vyvolá ďalšiu škodu, ku ktorej však protiprávny úkon škodcu vôbec nesmeroval. Zákon totiž existenciu príčinnej súvislosti vyžaduje práve a len medzi protiprávnym úkonom a v súvislosti s ním vzniknutou škodou, a nie medzi udalosťou, ktorá je už následkom porušenia právnej povinnosti a ďalšou škodou.

Vzhľadom na vyššie uvedené potom môže byť vo vzťahu k škode na zdraví problematická otázka preukazovania príčinnej súvislosti medzi vzniknutou škodou na zdraví pacientov na jednej strane a konkrétnym rozhodnutím alebo opatrením zdravotnej poisťovne na strane druhej, napr. odmietnutím udelenia súhlasu s poskytnutím konkrétneho lieku. Ujma však môže nastať tak v majetkovej, ako i v nemajetkovej sfére poškodeného. Nemajetková ujma je ujmov v osobnej sfére poškodeného, a práve táto môže byť v sfére života a zdravia pacienta a jeho rodiny veľmi významná. V tomto prípade náprava nesleduje ani tak cieľ navrátenia do pôvodného stavu či poskytnúť poškodenému peňažné zadost'učinenie, ale predstavuje skôr určité spravodlivé zmiernenie následkov vzniknutej ujmy. Nárok na náhradu nemajetkovej ujmy by prichádzal do úvahy napr. pri vytrpených bolestiach pri ujme na zdraví.

2.2 Proces zaradenia liekov do systému úhrad z prostriedkov verejného zdravotného poistenia

V záujme stručnosti k procesu zaraďovania liekov do systému úhrad, ktorý je podrobne upravený v Zákone o rozsahu úhrady liekov, je potrebné uviesť aspoň toľko, že na to, aby liek mohol byť zaradený so systému úhrad zo strany prostriedkov verejného zdravotného poistenia, musí byť tento liek:

- povolený a registrovaný Európskou liekovou agentúrou alebo národným regulátorom v oblasti liekovej politiky (v Slovenskej republike je to Štátny ústav pre kontrolu liečiv spolu s Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky),
- zaradený (či už podmienene alebo riadne) do zoznamu kategorizovaných liekov za splnenia podmienok kategorizácie, o čom rozhoduje Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky na základe žiadosti a cenového návrhu príslušného držiteľa registrácie lieku – na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že účastníkom predmetného konania o zaradenie lieku do zoznamu kategorizovaných liekov sú okrem držiteľa registrácie aj zdravotné poisťovne, ktoré majú v nemalej miere rozhodné slovo pri rokovaniach, či liek vôbec bude zaradený do zoznamu kategorizovaných liekov a v akej výške bude uhrádzaný z prostriedkov zdravotných poisťovní.

Práve z ekonomických dôvodov a nedostatku finančných prostriedkov zdravotných poisťovní, lieky nebudú zaradené do zoznamu kategorizovaných liekov, čím sa podstatne sťažuje cesta lieku k pacientovi. Bez zaradenia lieku do zoznamu kategorizovaných liekov, resp. bez určenia osobitného spôsobu úhrady liekov, zostáva pacientovi možnosť, aby jeho ošetrojúci lekár požiadal zdravotnú poisťovňu o výnimku a udelenie súhlasu podľa § 88 Zákona o rozsahu úhrady liekov alebo dobrá vôľa farmaceutickej spoločnosti potrebné lieky pacientovi darovať, čo však nie je ani zďaleka systémové riešenie dostupnosti liečby.

Alternatívou, ktorá však v podmienkach slovenského právneho poriadku nemá pevný zákonný základ a reguláciu, je možnosť zdravotnej poisťovne dohodnúť sa s výrobcou lieku na tzv. risk sharingových zmluvách, ktorých účelom je dohodnúť pomernú alebo spoločnú úhradu liekov zo strany zdravotnej poisťovne a výrobcu lieku, ktorý liek dodáva na trh. V tomto type zmluvy ide o istý druh kompromisu v tom, že za cenu počiatočných strát výrobca dostane liek do systému úhrad neskôr čiastočne alebo úplne kompenzovaný zdravotnou poisťovňou a poisťovni v prvotnej fáze

liečby a jej prípadnej neúspešnosti výrazne znižuje výdavky na nákladnú liečbu. Vzhľadom na absenciu regulácie tejto otázky, v súčasnosti o tejto alternatíve nemožno uvažovať ako o systémovom riešení. Je však veľmi pravdepodobné, že táto otázka v dôsledku narastania nákladných a ťažko liečiteľných ochorení a postupne sa objavujúcich liekov, ktorých cena sa pohybuje rádovo v tisícoch eur, je pre pacienta samotného nedostupná, hoci liek na jeho chorobu, ktorý môže progresiu ochorenia znížiť alebo zastaviť je reálne už dostupný na trhu, len jeho zdravotná poisťovňa nie je ochotná túto liečbu hrať. Táto forma sa snaží balansovať proti sebe stojace záujmy zdravotnej poisťovne minimalizovať svoje náklady na úhradu liekov a na druhej strane záujem farmaceutickej spoločnosti dostať do úhrady liek za čo najvyššiu cenu.

2.3 Povinnosť efektívneho vynakladania verejných prostriedkov na zdravotnú starostlivosť

Medzi základné povinnosti zdravotnej poisťovne v zmysle § 15 ods. 1 písm. e) zákona č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Zákon o zdravotných poisťovniach**“) patrí aj povinnosť pri uzatváraní zmlúv o poskytovaní zdravotnej starostlivosti účelne, efektívne a hospodárne vynakladať finančné prostriedky z verejného zdravotného poistenia. V nadväznosti na túto povinnosť má zdravotná poisťovňa porovnateľnú kontrolnú povinnosť v zmysle § 9 ods. 4 Zákona o zdravotných poisťovniach, a to kontrolovať u poskytovateľov zdravotnej starostlivosti účelnosť, efektívnosť a hospodárnosť vynakladania prostriedkov verejného zdravotného poistenia, rozsah a kvalitu poskytovania zdravotnej starostlivosti a dodržiavanie zmlúv o poskytovaní zdravotnej starostlivosti.

V zmysle všeobecnej povinnosti zdravotnej poisťovne efektívne vynakladať prostriedky verejného zdravotného poistenia, je teda povinnosťou a v záujme zdravotnej poisťovne dbať na to, aby sa pacientom dostala adekvátne a efektívna liečba ochorenia vrátane na trhu dostupných efektívnejších liekov, ktoré môžu pomôcť liečiť ochorenie v kratšom časovom horizonte, čím sa znížia náklady na dlhotrvajúcejšiu alebo následnú potrebu liečby v dôsledku neposkytnutia efektívnejších foriem liekov. Vytváranie tlaku zo strany pacientov môže navyše z ekonomického hľadiska prispieť k znižovaniu cien liekov zo strany výrobcov a urýchľovať proces zaraďovania liekov do systému úhrad z prostriedkov verejného zdravotného poistenia.

3 VYBRANÉ ASPEKTY PRÍPUSTNOSTI KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA PRÁV PACIENTOV Z POHĽADU ODPORÚČANÍ EURÓPSKEJ KOMISIE Č. 2013/396/EÚ Z 11. JÚNA 2013

Ústredným odporúčaním Európskej komisie pre členské štáty bolo, aby na vnútroštátnej úrovni boli zavedené systémy kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu, ktoré by boli založené na spoločných európskych zásadách. Hlavnými sledovanými cieľmi uvedených odporúčaní je zabezpečiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľa a zlepšenie presadzovania práv upravených právnymi predpismi Európskej únie pri súčasnej podpore hospodárskeho rastu a uľahčení prístupu k spravodlivosti.

3.1 Prípustnosť kolektívneho uplatňovania nárokov

V zmysle odporúčaní Európskej komisie by každý mechanizmus kolektívneho uplatňovania nárokov mal byť predovšetkým schopný účinne riešiť veľký počet individuálnych nárokov, ktoré sa zaoberajú rovnakou alebo podobnou otázkou a týkajú sa toho istého údajného porušenia práv. Zároveň by mal obsahovať právne poistky proti zneužívaniu súdnych sporov a nemal by vytvárať žiadne hospodárske stimuly na uplatňovanie špekulatívnych nárokov. Spojenie nárokov a ich spoločné uplatňovanie môže predstavovať lepší spôsob zabezpečenia prístupu k spravodlivosti, a to najmä v prípadoch, keď náklady na individuálne vedené prípady by jednotlivcov mohli odrádzať od toho, aby sa obracali na súdy.

V prípade uplatňovania nárokov pacientov vyplývajúcich z neposkytnutia adekvátnej zdravotnej starostlivosti v Slovenskej republike možno napĺňať vyššie uvedené atribúty. Neposkytnutím adekvátnej a efektívnej zdravotnej starostlivosti môže byť dotknutá väčšia skupina pacientov trpiacich istým typom ochorenia, pričom ich spoločným záujmom bude domáhať sa náhrady utrpenej škody alebo ujmy v dôsledku neposkytnutia takejto zdravotnej starostlivosti a súčasne prevenčné vytváranie tlaku na zodpovedné authority v oblasti rozhodovania o poskytovaní

zdravotnej starostlivosti, aby boli napr. do systému úhrad zahrnuté dostupné a účinné lieky alebo vytvorené usmernenia (tzv. guideliney) poskytovania zdravotnej starostlivosti, ktoré v súčasnosti absentujú v podmienkach Slovenskej republiky, v dôsledku čoho by mohlo dochádzať aj k prevencii vzniku budúcich škôd na zdraví pacientov. Samotná prípustnosť takéhoto kolektívneho uplatňovania nárok by si však zasluhovala osobitnú formu úpravy s jasne formulovanými podmienkami prípustnosti takýchto konaní.

3.2 Aktívna legitímácia na podanie žaloby

Hoci pre aktívnu legitímáciu na uplatňovanie nárokov je možno najvhodnejšou formou, ak žalobu podajú priamo dotknuté subjekty, v prípade pacientov nachádzajúcich sa potenciálne v zložitých zdravotných a psychických stavoch, by bola na zváženie ako vhodnejšia platforma forma zastúpenia napr. patientskou organizáciou združujúcou pacientov s rovnakým ochorením.

3.3 Informovanie o možnosti kolektívneho uplatnenia nárokov

Ideálnou platformou na informovanie o takejto možnosti kolektívneho uplatňovania práv by boli práve patientské organizácie, ktoré združujú pacientov s konkrétnym typom ochorenia a pravdepodobne disponujú aj najaktuálnejšími informáciami z oblasti liečby a dostupných liekov pre danú medicínsku indikáciu.

3.4 Financovanie

Jednou z výhod možnosti uplatňovať nároky kolektívne je znášanie súvisiacich finančných nákladov, nakoľko v prípade pacientov môžu byť ich zdroje limitované.

Vzhľadom na odporúčania v oblasti financovania ako potenciálny konflikt záujmov možno vidieť v prípade, ak by toto financovanie pacientom alebo patientskym organizáciám poskytovali alebo kompenzovali farmaceutické spoločnosti u ktorých nemožno vylúčiť záujem napr. na zaradovaní liekov do systému úhrad z prostriedkov verejného zdravotného poistenia, ktoré pre nich predstavuje formu návratnosti za vynaložené náklady pri vývoji a klinickom skúšaní lieku ako aj formu zisku.

Získať finančné prostriedky na financovanie týchto nárokov zo strany samotných pacientov však môže byť značne limitované, nakoľko ich vlastné zdroje, čas aj ochotu môžu byť vyčerpané práve dlhodobosťou a nákladnosťou liečenia. Môže sa zdať, že bez pomoci tretích osôb, vrátane farmaceutických spoločností, môže byť realizácia neuskutočniteľná. V takomto prípade by bolo na mieste zvážiť odpustenie súvisiacich súdnych poplatkov alebo ich minimalizáciu, inak by sa muselo zabezpečiť, že farmaceutické firmy nebudú ovplyvňovať procesné rozhodnutia žalujúcej strany, čo však prakticky môže byť ťažko zabezpečiteľné.

4. ZÁVER

Hoci problematika kolektívneho uplatňovania nárokov v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti má svoje výrazné otázky a problematické právne aspekty v súčasnosti, je to právna a ľudská problematika, ktorá vzhľadom na priamy dopad na život a zdravie človeka a jeho blízkych bude dôležitou oblasťou v budúcnosti, nakoľko možno očakávať legitímny tlak zo strany patientskej verejnosti na uprednostnenie skutočne efektívneho vynakladania finančných prostriedkov práve v zdravotníctve na ich zdravie a životy na rozdiel od iných oblastí krytých z verejných prostriedkov.

Použitá literatúra:

LAZAR, J. a kol: Občianske právo hmotné. Tretie vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r. o., 2006. 570 s. ISBN 80-8078-084-6.

Publikácia PRO BONO 11/2010 pripravená advokátskou kanceláriou Čarnogurský ULC s. r. o. dostupná na: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/11/2911-pravo-na-nahradu-skody>.

Článok o prípade Healthcare dostupný na: <http://www.modernhealthcare.com/article/20160920/NEWS/160929989>.

Kontaktné údaje:

Mgr. Katarína Szendreiiová
katarina.szendreiiová@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta
Katedra občianskeho práva
Šafárikovo nám. 6
811 02 Bratislava
Slovenská republika

ABSTRAKTNÁ KONTROLA V SPOTREBITEĽSKÝCH VECIACH – ZÁRODOK HROMADNÝCH ŽALÔB? ¹

Marek Števíček

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article is waging a hypothesis in the way of research, that the new legal regulation of the Civil Contentious Procedure of abstract control on consumer cases contains germs of collective assertion of rights according to the reference of the European Commission. Author is dealing with the terminology and also analyse the effects of a judgement in this type of cases erga omnes. Through the prism of this analysis he verifies the hypothesis and call for a separate legal regulation of collective actions in Slovak republic.

Abstrakt: Príspevok nastoľuje hypotézu v tom smere skúmania, že nová právna úprava Civilného sporového poriadku o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach obsahuje zárodok kolektívneho uplatňovania práv v zmysle Odporúčania Európskej komisie. Autor sa v stručnosti zaoberá pojmológiou, ako i podrobnejšou analýzou účinkov rozsudku v tomto konaní pre každého. Cez prizmu tejto analýzy verifikuje nastolenú hypotézu a volá po samostatnej právnej úprave hromadných žalôb v Slovenskej republike.

Key words: abstract control, consumer, collective action

Kľúčové slová: abstraktná kontrola, spotrebiteľ, hromadná žaloba

1 ÚVOD

Inštitút hromadných žalôb² nie je v Slovenskej republike *de lege lata* upravený. Zámerom tohto príspevku je skúmanie, či nový inštitút tzv. abstraktnej kontroly v spotrebiteľských veciach môže byť považovaný za prvý krok k normatívnej úprave kolektívnych žalôb. Nastolená vedecká hypotéza tak predpokladá sumarizovať súčasný stav legislatívny, doktrinálny i pojmový, analyzovať v stručnosti právnu úpravu Civilného sporového poriadku v definovanej časti a pokúsiť sa abstrahovať deduktívnym spôsobom závery z nastolených premís.

2 SÚČASNÝ STAV DOKTRINÁLNY A TERMINOLOGICKÝ

Problematika hromadných žalôb nie je v doktríne slovenského civilného práva procesného pertraktovaná takmer vôbec. Z uvedenej konštatácie vyplýva, že i v pojmológii existujú deficity, ktoré však možno do určitej miery napraviť inšpiráciou z českej doktríny civilného procesu³, ako aj z iných zahraničných skúseností.

Definícia tohto pojmu neexistuje ani v rovine legislatívnej (legálna definícia), preto je naozaj potrebné zaujať v prvom rade konzistentné doktrinálne stanovisko, ktoré by potom mohla prevziať legislatíva.

Momentálny stav v Slovenskej republike totiž pripomína stav „tabula rasa“, čo však v naznačených intenciách možno vnímať ako pozitívum a istý prísľub do (nejakej) legislatívnej budúcnosti. Definovanie hromadnej žaloby osciluje medzi tým, či v danom prípade ide o „kolektívne uplatňovanie práv“, alebo o „uplatňovanie kolektívnych práv“. Istý náznak legálnej definície plynie z Odporúčania Európskej komisie z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody

¹ Tento príspevok je výstupom grantu 1/0426/2016 s názvom „Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov v podmienkach SR“

² K pojmu „hromadná žaloba“ sa ostatne venuje terminologická poznámka v článku ďalej.

³ K vývoju terminológie v českej doktríne porovnaj Lavický, P. a kol.: Moderní civilní proces. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 245 a nasl.

v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EÚ) – ďalej v texte budeme skrátene hovoriť o „Odporúčani“ v príslušnom gramatickom tvare.

Pojem „kolektívne uplatňovanie práv“ indikuje skôr procesno-právny aspekt problematiky hromadných žalôb. To však neznamená, že nejde aj o istú formu uplatňovania „kolektívnych práv“ po stránke hmotnoprávnej. Čistá procesná rovina by znamenala iba subjektívnu procesnú kumuláciu účastníkov konania, ktorí uplatňujú v konaní svoje práva „kolektívne“. Pri hromadných žalobách však vždy vystupuje do popredia i aspekt uplatňovania práv určitej skupiny osôb, ktorým tieto práva prináležia z istého totožného hmotnoprávneho základu. Až ten následne umožňuje tieto práva prejednať a rozhodnúť o nich v spoločnom konaní. S istou dávkou hyperbolizácie a „autorskej licencie“ tak možno konštatovať, že v prípade hromadných žalôb ide skôr o „kolektívne uplatňovanie kolektívnych práv“. Tento postulát tak zahŕňa stránku procesnú, teda isté formy špecifického procesného režimu určitej skupiny osôb, ale aj stránku hmotnoprávnú, ktorá znamená spoločný hmotnoprávny základ právneho postavenia tejto skupiny osôb, ktorá ipso facto umožňuje spomínanú procesnú rovinnu problematiky.

Samotný pojem kolektívneho uplatňovania kolektívnych práv, či ak chceme hromadnej žaloby, je natoľko vnútorne sémanticky mnohoznačný, že skrátka musíme rezignovať na hľadanie rozdielov podľa povahy konkrétnej formy, prejavenia sa toho či onoho aspektu tohto jazykovo bohatého pojmu. Prikláňame sa k síce krehkému, ale predsa len všeobecnejšie prijímaného kompromisu na označenie fenoménu kolektívneho uplatňovania istých práv so spoločným hmotnoprávnym základom vo forme „hromadná žaloba“. To, ktorý z významových odtieňov tohto právneho javu akcentujeme, potom závisí viac od konkrétneho legislatívneho vyjadrenia.

Tento fenomén, v mnohom odvodený od anglického „class action“, dôslednejšie rozpracovaný v škandinávskej doktríne a legislatíve, môže v konkrétnom variante akcentovať rovinnu:

- Reprezentatívnej žaloby. V tomto prípade ide o princíp procesnej reprezentácie, kde dosiahnutie rozhodnutia v prípade „procesného reprezentanta“ je záväzný pre celú skupinu reprezentovaných osôb. Toto poňatie akcentuje viac rovinnu procesnej ekonomie (súd koná iba s reprezentantom), ale vyvoláva otázky smerom k subjektívnej stránke záväznosti „reprezentačného“ rozhodnutia, najmä pri súčasnom nastavení inštitútu právoplatnosti súdnych rozhodnutí v slovenskej (ale i česko-slovenskej) doktríne a legislatíve civilného procesu.
- Skupinovej žaloby. Tu pôjde skôr o naozaj „kolektívne“ uplatňovanie subjektívnych práv vyplývajúcich zo spoločného hmotnoprávneho základu. Typickým príkladom sú spotrebiteľské žaloby, teda žaloba skupiny dotknutých spotrebiteľov napríklad o náhradu škody a pod..
- Hromadnej žaloby – ide o určitý variant žaloby skupinovej, kde do popredia vystupuje konkrétny mechanizmus vzniku kolektívneho procesnoprávneho vzťahu. Ten môže byť založený buď na tzv.:
 - i) Opt-in systéme. Procesnoprávny vzťah, a potenciálna záväznosť neskoršieho výroku súdneho rozhodnutia sú založené na prejave člena skupiny, v dôsledku ktorého sa stáva súčasťou procesu.
 - ii) Opt-out systéme. Tu naopak člen potenciálne dotknutý a zaviazaný (oprávnený) neskorším súdnym rozhodnutím musí prejaviť vôľu nebyť súčasťou procesu, inak sa naňho automaticky hľadí ako na „kolektívneho účastníka“.

3 SÚČASNÝ STAV LEGISLATÍVNY

Stav de lege lata v Slovenskej republike je inštitucionálne úplne nedostatočný – neexistuje takmer nič, čo by čo i len vzdialene pripomínalo hromadnú žalobu. Dôkladnejší rozbor vybraných inštitútov nášho právneho poriadku sme ponúkli na inom mieste⁴. Obmedzíme sa tak len na konštatovanie, že ani inštitúty zakotvené v Zákone o ochrane spotrebiteľa, ani Obchodného zákonníka, ani Civilného sporového poriadku o hromadnom podaní nespĺňajú pojmové znaky

⁴ Porovnaj Števec, M.: Hromadné žaloby v Slovenskej republike – stav, perspektívy, očakávania. Acta Iuridica Olomucensia, roč. 11, č. 1 (2016), s. 69-78

kolektívneho uplatňovania práv. Tento stav sa v súčasnom globalizovanom svete považuje za hlboko deficitný.

Fenomenálna stránka legislatívnej úpravy *de lege ferenda* osciluje medzi variantmi inkorporovania inštitútu hromadných žalôb do všeobecných predpisov predovšetkým procesného charakteru po samostatné zákonné úpravy. Ako sme už v citovanom príspevku predoslali, prikláňame sa jednoznačne k švédskemu modelu, ktorý tvorí akýsi etalón tohto variantu legislatívneho riešenia problému.

Základné body osnova novej právnej úpravy by tak akceptujúc Odporúčanie mali tvoriť nasledovné postuláty:

- Kolektívne uplatňovanie nárokov je:
 - i) právny mechanizmus, ktorý zabezpečuje dvom alebo viacerým fyzickým alebo právnickým osobám, resp. subjektu oprávnenému podať žalobu v zastúpení, možnosť uplatňovania si nároku na zastavenie protiprávneho správania (nárok na prikázanie zdržania sa určitého konania), ako aj
 - ii) právny mechanizmus, ktorý zabezpečuje dvom alebo viacerým fyzickým alebo právnickým osobám, čo tvrdia, že utrpeli hromadnú škodu, resp. subjektu oprávnenému podať žalobu v zastúpení, možnosť kolektívneho uplatňovania si nároku na náhradu tejto škody (nárok na náhradu škody);
 - „žaloba v zastúpení“ je žaloba, ktorú podáva subjekt zastupujúci určité záujmy, subjekt poverený *ad hoc* alebo orgán verejnej moci, a to v mene dvoch alebo viacerých fyzických alebo právnických osôb, čo tvrdia, že sú vystavení hrozbe utrpenia hromadnej škody, resp. čo utrpeli hromadnú škodu, pričom tieto osoby nie sú účastníkmi konania;
 - určenie subjektov zastupujúcich určité záujmy, ktoré môžu podávať žaloby v zastúpení, pričom
 - a) subjekt by mal mať neziskovú povahu
 - b) mala by existovať priama súvislosť medzi hlavnými úlohami subjektu a údajne porušenými právami vyplývajúcimi z práva Únie, o ktorých sa koná, ako aj
 - c) subjekt by mal mať dostatočné kapacity, v zmysle dostatočných finančných a ľudských zdrojov, ako aj právnej odbornosti, aby bol schopný zastupovať viacerých žalobcov v ich najlepšom záujme.
- Alternatívne by mala byť zakotvená možnosť, že na podanie žaloby v zastúpení sú oprávnené aj orgány verejnej moci.
- Ustanovenie žalujúceho účastníka na základe zásady predchádzajúceho súhlasu (tzv. zásada „opt-in“).
 - Zabezpečiť možnosť kolektívneho alternatívneho riešenie sporov a urovnania.
 - Zákaz náhrady škody s represívnou funkciou.

4 AKÚ ZMENU PRINÁŠA NOVÝ CIVILNÝ SPOROVÝ PORIADOK?

Civilný sporový poriadok predpokladá špecifický procesný režim pre tzv. slabšie strany – zamestnanca, diskriminovaného a spotrebiteľa. Práve pri poslednom spomínanom subjekte sa okrem spotrebiteľských sporov „klasických“, teda sporov medzi dodávateľom a spotrebiteľom, normuje i konanie o tzv. abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach⁶. Ide o nówum, kde možno badať zárodky inštitútu kolektívneho uplatňovania práv. V ďalšom texte sa zameriame na analýzu

⁵ Porovnaj švédsky „Group Proceeding Act“ z 30. 5. 2002.

⁶ K problematike spotrebiteľského práva v týchto súvislostiach porovnaj najmä: Čentík, T.: Ochrana spotrebiteľa a (ne)oslobodenie od súdnych poplatkov. Bulletin slovenskej advokácie, 2012, roč. 18, č. 12, s. 8 – 15; Lazíková, J., Števček, M.: Ochrana spotrebiteľa v civilnom procese. Bulletin slovenskej advokácie, 2013, roč. 19, č. 6, s. 20 – 30; Števček, M. a kol.: Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo (2. zmenené a doplnené vydanie). Žilina : Eurokódex, 2013; Števček, M, Dulak, A., Bajánková, J., Fečík, M., Sedlačko, F., Tomašovič, M. a kol.: Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2015; Vojčík, P.: Spotrebiteľská zmluva (ochrana spotrebiteľa). Bulletin slovenskej advokácie, 2008, roč. 14, č. 12, s. 15 – 21.

tejto právnej úpravy s poukazom na prvky, v ktorých vidíme istú „reprezentatívnosť“ v ponímaní hromadného uplatňovania nárokov.

5 DEFINÍCIA KONANIA O ABSTRAKTNEJ KONTROLE V SPOTREBITEĽSKÝCH VECIACH

V zmysle ust. § 301 CSP, konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach je konanie, v ktorom súd skúma neprijateľnosť zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve alebo v iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou a nekalé obchodné praktiky nezávisle od okolností konkrétneho prípadu.

V tomto konaní ide teda o preskúmanie neprijateľnosti zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve, resp. v iných zmluvných dokumentoch, a nekalých obchodných praktík, mimo rámca okolností konkrétneho prípadu. Výsledkom tohto konania je záväzné stanovenie toho, či sa zmluvná podmienka v spotrebiteľskej zmluve bude považovať *ex nunc* za neprijateľnú, resp. obchodná praktika za nekalú, alebo nie.

Normovanie sporov s ochranou slabšej strany v druhej hlave tretej časti Civilného sporového poriadku je prejavom princípu ochrany slabšej strany v právnych vzťahoch, ku ktorému sa hlási i Civilný sporový poriadok (porovnaj čl. 6 CSP). Zaradenie druhého oddielu do druhej hlavy tretej časti Civilného sporového poriadku je dané vecným súvisom konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach so spotrebiteľskou problematikou. *Ipsa facto* však v tomto type konania nevystupuje slabšia strana – spotrebiteľ. Právno-ochranný charakter tohto konania však spočíva predovšetkým v účinkoch rozsudku súdu. Rozsudok súdu má podľa § 306 CSP účinky *erga omnes*, takýto rozsudok je teda záväzný pre každého. Takto konštruované účinky rozhodnutia podľa Civilného sporového poriadku sú veľmi prísnou výnimkou; vo všeobecnosti totiž platí, že rozsudok súdu v sporovom konaní o súkromnoprávnom nároku má účinky len *inter partes*, teda len voči stranám konkrétneho sporu. Charakter konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach si však pojmovovo vyžaduje účinky rozsudku *erga omnes*, inak by sa proklamovaná protektívnosť právnej úpravy úplne stratila.

Konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach predstavuje zároveň výnimku v oblasti inštitútu príslušnosti súdov. Podľa § 31 CSP je v sporoch z abstraktnej kontroly v spotrebiteľských veciach kauzálna príslušnosť definovaný krajský súd, z čoho vyplýva, že funkčne príslušným súdom konajúcim o opravnom prostriedku (odvolaní) je Najvyšší súd SR. Aj z tohto dôvodu je racionálne odôvodniteľné, že takýto rozsudok bude mať účinky *erga omnes*.

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že individuálne právo každého sudcu v rámci súdnej sústavy Slovenskej republiky v konkrétnom prípade vysloviť neprijateľnosť zmluvnej podmienky v spotrebiteľských zmluvách alebo nekalosť obchodnej praktiky zostáva zachované. Inak povedané, v konkrétnom spore medzi dodávateľom a spotrebiteľom môže sudca vysloviť neprijateľnosť zmluvných podmienok v spotrebiteľských zmluvách, prípadne určiť obchodnú praktiku za nekalú, avšak iba s účinkami *inter partes*. Špecifikom konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach je však to, že prebieha mimo rámca konkrétneho sporu o právo. Ide teda v pravom zmysle slova o *abstraktnú* kontrolu, kde sa pojmovovo nevyžaduje existencia sporu o právo.

6 PRVKY KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA PRÁV

Žalobu podľa § 301 môže proti dodávateľovi podať iba právnická osoba založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľa a orgán dohľadu podľa osobitného predpisu⁷.

Celkovo možno konštatovať, že právna úprava druhého oddielu, druhej časti tretej hlavy Civilného sporového poriadku predstavuje implementácie smernice Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2009/22/ES z 23. apríla 2009 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov. Podľa tejto smernice svedčí osobitná procesná legitímácia na uplatnenie žalobného práva predovšetkým dvom kategóriám subjektov:

⁷ K tomu porovnaj aj zákon č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa (SOI); smernica Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2009/22/ES z 23. apríla 2009 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov; zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov

- i) nezávislému orgánu (príp. niekoľkým orgánom) špecificky zodpovedným za ochranu záujmov uvedených v článku 1 citovanej smernice, a/alebo
- ii) organizáciám, ktorých účelom je ochrana záujmov uvedených v článku 1 citovanej smernice v súlade s kritériami stanovenými vnútroštátnym právom.

Procesnou legitimitáciou na uplatnenie žaloby z abstraktnej kontroly v spotrebiteľských veciach disponujú dve kategórie subjektov:

- i) právnická osoba založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľa – ide o klasické spotrebiteľské ochranné združenia, ktorých prvoradou úlohou je zo svojej činnosti indikovať existenciu takej zmluvnej podmienky alebo obchodnej praktiky, ktoré môžu vykazovať vady spočívajúce v ich neprijateľnosti, resp. nekalosti. Spotrebiteľské združenia môžu disponovať informáciami, že v niekoľkých samostatných konaniach medzi dodávateľom a spotrebiteľom bola s účinkami *inter partes* vyslovená neprijateľnosť zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve, resp. nekalosť obchodnej praktiky. Generalizáciou týchto skúseností môže príslušné občianske združenie na ochranu spotrebiteľa dospieť k názoru, že problém je v podmienkach Slovenskej republiky natoľko vypuklý, že si vyžaduje ochranu na celoslovenskej úrovni prostredníctvom konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach. V takomto prípade je spotrebiteľskému ochrannému združeniu zverená osobitná procesná legitimitácia (t. j. stav nevyplývajúci z práva hmotného, ale z práva procesného), v zmysle ktorého je toto združenie oprávnené iniciovať ako žalobca konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach;
- ii) orgány dohľadu podľa osobitných predpisov. Orgánmi dohľadu sú v podmienkach Slovenskej republiky predovšetkým Národná banka Slovenska alebo Slovenská obchodná inšpekcia.

7 ÚČINKY ROZSUDKU AKO PRVOK KOLEKTÍVNEHO UPLATŇOVANIA PRÁV

Podľa ust. § 305 CSP súd vo veci samej rozhoduje rozsudkom. Ak žalobe vyhovie, vo výroku určí neprijateľnosť zmluvnej podmienky a znenie tejto zmluvnej podmienky výslovne uvedie alebo vo výroku určí, že obchodná praktika je nekalá; inak žalobu zamietne - ak súd právoplatne určí neprijateľnosť zmluvnej podmienky alebo určí, že obchodná praktika je nekalá, žalobca je oprávnený vhodnou formou zabezpečiť zverejnenie tohto rozsudku.

Ak súd určí neprijateľnosť zmluvnej podmienky alebo určí, že obchodná praktika je nekalá, zakáže žalovanému používať túto zmluvnú podmienku alebo zmluvnú podmienku s rovnakým významom vo všetkých spotrebiteľských zmluvách alebo v iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou, alebo žalovanému zakáže používať nekalú obchodnú praktiku.

Výsledok právneho posúdenia definovanej zmluvnej podmienky alebo obchodnej praktiky je obsiahnutý v meritornom rozsudovom výroku súdu. Ak výsledkom právneho posúdenia definovanej zmluvnej podmienky alebo obchodnej praktiky bude záver o ich rozpore s objektívnym spotrebiteľským právom, výrok rozsudku bude znieť: „Zmluvná podmienka obsiahnutá v spotrebiteľskej zmluve medzi dodávateľom (x. y.) a spotrebiteľom (x. y.) zo dňa ... je neprijateľná (alternatívne: obchodná podmienka je nekalá).“

Ak, naopak, výsledkom právneho posúdenia bude súladnosť zmluvnej podmienky alebo obchodnej praktiky s objektívnym spotrebiteľským právom, žaloba sa zamietne.

Znenie neprijateľnej podmienky alebo nekalej obchodnej praktiky musí byť v prípade kondemnačného (odsudzujúceho) rozsudku výslovne vo výroku rozsudku uvedené. V prípade zamietavého rozsudku takáto povinnosť normovaná nie je.

V prípade právoplatnosti kondemnačného rozsudku o určení neprijateľnosti zmluvnej podmienky alebo nekalosti obchodnej praktiky je žalobcovi zverené oprávnenie zabezpečiť publicitu tohto rozsudku. Vhodnou formou sa nemá na myslieť len vhodnosť použitého média (webová stránka, printové médiá, elektronické médiá) ale aj vhodnosť obsahu tohto oznamu vo vzťahu k verejnosti. Nemalo by nad mieru primeranú pomerom dochádzať k zásahom do dobrého mena či povesti dodávateľa rôznymi negatívnymi hodnotiacimi súdmi, žalobca by sa mal obmedziť na strohé

konštatovanie existencie právoplatného rozsudku, v ktorom bola definovaná zmluvná podmienka vyhlásená za neprijateľnú alebo definovaná obchodná praktika za nekalú.

Druhý výrok vo výrokovej časti takéhoto rozsudku (v prípade odsudzujúceho kondemnačného rozsudku) znie na zákaz používania definovanej zmluvnej podmienky (príp. zmluvnej podmienky s rovnakým významom) vo všetkých spotrebiteľských zmluvách, resp. iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou (*mutatis mutandis* to platí aj o nekalej obchodnej praktike). Po nadobudnutí vykonateľnosti takéhoto výroku je možné jeho splnenie vynucovať i prostriedkami civilného exekučného práva (exekúcia na nepeňažné plnenie). V tejto súvislosti treba osobitne zdôrazniť kľúčovú otázku účinkov meritórneho rozhodnutia v tomto konaní. **Výrok právoplatného rozsudku podľa § 305 je totiž záväzný pre každého.**

Záväznosť právoplatného výroku súdu v konaní o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach je stanovená *erga omnes*. Platí to aj o kondemnačnom (odsudzujúcom) rozsudku, ktorým sa vyslovila neprijateľnosť zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve alebo nekalosť obchodnej praktiky, no i pre výroky tzv. oslobodzujúce (zamietnutie žaloby). Účinnosť rozsudku *erga omnes* znamená, že v prípade odsudzujúceho kondemnačného rozsudku je dodávateľ povinný zdržať sa používania zmluvnej podmienky alebo obchodnej praktiky vo vzťahu k neurčenému (nedefinovanému) počtu spotrebiteľov v Slovenskej republike. Táto povinnosť zdržať sa používania definovanej zmluvnej podmienky alebo obchodnej praktiky vo vzťahu k neurčenému počtu spotrebiteľov však zrejme neznamená možnosť ktoréhokoľvek spotrebiteľa domáhať sa exekučného vynútenia splnenia uloženej povinnosti. Účastníkom prípadného exekučného konania môže byť len žalobca v pozícii oprávneného v exekučnom konaní. V tomto zmysle možno žalobu z abstraktnej kontroly v spotrebiteľských veciach považovať za náznak mechanizmu kolektívneho uplatňovania práv podľa Odporúčania Európskej komisie z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmus kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EÚ). Nejde zrejme o prípad klasickej reprezentatívnej (hromadnej) žaloby, ale ide o nastolenie určitého legislatívneho trendu, ktorý v spotrebiteľských veciach v Európe silnie a *pro futuro* bude zrejme nevyhnutné sa touto problematikou zaoberať v rovine legislatívnej i v Slovenskej republike.

Z konštrukcie účinkov rozsudku *erga omnes* vyplýva aj jeden podstatný záver viažuci sa k iným dodávateľom, ktorí používajú rovnakú alebo obdobnú zmluvnú podmienku alebo obchodnú praktiku, ktorí však neboli stranou sporu o abstraktnú kontrolu v spotrebiteľských veciach. Možno ustáliť, že rozsudok obsahujúci vo výroku znenie konkrétnej neprijateľnej zmluvnej podmienky alebo nekalej obchodnej praktiky je záväzný aj pre iných dodávateľov, používajúcich rovnakú alebo obdobnú zmluvnú podmienku alebo obchodnú praktiku vo svojej obchodnej činnosti. Nemožno však ustáliť, že by voči týmto iným dodávateľom, ktorí neboli stranou sporu, bolo možné uplatniť návrh na vykonanie exekúcie. Ak sa teda takíto dodávateľia nezdržia používania neprijateľnej zmluvnej podmienky alebo nekalej obchodnej praktiky vo svojej obchodnej činnosti, bude nevyhnutné iniciovať osobitné konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach voči nim. Tým však nie sú dotknuté kompetencie orgánov dohľadu, ktorí s existenciou rozsudku s účinkami *erga omnes* môžu pracovať a podľa svojich kompetencií v rámci predpisov správneho práva i sankcionovať takéto správanie dodávateľov.

8 ZÁVER

Uvedomujeme si spornosť týchto záverov. Bude zaujímavé sledovať, ako sa k týmto otázkam postaví aplikačná prax, ktorá môže byť vo svojich záveroch práve tým impulzom pre legislatívu, aby sa potenciál „reprezentatívnosti“ obsiahnutý v právnej úprave abstraktnej kontroly v spotrebiteľských veciach pretavil do konkrétnej legislatívnej podoby *de lege ferenda*.

Použitá literatúra:

- ČENTÍK, T.: Ochrana spotrebiteľa a (ne)oslobodenie od súdnych poplatkov. Bulletin slovenskej advokácie, 2012, roč. 18, č. 12, s. 8 – 15
LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M.: Ochrana spotrebiteľa v civilnom procese. Bulletin slovenskej advokácie, 2013, roč. 19, č. 6, s. 20 – 30
LAVICKÝ, P. A KOL.: Moderní civilní proces. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 245 a nasl.

- ŠTEVČEK, M. A KOL.: Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo (2. zmenené a doplnené vydanie). Žilina : Eurokódex, 2013
- ŠTEVČEK, M.: Hromadné žaloby v Slovenskej republike – stav, perspektívy, očakávania. Acta Iuridica Olomucensia Roč. 11, č. 1 (2016), s. 69-78
- ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. A KOL.: Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2015
- VOJČÍK, P.: Spotrebiteľská zmluva (ochrana spotrebiteľa). Bulletin slovenskej advokácie, 2008, roč. 14, č. 12, s. 15 – 21

Kontaktné údaje:

JUDr. Marek Števček, PhD.
marek.stevcek@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta, Katedra občianskeho práva
Šafárikovo nám. 6
811 02 Bratislava
Slovenská republika

PRÁVNA ÚPRAVA KOLEKTÍVNEJ OCHRANY PRÁV V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY A JEJ KOMPARÁCIA SO ZAHRANIČNÝMI PRÁVNÝMI ÚPRAVAMI

Bianka Tkáčová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article analyse the legal regulation of collective protection of rights in Slovak republic, whereby, regarding to its state, it points on germs of legal regulation of collective actions in Slovak legal order. Author also approaches on foreign legal regulations of collective protection of rights and wages them as inspiratory sources for the future legal regulation of collective actions in Slovak republic.

Abstrakt: Príspevok analyzuje právnu úpravu kolektívnej ochrany práv v Slovenskej republike, pričom s ohľadom na jej stav poukazuje na zárodoky právnej úpravy hromadných žalôb v slovenskom právnom poriadku. Autorka tiež približuje právne úpravy kolektívnej ochrany práv v právnych poriadkoch vybraných krajín a predostiera ich ako inšpiračné zdroje budúcej právnej úpravy hromadných žalôb v Slovenskej republike.

Key words: collective protection of rights, collective action, common claims

Kľúčové slová: kolektívna ochrana práv, hromadná žaloba, spoločné nároky

1 ÚVOD

Ako aj samotný názov príspevku napovedá, predmetom tohto príspevku je analýza súčasnej normatívnej úpravy kolektívnej ochrany práv v podmienkach Slovenskej republiky, a súčasne jej komparácia s vybranými európskymi úpravami. Nakoľko však inštitút hromadných žalôb nie je v Slovenskej republike zatiaľ *de lege lata* upravený, pokiaľ sa týka časti príspevku venovaného slovenskému právnomu poriadku, pôjde skôr o predostretie „náznakov“ právnej úpravy hromadných žalôb v existujúcich, starých a nových zákonoch, s následným priblížením právnej úpravy kolektívnej ochrany práv a jej legislatívnych riešení v zahraničných právnych úpravách.

2 HROMADNÉ ŽALOBY – KRÁTKY HISTORICKÝ EXKURZ

Právna úprava tzv. „class action“ bola v Spojených štátoch amerických zavedená do Federal Rules of Civil Procedure v roku 1966.

Ak sa pozrieme na klasický vzor class action v USA z obdobia jeho kreovania v roku 1938, jeho cieľom bolo zabezpečiť náhradu pre prípady niekoľkých drobných nárokov a umožniť prístup k súdu pre tie skupiny osôb, ktoré by ako individuálne subjekty neiniciovali konanie na uspokojenie svojich individuálnych nárokov. Následne, v 60-tych a 70-tych rokoch došlo k významným zmenám. Samozrejme, už spomenutý cieľ class action zostal zachovaný, avšak gigantické nároky na náhradu škody predčili jeho prvotný model, v čoho dôsledku došlo k rozšíreniu oblastí aplikácie class action. Klasický vzor class action sa tak roztrieštil na menšie podskupiny, zamerané na „špeciálne ciele“, s vlastnými charakteristickými znakmi.

V kontinentálnom právnom systéme bola situácia úplne odlišná. Vôbec prvé náznaky kolektívnej ochrany práv bolo možné badať až koncom 60-tych a na začiatku 70-tych rokov, aj to iba v zopár krajinách, s výrazne úzkym okruhom zamerania. V Nemecku či Taliansku bola prvotná právna úprava zameraná výlučne na ochranu práv spotrebiteľov, avšak nie v rámci ochrany ich práv ako slabšej strany, ale v záujme predchádzania používania neprijateľných zmluvných podmienok, a teda iba ako mechanizmus regulácie a nie náhrady škody.

Aj napriek tomu, že konania o tzv. „class action“ sú pod mohutnou paľbou nielen v Spojených štátoch amerických, a dokonca čoraz viac aj v európskych krajinách, za svoju polstoročnú históriu sa koncepcia kolektívneho uplatňovania nárokov rozšírila aj za hranice svojej „materskej krajiny“ a k dnešnému dňu zapustila svoje korene nielen v krajinách s angloamerickým

právnym systémom, ale už aj v krajinách s kontinentálnym systémom práva, a teda už aj v rámci Európskej únie. Bezproblémové inkorporovanie právnej úpravy takýchto typov konaní do vnútroštátnych právnych poriadkov však brzdí predovšetkým rôznorodosť týchto vnútroštátnych právnych poriadkov.

Vznik nových právnych mechanizmov podporuje predovšetkým skutočnosť, že zjednotením sily určitej skupiny môže dôjsť k nastoleniu rovnosti zbraní v súdnom procese. Pre hromadné žaloby je totiž typická skupina osôb na strane žalobcov, ktorí skolektivizovaním svojich práv môžu v jednom typickom konaní spojiť svoje skúsenosti, pri súčasnom rozdelení si rizika iniciovania súdneho sporu, získajúc väčšiu publicitu a lepšiu vyjednávaciu pozíciu.

Pokiaľ sa týka samotného územia Európskej únie, zmätok a nedôsledná terminológia v tejto právnej oblasti je znateľná. Iba pre čo najjednoduchšie zorientovanie sa je vhodné na tomto mieste pripomenúť, že v súčasnosti existujú popri sebe dva základné modely class action, a to tzv. i) reprezentatívne žaloby (jeden reprezentant zastupuje celú skupinu), a ii) skupinové, alebo tzv. hromadné žaloby (spojenie individuálnych nárokov), pričom práve v rámci hromadných žalôb je na mieste rozlišovať aj konkrétny mechanizmus vzniku kolektívneho procesnoprávneho vzťahu, založeného na i) opt-in alebo ii) opt-out systéme.

Veľmi málo európskych krajín uvoľnilo svoj právny priestor pre omnoho radikálnejší opt-out model, a aj v krajinách, v ktorých sa uplatňuje (Dánsko, Nórsko), došlo k značnému okliešteniu jeho účinkov. Tento model je mnohými krajinami odsudzovaný z pohľadu otáznosti jeho súladu s ústavou, pričom jeho kritici vyzdvihujú práve skutočnosť, že člen skupiny nie je informovaný o začatí súdnom konaní, v dôsledku čoho nedokáže uplatniť ani možnosti opt-out systému, na jeho neaktivitu sa hľadá tak, akoby automaticky súhlasil s postavením kolektívneho účastníka.

Nie je podľa nášho názoru správnu cestou, ak sa pri hľadaní vhodného modelu kolektívneho uplatňovania nárokov budú klásť proti sebe už spomínané modely – dôležitejším je z nášho pohľadu určenie vhodného modelu z pohľadu jeho funkcionality, pri ktorom je možné vychádzať z radu otázok, ktoré zostavil Hodges.¹ Podľa jeho názoru je potrebné zodpovedať si predovšetkým otázku spravodlivosti modelu, akú nápravu model poskytuje, zložitosť vybraného modelu, nákladovosť uplatnenia, a pod.

3 SÚČASNÝ PRÁVNÝ STAV

Ako už bolo v úvode naznačené, problematika hromadných žalôb nie je v našom právnom poriadku upravená. Aj napriek tomu však v slovenskom právnom poriadku existujú také legislatívne úpravy, v ktorých možno badať jemné „odtiene“ paralely s právnou úpravou hromadných žalôb. Za najväčšiu priekopníčku možno v tomto smere považovať právnú úpravu zakotvenú v ust. § 3 ods. 5 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa; ďalší náčrt právnej úpravy nachádzame aj v 3. diely 5. hlavy 1. časti zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, venovanej právnej úprave prostriedkov ochrany proti nekalkej súťaži.

Ani zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok neponúkal v tomto smere žiadnu komplexnú odpoveď na otázky, ktoré sa v súvislosti s témou hromadných žalôb opakovane otvárajú. Jeho právna úprava ust. § 42a bola takmer bezo zmeny preklopená do ust. § 129 nového zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“), ktorý s dvoma ďalšími, novými procesnými kódexmi nahradil s účinnosťou od 01.07.2016 Občiansky súdny poriadok.

Azda najväčšiu novinku s najpočetnejším súborom prvkov kolektívneho uplatňovania práv predstavuje právna úprava konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, obsiahnutá taktiež v novom CSP, normujúca spory, v ktorých ide o preskúmanie neprijateľnosti zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve, resp. v iných zmluvných dokumentoch, a nekalých obchodných praktík.

Konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach má niekoľko špecifik. V prvom rade, keďže ide o kontrolu abstraktnú, nevyžaduje sa existencia sporu o právo, čo v spore medzi dodávateľom a spotrebiteľom zo spotrebiteľskej zmluvy musí byť bez ďalšieho prítomné. Osobitosti novej právnej úpravy spočívajú aj v okruhu subjektov, oprávnených iniciovať predmetné konanie, ktorými sú

- i) právnická osoba založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľa, a

¹ Hodges, C.: Multi-party Actions. Oxford – New York, 2001, str. 223

ii) orgán dohľadu.

Už spomínaný náznak mechanizmu kolektívneho uplatňovania práv podľa Odporúčania Európskej komisie z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmus kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práv Únie (2013/396/EU) možno badať práve v ďalšej z osobitostí týchto konaní, a to v záväznosti rozhodnutí v týchto konaní vydaných. V súlade s ust. § 306 CSP je výrok rozhodnutia, ktorým súd rozhodol, že zmluvná podmienka je neprijateľná alebo že praktika je nekalá, záväzný pre každého. Vo výroku takéhoto rozhodnutia pritom súd znenie predmetnej, neprijateľnej zmluvnej podmienky aj uvedie. Súčasne súd, v súlade s ust. § 305 ods. 3 CSP, ak určí neprijateľnosť zmluvnej podmienky alebo určí, že obchodná praktika je nekalá, zakáže žalovanému používať túto zmluvnú podmienku alebo zmluvnú podmienku s rovnakým významom vo všetkých spotrebiteľských zmluvách alebo v iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou, alebo žalovanému zakáže používať nekalú obchodnú praktiku. A práve vďaka záväznosti rozhodnutia *erga omnes* sú z ďalšieho používania takejto zmluvnej podmienky či obchodnej praktiky vylúčení aj iní dodávatelia. Ak súd právoplatne určí neprijateľnosť zmluvnej podmienky alebo určí, že obchodná praktika je nekalá, žalobca je oprávnený vhodnou formou zabezpečiť aj zverejnenie rozsudku.

4 PRÁVNA ÚPRAVA KOLEKTÍVNEJ OCHRANY PRÁV V ZAHRANIČÍ

Pokiaľ sa týka právnej úpravy kolektívnej ochrany práv v okolitých krajinách, v právnom poriadku Českej republiky praveľké inšpiračné zdroje nenájdeme.

V zákone č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád (ďalej len „OSŘ“) sa nachádza iba vzdialená podoba hromadnej žaloby, a to v ust. § 159a ods. 2 OSŘ, podľa ktorého *výrok pravomocného rozsudku, ktorým bylo rozhodnuto ve věcech uvedených v § 83 odst. 2, je závažný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu. Zvláštní právní předpisy stanoví, v kterých dalších případech a v jakém rozsahu je výrok pravomocného rozsudku závažný pro jiné osoby než účastníky řízení.* Predmetné ustanovenie hovorí, že pokiaľ sa konania zúčastňuje jediný žalobca a je vydaný rozsudok, potom je tento nutné vzťahovať i na všetky ostatné subjekty zúčastnené konania, ktoré sú oprávnené na základe určitého nároku a sú členmi skupiny, v ktorej prospech je žaloba podaná. Vecami podľa ust. § 83 ods. 2 OSŘ sú pritom *i) zdržení se protiprávního jednání nebo o odstranění závadného stavu ve věcech ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním, ii) zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů, iii) ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění podle zákona o nabídkách převzetí anebo ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů, iv) v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy.* Začatie konania v týchto veciach bráni tomu, aby bolo proti tomu istému žalovanému vedené ďalšie konanie o žalobe iných žalobcov, požadujúcich z rovnakého konania alebo stavu rovnaké nároky.

Inštitút podobný hromadným žalobám možno nájsť aj v zákone č. 90/2012 Sb. o obchodných korporáciách, konkrétne v ust. § 390 ods. 3, ktorý upravuje výšku primeraného protiplnenia pri tzv. squeeze-out-e (nútenom prechode účastníckych cenných papierov). Zákonodarca aj v tomto prípade stanovil, že *soudní rozhodnutí, kterým bylo přiznáno právo na jinou výši protiplnění, je pro hlavního akcionáře závazné co do základu přiznaného práva i vůči ostatním vlastníkům účastnických cenných papírů.* Nedostatočná je však právna úprava v tom smere, ako má súd postupovať, ak by bolo podaných viacero žalôb na určenie takéhoto protiplnenia.

Ak sa pozrieme na právnu úpravu napr. v Nemecku, možno konštatovať, že aj keď je kolektívnej ochrane práv venovaná na akademickej pôde veľká pozornosť, k jej úprave pristupuje nemecký zákonodarca zdržanlivo, a to iba formou čiastkových úprav. Ako prvá bola prijatá úprava reprezentatívnej žaloby v oblasti ochrany spotrebiteľa, ďalej žaloby akcionárskej menšiny proti orgánom akciovej spoločnosti.

Určitý medzník zaznamenal až zákon o vzorovom konaní v sporoch z práva kapitálového trhu (Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarktrechtlichen Streitigkeiten), ktorý priniesol neúplné skupinovú konanie, v ktorom sa koncentrujú už začaté individuálne spory a jeho zmyslom je jednotné prejednanie predbežných otázok, pričom po tejto fáze sa konania opäť rozdelia. Nejde teda o skupinovú žalobu na náhradu škody, ale o nástroj, ktorý umožní vo vzorom konaní zistiť

spoločné sporné skutkové a právne otázky. Zákon bol ako legislatívny experiment prijatý s obmedzenou platnosťou s tým, že ak jeho platnosť zákonodarca nepredĺži, zákon sa automaticky ruší. Takto je dnes jeho platnosť stanovená do 01.11.2020.

V prípade nemeckého Zivilprozessordnung možno natrafiť na tzv. Streitgenossenschaft, ktorý odkazuje na typ hromadných žalôb, založený na spojení jednotlivcov, a to buď vo forme spoločnosti (pre prípad rovnakého sporného práva) alebo pokiaľ spojenie nárokov jednotlivcov tvorí základ sporu a boli spôsobené tým istým faktickým a právnym konaním žalovaného. Totožnú normu obsahuje aj rakúsky Zivilprozessordnung, ktorý však ide mierne nad rámec nemeckej právnej úpravy. Konanie Verbands – Musterklage sa vyznačuje modelovou žalobou združenia na ochranu záujmov dotknutej skupiny účastníkov konania, avšak bez záväznosti rozhodnutia v konaní vydaného *erga omnes*.

Naproti naozaj okliešteným právnym úpravám, v oblasti právnej úpravy hromadných žalôb zaznamenávajú veľký posun vpred naši južní susedia. V Maďarsku bol do legislatívneho procesu predložený návrh zákona o novom Občianskom súdnom poriadku (Polgári perrendtartásról szóló törvény).² Ten sa vo svojej 8. časti venuje práve sporom spojeným s kolektívnym uplatňovaním nárokov.

Zákon by mal rozlišovať dva druhy konaní – i) konania z verejného záujmu, a ii) konania o skupinových žalobách. Kým na rozhodovanie v konaniach z verejného záujmu sú príslušné iba krajské sudy (törvénytársékek), na rozhodovanie v konaniach o skupinových žalobách sú okrem krajských súdov príslušné aj sudy okresné či sudy pracovné (podľa povahy veci).

V prípade konaní z verejného záujmu sa navrhuje taká forma konania, v ktorej základom vedenia konania bude rozhodnutie presne určených oprávnených, dotknutých účastníkov konania o prejednaní ich nárokov v jednom spoločnom konaní, t.j. v prípade týchto konaní sa navrhuje zhmotniť tzv. opt-in model hromadných žalôb. Takéto konania nemusia byť ako spoločné iniciované – v prípade totožnosti oprávnených subjektov, žalovaných a uplatnených nárokov môže viaceré individuálne konania do jedného spojiť aj sám súd. Pokiaľ sa týka samotných účinkov súdnych rozhodnutí vydaných v týchto konaniach, v súlade s návrhom zákona majú byť tie záväzné voči členom oprávnených účastníkov konania iba v prípade, ak

- i) žalovaný dotknutého účastníka konania v lehote 30 dní individuálne, písomne upovedomí o rozhodnutí prijatom v súdnom konaní,
- ii) v upovedomení žalovaný upovedomí dotknutého účastníka konania aj o tom, že účinky rozhodnutia prijateho v súdnom konaní sa vzťahujú aj na dotknutého účastníka konania, ak ten v lehote 60 dní nevyhlási, že si svoje nároky bude uplatňovať individuálne,
- iii) dotknutý účastník konania neučiní vyhlásenie podľa predchádzajúceho bodu.

V prípade tých dotknutých účastníkov konania, ktorých žalovaný neupovedomil vyššie opísaným spôsobom, zostáva ich právo na individuálne uplatnenie si svojich nárokov zachované.

Pokiaľ sa týka konaní o skupinových žalobách, v súlade s návrhom zákona pôjde o také konania, v ktorých najmenej 10 žalobcov uplatňuje jedno alebo viacero svojich nárokov, totožných voči všetkým žalobcom, vrátane stavu skutkového a ktorých vedenie súd povolí.

Návrh na povolenie vedenia konania sa predkladá spolu so žalobou a musí obsahovať

- i) identifikáciu žalobcov a skutkové okolnosti spojenia ich nárokov,
- ii) určenie zástupcu žalobcov, ktorý bude žalobcov zastupovať (reprezentant žalobcov) a vykonávať ich procesné práva v konaní; rovnako aj určenie jeho zástupcu,
- iii) splnomocnenie udelené právnomu zástupcovi reprezentanta žalobcov (nakolko zastúpenie je povinné),
- iv) určenie uplatneného nároku/nárokov,
- v) určenie nástroja, spôsobu, využitím ktorého je možné verifikovať, že uplatnený nárok sa vzťahuje na všetkých žalobcov,

http://www.kormany.hu/download/c/4c/a0000/20160411%20Pp%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s_honlapra.pdf

- vi) zmluvu o účasti na tzv. skupinovej žalobe (v ktorej okrem zmluvných strán – žalobcov a reprezentanta – dôjde k úprave aj napr. zodpovednosti reprezentanta za škodu spôsobenú neodborným konaním, podmienky prístúpenia ďalších účastníkov konania po jeho začatí, prípustnosť a podmienky uzatvorenia zmluvy, či sa úkony reprezentanta podmieňujú predchádzajúcim súhlasom žalobcov, trvanie zmluvy, a pod.).

Súd konanie povolí vždy, ak niet zákonného dôvodu konanie nepovoliť (napr. z dôvodu menšieho počtu žalobcov ako 10).

O uplatnených nárokoch rozhodne súd jedným rozhodnutím, záväzným *inter partes*, t.j. iba medzi účastníkmi konania. Účinky predmetného rozhodnutia nie je následne možné vzťahovať na iné konanie o rovnakom/podobnom nároku, ako ani na individuálne konania s totožným predmetom konania.

5 PRÁVNA ÚPRAVA KOLEKTÍVNEJ OCHRANY PRÁV DE LEGE FERENDA

Aktuálna, vyššie popísaná, nie príliš utešujúca situácia stavu právnej úpravy kolektívnej ochrany práv (nielen v našom, ale i v mnohých zahraničných právnych poriadkoch) nás núti uvažovať nad ev. komplexnou právnou úpravou skupinových žalôb. Do úvahy by podľa nášho názoru prichádzalo prijatie právnej úpravy kolektívnej ochrany práv samostatným zákonom (príp. v osobitej časti existujúceho procesného kódexu), a to predovšetkým s ohľadom na univerzálny charakter skupinovej žaloby ako prostriedku kolektívneho uplatňovania práv. Jednoznačne by malo ísť o prierezový inštitút, aplikovateľný pri akomkoľvek hromadnom nároku (pochopiteľne, primárne v oblasti ochrany spotrebiteľa, ale miesto by si určite našiel aj v oblasti ochrany životného prostredia, pracovnoprávnej oblasti či masových ujmach na zdraví).

Otázok, ktoré sa s takouto formou právnej úpravy vynárajú, je hneď niekoľko. Ako prvá, a snáď najdôležitejšia je otázka aktívnej, no i pasívnej podoby skupinovej žaloby (t.j., prípustnosť kumulácie subjektov na oboch sporových stranách), bez potreby striktnej diferenciácie počtu a povahy týchto subjektov. Samozrejme, rovnako dôležitá sa nám popri tejto prvej otázke javí hneď aj ďalšia – s ohľadom na skutočnosť, na ktorej strane by ku kolektivizácii subjektov dochádzalo, je potrebné stanoviť aj prípustnosť vhodného mechanizmu (opt-in alebo opt-out systému), na ktorom sa kolektívny procesnoprávny vzťah založí. Zrejme za základný by bolo vhodné zvoliť opt-in systém, ako s našou európskou právnou kultúrou zlučiteľnejší, pričom konanie by v osobitných prípadoch bolo na návrh žalobcu „preklopiteľné“ aj do opt-out systému (tento opt-out systém by však zrejme mohol mať miesto iba v rámci aktívnej skupinovej žaloby – voči žalovaným by takýto prístup mohol znamenať až prílišný zásah do ich individuálnej právnej sféry).³

S ohľadom aj na skúsenosti zo zahraničia navrhujeme konanie rozdeliť do 2 štádií, pričom predmetom toho prvého (podľa vzoru aj maďarskej právnej úpravy) by malo byť preskúmanie splnenia podmienok konania (homogenita uplatnených nárokov, spôsobilosť menovať zástupcu subjektov, a pod.). Až následne, po potvrdení existencie a splnenia týchto podmienok súdom by konanie mohlo postúpiť do svojho ďalšieho štádia, čo môže výrazne prispieť k procesnej ekonomii a hospodárnosti celého konania. Aby sa táto ekonomia a hospodárnosť udržala až do skončenia konania, pri následnom prejednaní samotného merita veci by mal súd, podľa nášho názoru, rozhodnúť jedným rozhodnutím (a nie, ako je tomu v niektorých zahraničných právnych úpravách, najskôr medzitýmym rozsudkom o existencii uplatneného nároku, a následne, individuálnymi rozhodnutiami o výške jednotlivých nárokov).

Rovnako podstatný, pre súd i sporové strany, je aj spôsob vedenia konania. Sporové strany, po tom, ako by konanie postúpilo do svojho ďalšieho štádia, mali mať možnosť v určitej lehote do konania vstúpiť (pri opt-in systéme) a naopak, v určitej lehote aj z konania vystúpiť (pri opt-out systéme). Práve v súvislosti s poskytnutím tejto lehoty, ale aj v súvislosti s poskytovaním akýchkoľvek iných informácií sporovým stranám či ich upovedomovaním o jednotlivých procesných úkonoch súdu je tiež nutné zvoliť, zrejme s ohľadom na počet subjektov konania, či tí budú informovaní individuálne, alebo masovokomunikačnými prostriedkami (napr. tlač); na zváženie

³ Balarin, J., Tichý, L.: Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? (Návrh právní úpravy a jeho odůvodnění). Bulletin advokacie.cz, 2013, <http://www.bulletin-advokacie.cz/kolektivni-ochrana-procesnich-prav-v-cr-sen-ci-skutecnost-navrh-pravni-upravy-a-jeho-oduvodneni?browser=mobi>

ponúkame aj zriadenie osobitnej webovej stránky pre skupinové žaloby či ich verejne dostupného registra.

V neposlednom rade, aby sa bolo možné vyvarovať prípadom, kedy v USA mnohé advokátske kancelárie postavili svoje podnikanie práve na podávaní class action považujeme za vhodné stanovenie minimálnej a maximálnej výšky odmeny za právnu pomoc, poskytovanú v týchto konaniach.

6 ZÁVER

Keďže právna úprava kolektívnej ochrany práv v našom právnom poriadku absentuje, je v skutku náročné vykonať akúkoľvek komparáciu so zahraničnými právnymi úpravami – navyše v situácii, keď mnohé z nich sú na rovnakej (keď nie horšej, či iba minimálne lepšej) úrovni, ako tá slovenská. Za daných okolností je možné iba napredujúce sa zahraničné právne úpravy (či ich relatívne rozpracované návrhy) z pohľadu stavu nášho právneho poriadku analyzovať a po vyhodnotení ich vhodnosti a možnej aplikácie aj v našich podmienkach sa nimi nechať inšpirovať – uvedené si však zasluhuje podrobnejší rozbor, pre ktorý si radi vyčleníme priestor v budúcnosti.

Použitá literatúra:

- BALARIN, J. Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení. 1.vyd. Praha : Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 240 s.
- DAVID, L., IŠTVÁNEK, F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1600 s.
- CSERES, K. J.: Enforcement of collective consumer interests: a competition law perspective. In: Boom, W. M., Loos. Collective enforcement of consumer law: securing compliance in Europe through private group action and public authority intervention. Groningen: Europa Law Publishing, 2007, s. 123 – 176
- HODGES, C.: Multi-party Actions. Oxford – New York, 2001
- LAVICKÝ, P. A KOL.: Moderní civilní proces. Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 245 a nasl.
- NAGY, C. I.: Comparative Collective Redress from a Law and Economics Perspective Without Risk There Is No Reward. Columbia Journal of European Law, 2013, vol. 19, no. 3, s. 469 – 498
- SMOLÍK, P. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu – současnost a vyhlídky. In: Tichý, L.: Procesní ochrana kolektivních zájmů. Praha : Karolinum, 2008, s. 105 – 122.
- ŠTEVČEK, M.: Hromadné žaloby v Slovenskej republike – stav, perspektívy, očakávania. Acta Iuridica Olomucensia Roč. 11, č. 1 (2016), s. 69-78
- WINTEROVÁ, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohľad). Bulletin advokacie, 2008, č. 10, s. 21 – 27

<http://www.bulletin-advokacie.cz/kolektivni-ochrana-procesnich-prav-v-cr-sen-ci-skutecnost-navrh-pravni-upravy-a-jeho-oduvodneni?browser=mobi>

Kontaktné údaje:

JUDr. Bianka Tkáčová
bianka.tkacova@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

Information About the Publication in English

Collective redress

Conference Proceeding Collection

- EVENT:** International Academic Conference **Bratislava legal forum 2016**
- DATE:** 21st – 22nd of October 2016
- LOCATION:** Bratislava, Slovak republic
- ORGANIZER:** Faculty of Law, Comenius University in Bratislava, Slovak republic
- SUMMARY:**

This publication represents the research papers presented on the International Academic Conference Bratislava legal forum 2016 which will was held on 21st and 22nd October 2016 under the auspices of Andrej Danko, the Chairman of the National Council of the Slovak Republic. The major topic of the plenary session was “Alternatives for the Direction of the EU – Integration or Disintegration“. The conference was held on the occasion of the 95th anniversary of delivering the very first lecture at the Faculty of Law by Professor Augustín Ráth who was the first dean of the Faculty of Law at CU in Bratislava and the first Slovak rector of Comenius University in Bratislava. The primary objective of the conference is to interconnect legal science with practice, present up-to-date issues and challenges faced by EU law and thus provide an excellent opportunity for holding discussions. In accordance with this objective, the conference is divided into plenary session and thematically oriented parallel sessions organized within sections which focus on current issues and challenges of modern Slovak, European and international law.

Each Paper includes the summary and key words in English.

Each Paper was peer reviewed by the autonomous reviewer.

CONTENT

MECHANISM OF COLLECTIVE REDRESS AND COMPETITION LAW Lenka Dufalová, Petronela Luprichová	5
CONSUMER ASSOCIATIONS AS THE SUBJECT OF COLLECTIVE PROTECTION OF CONSUMER RIGHTS Katarína Gešková	13
FUNDING OF COLLECTIVE ACTIONS Klára Hamuľáková	22
SELECTED ASPECTS OF COLLECTIVE PROTECTION OF RIGHTS UNDER THE NEW PROCEDURAL CODES Romana Smyčková, Alexandra Kotrecová	34
SOLIDARITY IN THE CASE OF DAMAGES CAUSED BY OPERATION OF MEANS OF TRANSPORT Martin Križan	44
COLLECTIVE INTERESTS OF CONSUMERS Marek Maslák.....	55
FUTURE OF COLLECTIVE PROTECTION OF RIGHTS IN SLOVAKIA Katarína Szendreiiová	64
PROCEDURE ON ABSTRACT CONTROL IN CONSUMER CASES – GERM OF COLLECTIVE ACTIONS IN SLOVAK REPUBLIC? Marek Števček.....	70
LEGAL REGULATION OF COLLECTIVE DEFENSION OF RIGHTS IN SLOVAK REPUBLIC AND ITS COMPARATION WITH FOREIGN LEGAL REGULATIONS Bianka Tkáčová	77

BRATISLAVA LEGAL FORUM
BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM

2016

